

המזדעזע

תוספת

לגליון ערש"ק פרשת פינחס
בס"ד, יום ו', כ' בתמוז תשס"ז

והשב שכינתך לציון

המחבר: רבינו יצחק אייזיק ווארשע

י. אהרונוביץ

השב שכינתך לציון עירך, רחם על מקדשך. ריבוננו — אוהבנו, הלא תאבה לשמח את לבנו, לרומם עמך בגודש תהלתך. עדיין ניחוחות מקדשך באפינו, שנות אלפיים לא הפיגום. שום דבר לא נתן לנתקנו מעוצמתו. הרוח עודנה רוממה ומבזה את מריה של גלות. נשואים אנו על גלי הרוח המפוארים של עם ישראל, דברי ימייהם של רביה ודבריה מעמעמים את דרכי ההתחזקות של ימים תפלים שפקדונו.

האפור אינו שלט. הגוון ממלא כל בית. הגוון ששואב את יפעתו מיפי בית המקדש בו התכונה פועמת כאין מפריע סביב לשעון. כאן, באים אנו עדיך בתפילה ומפילים תחינה. בזה התקופה, נלבה את דבקתנו בנותן התורה ומחבק הארץ. נקווה לו כי יטיב עם עמו, ובעינינו נראה ובבשרנו נחוש בדחמיו שלא כלו, וחמלתו תתפשט באהדתה על כולנו.

הארכיון היהודי

עוגמת הנפש על מהות הימים הללו אינה פוסעת על כל לב. מרכין הראש את תנוחתו באי נוחות על עברו נושא הגאון שאבד. הנשמה היהודית מחפשת מקור לתחייתה מחדש, מאשר נפלא מאיתה לפעול כהיום הזה. אך כל ניפול ללאוש. בל נזמה כי אפסה תקוה. אף בתוך הגלות — גאולה נמצא.

בתקופה אשר כזו, טוב להודות לה' והלל דברו. טוב לזמר לשמו ולכבד נוראותיו. התחושה בטוחה הרבה יותר בשעה שנשענים אנו על מי שאין לו גוף והדרו ממלא כל ישותנו; סומכים על בעל הבית הגדול והנורא, נעים הסבר המלטף את בניו בשירת כל חי. נאה להווכח בריבונותו היחידה, ולאושש המידע כי התרחשויות נעשות מפי העליון — ממנו הרואה ממעל, ממנו המכוון את כל מרום מושבו וכוהן לו נקודות בעולמו להרחיב מאיתם השגחתו, מהם להצמיח חדות לעמו. דוקא בעתים שכאלו, קוראי מועד הננו, חזיו הקדושה נחלתנו.

מקום לנו להתעלות, ואנו מחעלים מדי תקופה. כל אחד כבודד וכולנו יחד כאומה. כמה מעלות נסקנו בימים שלכאורה היו למורת רוח, נקודות של זכות ריצו או כשירדנו אך תרנו אחר סולמות להתעלות — ונעלינו ממקודם.

עוד נמצא ראשנו ורובנו בשמי שמים, אחים יקרים. נחוש בטוחים ורגועים להגביר את האמונה בכורא, לראות כי אהבתו שופעת ביתר שאת, באהבת עולם לעמו ישראל בכל מקומות מושבותיהם.

בעת שגרים היו אבותינו במצרים שמשו יחדיו החושך והאור. התורה ובוהו למצרים, מחד גיסא — ומאידך גיסא אור הגנוז נגלה לישראל בשיא פארו במקביל. זה בזה

שמשו. זה לצד זה הילכו — זה רואה עולם ומלואו, ועמיתו אינו מסוגל לזוז מאומה — נתון בחשכות ואפילה בכל ישותו. זהו כוחו של עם, בכך נערץ סודו של ישראל. יכולותינו להתרומם תוך כדי ירידה, השכלנו עשו למצוא אור יקרות בתוך החשיכה. העוצמה שלנו לחגוג תוך כדי אבלות על עבר שנעלם או הווה שמעימדנו בצל, ולכוון מסענו אל נתיבי הששון שימלא כל פינה והשמחה שתפכה לנצח בקרבנו.

והרי ימים הללו יהיו למועד. כך הבטיחנו הנביא. אנא, אב הרחמים! השיאנו בברכת מועדיך, כבר ועכשיו, באותה בחינה יקרה מפנינים אשר זכו לה בימי יציאת מצרים, במדבר השמם, ובעת אשר הקריבו קרבנות. שם היתה לעם עדנה ושלחה, וכנו לה עתה והראנו נפלאות — והעד בנו כי קרבן עמנו נרצה לפניך.

רובנו של עולם! אנחנו מתחננים, דוקא בעתות שמאיימות למוסס לב גאון שאינו רוצה בשכר, עתים מודמנות ומשרים אורה לא נעימה סביב הפרט ככלל — העידנא, השיאנו והגבה קרננו למעלה. הרם משאנו מעל כל השטחיות, וגלה לפנינו את טובך הצפון.

בשלושת השבועות בעיצומם אנו עומדים, קרא עלי מועד. בכליון עינים מתארים אנו לישועתך, זה בכה וזה בכה, זה בא בשקו זה מגיח בצלקתו — ולכולם רצון אחד: יפציע בכל לב ונפש הדר גאוןך, שלח חמימותך אל מיישבי העולם, בתורתך־בדבקותך, בנאמנותם עדיך.

בשלושת השבועות בעיצומם אנו

עומדים, קרא עלי מועד. בכליון עינים

מתארים אנו לישועתך, זה בכה וזה

בכה, זה בא בשקו זה מגיח בצלקתו

— ולכולם רצון אחד: יפציע בכל לב

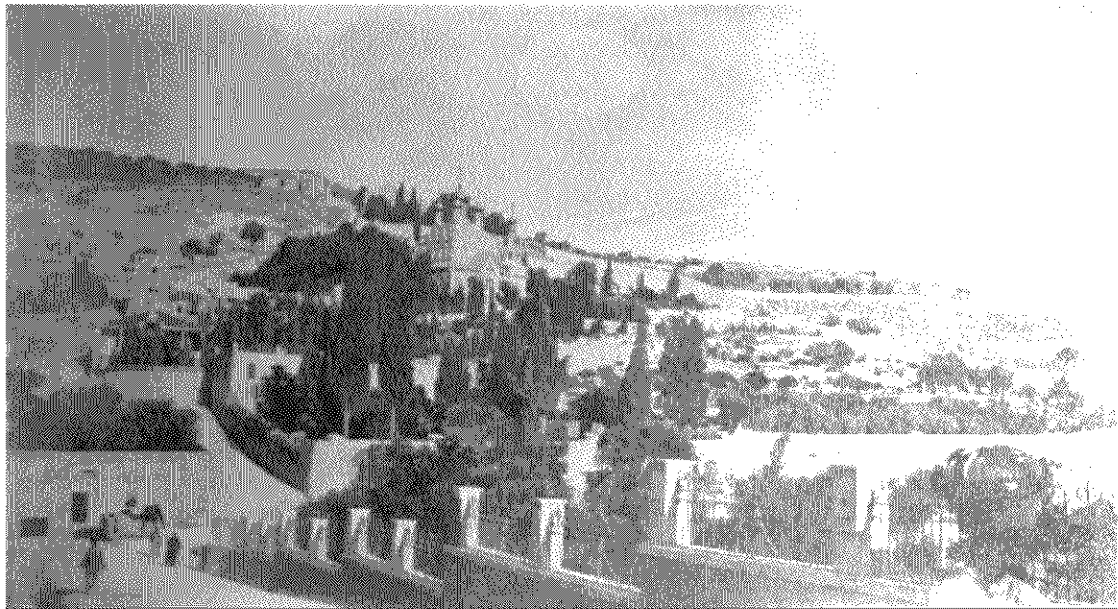
ונפש הדר גאוןך, שלח חמימותך אל

מיישבי העולם, בתורתך־בדבקותך,

בנאמנותם עדיך

ואולם, שתעמיד בקרן אורה אורחותנו, בריות גופא עם נהורא מעליא יחאפו על ימינו.

גל עיננו ונביט אל האור הגנוז ממנו נוכל להבחין באמת האהבת ומלכה צדק בעולמך, כי אתה ה' מושל בכל — ובאהבתך לחזק את כל, בגבורתך לגדל את כל; למען לא ידאב, למען יתחזק בשמך, למען לו רק יטב מטנאך השופע לרווחה, בברכה. ואנו, מקטני האמונה, נקוד קידה ברננה ובתורה.

עוד נמצא ראשנו ורובנו בשמי שמים, אחים יקרים. נחוש בטוחים ורגועים להגביר את האמונה בכורא, לראות כי אהבתו שופעת ביתר שאת, באהבת עולם לעמו ישראל בכל מקומות מושבותיהם.

בעת שגרים היו אבותינו במצרים שמשו יחדיו החושך והאור. התורה ובוהו למצרים, מחד גיסא — ומאידך גיסא אור הגנוז נגלה לישראל בשיא פארו במקביל. זה בזה

מסיפורי הצדיקים
יהושע זילברברג
עמוד כ"ד

גבורת נפש ביום צר
אהרן פרלוב
עמוד י"ח

נושאים בהלכה
הרב דב לנדאו
עמוד ח'

ימי בין המצרים / פניני מנהג
יצחק טסלר
עמוד ב'

ויתילדו — 24
נ. נפלא
עמוד כ"ו

קדושת דפי ספרי הקודש
א. בריל
עמוד כ"א

הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע
הרב ברוך י. גוטר
עמוד י'

העמידו תלמידים הרבה
הרב משה רייס
עמוד ד'

ספרים / סופרים / ספרות
עמוד כ"ח

ישועה והצלה לשליח הצלה
א. חכם
עמוד כ"ב

נבואות החורבן
הרב משה יעקב קנר
עמוד י"ד

אני מאמין
מ. אלירז
עמוד ו'

הגנהרוביגון האמריים

מ'משמשים רבאים. והיה רגיל לומר שכל מי שזוכר פתאום באיזה ניגון שמנגנים בימים הק', סימנא מילתא הוא שנשלח לו רמז מן השמים כי עשיית מגיעים ובאים.

דבר בעתו בימי בין המצרים אשר מסוגלין המה להזריח אור לישרים לאשר טובא גניז בגוייהו להתעלות בעבודת ה', הי' מרגלא בפומיה לשנן בשם המגיד הק' זי"ע אשר הגם כי בימים אלו הנסיונות מתגברים יותר מבכל ימות השנה, יען כי הזמן גרמא להיות עצב וגאנח על חורבן בית מקדשנו, אבל מדה טובה מרובה שכל המתחזק עצמו בימים אלו שלא ליפול בנסינותיו וזכה להוציא כל הניצוצים הנפולים בידי החיצונים, וממילא יותר מסוגל בהם להשיג משאר ימות השנה, והיא שעת הכושר לעשות הכנה דרבה לקראת הימים הנוראים (עיי"ש ח"א דף ו.ו). הרב שמשון רוזנפלד, **זכור לאברהם**, חלק ב, עמ' שכהשל"א.

תיקון חצות כלילה

האדמו"ר בעל הכנסת מרדכי זי"ע"א נהג לומר תיקון חצות כלילה וגם בבין המצרים לא אמר תיקון ביום, והאדמו"ר מבוהוש זי"ע"א היה נוהג לומר כל לילה בעבודה גדולה. הרב **שמואל צ'ר**, **עננהי קודש מרבוזהק לבית רחין**, מהדורה חרשה, (בהכנה לרפס).

דברים שגרמו לחורבן...

בחדשי תמוז, אב וחלק מאלול היה שוהה רבנו הרה"ק רבי חיים מאיר הגר בעל האמרי חיים מויזניץ זי"ע (תרמ"ח-תשל"ב) בדרך כלל באתרי מנוחה, ולרוב לא היה אומר דברי תורה במקומות הללו, מפעם לפעם כן אמר. ורק לעתים רחוקות שהה בביתו בתקופות הג'ל. בשבתות שהיה בביתו והיה עורך שלחנו הטהור, בדברי החזרה היה מעורר בדבר הפגמים שגרמו לחורבן הבית, בפרט על קדושת המחשבה, ענים ולשון, המשפיעים על קדושת היסוד. כמו כן כבר החל להצית ולהבעיר אש קודש לקראת הימים הנוראים. במיוחד בעת ה"טיש" השני היה אומר לפעמים עם הצבור "נוסח" — בפרט "מלכויות, זכרונות, שופרות". תפלות אלו עוררו רגשי קודש נעלים בקרב הנוכחים (פרט זה מכון לשנים שהיה במלוא כוחותיו והאריך בשלחנו הטהור). הרב נתן אַל"י רוט, **מאיר החיים**, חלק ב, עמ' רל"ט.

ניגון מיוחד לבין המצרים

בקהילות אשכנז: ש"ץ אומר 'אדרן עולם' בניגון מיוחד לימי חול של בין המצרים, והניגון יורד במילים: 'ה' לי ולא אירא', וכן יורד הניגון במילים 'על נטילת ידים', 'מלך מהולל בתשבחות', 'אמן ואמן', 'הבוחר בעמו ישראל באהבה'. בחזרת הש"ץ של שחרית ומנחה יורד הניגון במילים: 'מגן אברהם', 'מחיה המתים', 'וקרא זה אל זה ואמר', 'לעומתם ברוך יאמרו', את ברכת 'ילירושלים עירך' כולה אומר בניגון ידוע של קינות, ואת חתימת הברכה — בניגון טעמי איכה. גם בסוף שלוש הברכות האחרונות משפיל את קולו, אולם במלה אחרונה של רצה דהיינו 'לציון', שוב מגביה את קולו. בשני וחמישי אומרים 'א"ל ארך אפים' בניגון הפזמון 'שעה נאסר'. ש"ץ משפיל קולו בסוף חצי קדיש שאחר קריאת התורה. כמנחה של ערב שבת ועבר ראש חדש, בה אין אומרים תחנון, נעימת חזרת הש"ץ היא כבכל ימות השנה. הרב בנימין שלמה המבורגר, **לוח מנהגי בית הכנסת לבני אשכנז בא"י** — לשנת תשס"ו, בתוך: **ירושלנו**, ה'תשס"ו, עמ' שמא"שכב.

שמו מפארים

בשלשת שבתות הללו של בין המצרים בסעודת היום אחר אמירת התורה היה הרה"ק רבי ישראל צבי רוטנברג בעל ה'אור מלא' מקאסאן זי"ע הי"ד (תר"נ-תש"ד) מזמר בעצמו, הפיוט

שמו מפארים, כל שבעת החרוזים כמו שהם במחזור ליום שני של ראש השנה. הרב **דוד פטלבערבוים**, **הליכות קודש'**, פרק מג, אות י (בהכנה לרפס). וראה גם דברי הרב אדרן **הלברשטאם**: "**בשבתות שביןהמצרים הנהיג הגה"ק מראפשיץ הרה"ק רבי נפתלי צבי הורוביץ בעל הזרע קודש מרופשיץ זי"ע (תק"כ-תקפ"ו) לומר הפיוט "שמו מפארים" מתפלת ראש-השנה ("נזר הקודש — מנהגי בית ראפשיץ, עמ' רס, אות קעט).**

*

מרק ושומן

לפי החמדת־הימים [הענין] הוא, דיעשה הפרש מי"ז בתמוז עד ראש־חודש אב לאכול [רק] חבשיל שנתבשל במרק ושומן [אבל לא בשר ממש]. אך מראש־חודש ואלך שיהר אפילו מתבשיל שנתבשל ממרק ושומן. וכן הוא ב'קמח סולת'. רבה של איזמיר רבי חיים פלאני (תקט"ו-ה'תרכ"ח), **רבי חיים פלאני, מועד לכל חי**, סימן ט, אות יו.

בניגון איכה

בעירנו באניהאד: בימי בין המצרים היה הש"ץ אומר הברכות "אור ישראל בגבורה", ו"עוטר ישראל בתפארה", וכן בפסוקי דומרה "נדחי ישראל יכנס", וכן בסוף תחנון "עזרינו אלוך ישענו" וכו', בניגון איכה. הרב **ישכר דובער שווארק**, **שי"ת שנחת דבשי'**, עמ' רפה.

תגלחת

רבינו הרה"ק רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם בעל השפע חיים מצאנז־קלויזנבורג זי"ע (תרס"ד-תשנ"ד) נשאל בענין עשיית תגלחת לקטן שמלאו לו ג' שנים בימי בין המצרים, והשיב שאין להחמיר בזה ואפשר לעשות לו התגלחת כנהוג. הרב אדרן **יהושע קלוגר**, **הליכות חיים** — מועדים חמנים', עמ' ר.ר.

לא שינה במאומה

אומר היה רבנו הרה"ק רבי חיים מאיר הגר בעל האמרי חיים מויזניץ זי"ע (תרמ"ח-תשל"ב), כי גדול לאין שעור צער ימי בין המצרים, ואלמלא המחשבה כי עומדים אנו לפני הימים הנוראים הקדושים, דבר המחיה נפשות, אי אפשר היה להחזיק מעמד מרוב צער. פעם בשהותו בצפת, הלך בימי בין המצרים לשאוף אור צח בגינת העיר — במצודה — שם ניגנה התזמורת העירונית, לכבוד האורחים. אגב הליכתו העיר: "לי מותר לשמוע את הנגינה הזו!" בראויה**הארץהיהודית**, הסביר: "לכאורה מדוע אסור להאזין לנגינה בימים אלה? כדי לא להנות ולשמות. האמינו לי — סי רייט מין ביים הארץ (לבי נקרע) בשמעני ניגונים כאלה!" עם כל זאת, בשבתות של ימי בין המצרים לא שינה במאומה משמחתו הקדושה. פעם בשבת חזון לא הדליקו מבעוד יום את העששיות שדלקו כרגיל בשבתות בבית המדרש. התרעם מרן: "וכי בשבת חזון צריך להיות חושך?!" הרב נתן אַל"י רוט, **מאיר החיים**, חלק ב, עמ' רל"ט רס.

גבוה מאוד

רבינו הרה"ק רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם בעל השפע חיים מצאנז־קלויזנבורג זי"ע (תרס"ד-תשנ"ד) היה מזכיר רבות את הא דאיתא בספרי תלמידי הבעל־ישׁ-טוב זי"ע שהשבתות של בין־המצרים הם גבוהים מאוד, וגם לרבות שבת־חזון. הרב אדרן **יהושע קלוגר**, **הליכות חיים** — מועדים חמנים', עמ' ריד.

הרב יהושע בנימין פאלק

— ניו יורק

זרעים של גאולה

הסוד של ימי בין המצרים

ימי בין המצרים, ימים שבהם נחרב בית מקדשנו וצרות רבות אחרות באו עלינו, קשה לחשוב על מציאות ועד של גאולה בתקופה זאת. אבל ידוע זה מכבר, הערך הרוחני הקיים בשעת הסתר וחשיכה. לדוגמא, מבואר בחז"ל על היתרונות שבתוך תקופת השעבוד במצרים, היתרונות שהכינו את בני ישראל אל המטרה הבאה בעבודת ה', שעבוד מצרים נועד לקבץ ניצוצות יקרים של קדושה שרק המקרים והזמנים היותר קשים יכולים להביא.

הבה ננסה לגלות ראייה של התנוצצות הטוב בתוך החושך, והסתכלות של גאולה בתקופה הקשה הזאת החוזרת אלינו בכל שנה ושנה. אולי אחד מן 'המפתחות' לשחרור עמנו מן השעבוד הכללי, והשעבוד שבתוכו, נמצא בשם של התקופה — בין המצרים. מדוע ימים אלה נקראים בין המצרים ולא הימים של המצרים?

כאשר אנשים נופלים אל קושי גדול, מן הטבע הוא שהם נוטים ליכנס אל הייאוש וחוסר המעשה מצדם, עד כדי כך שהם אסורים ביחבלים שלהם עצמם, חבלים של ייסורים וייאוש. עם זאת, רבים מאיתנו מכירים אנשים יוצאי דופן, אשר בנסיבות שראות קשות מאד, ביכולתם להתגבר על הגבלות, כאשר הם מתבוננים לא על חבלי התגבלות אלא על הרווחים שיבין החבלים, כלומר שהם צופים אל החלק הנחבא שבתוך המכשול החלק שמציע דרכים חדשות של צמיחה ושינוי, והם מקבלים את ימי החושך לא כ'מצרים' אלא כבין המצרים.

חז"ל ניבאו שיום אחד האורות הפנימיים של ימים אלה שנקראים "בין המצרים" יתגלו תוך שהם מגלים את היהלום שבבתר, את המשיח שאנו מייחלים לו כל כך, ואשר יום לידתו חל בתשעה באב (ירושלמי, ברכות). מובא בשפת אמת' (בשם זקנו היהודישי הרי"ס זי"ט), שעשרת המאמרות שבהם נברא העולם עברו כחוט השני במצרים דרך עשרת המכות ולבסוף נתגלו בצורה של עשרת הדברות. עשרה מאמרות אלה היו ה'ד.ג.א. של קדושה שהקב"ה השתמש בו כדי לצייר את העולם. אילו בני האנוש היו נעשים שותפים לחקב"ת עיי דין האמת, העולם היה מגיע לשלמות. אולם בגלל החטאים השונים במהלך הדורות, נטקס העולם להטהרות בכמה אופנים ומקרים, וכך גם עשרת המכות שבאו על המצרים (באותו הזמן שהעם היהודי קיבל ברכות), שהביאו בסופו של דבר ליציאת מצרים. אולם, הייעוד האמיתי לא היה להיותם חופשיים משעבוד הנוף, אלא קיום התורה שהוא קיום העולם, והבורא רב החסד חוביל אותנו להר סיני ונתן לנו את התורה שתמציתה כלולה בתוך עשרת הדיברות.

מכאן, אולי אנו יכולים להאיר קשר נוסף בין מספרים: **עשרים ושתיים** אותיות התורה, **עשרים ושניים** ימי בין המצרים **ועשרים ושניים** הימים המקודשים לנו ביותר. כפי שידוע היטב, כל הבריאה היתה אמורה להתקיים, וממשיכה להתקיים באמצעות עשרים ושתיים אותיות התורה. אולם, בגלל המגרעות המתמשכות של בני האנוש, העם היהודי נבחר להיות העם הקדוש שתפקידו לתקן ולרומם את כל הבריאה. לפעמים מוטל עלינו לרדת לתוך זמנים בלוח השנה שהם חשוכים ומסוכנים כדי לגלות את הזיו הפנימי של הקדושה הפנימית של ימים אלה. הוא חדר גם בעצם ימות החורף הקרים והחשוכים, בימים הקרריים "שובבים", זהו זמן בתוך החשך שנוצר עבור תיקון לקלקול שגגרם בכמה אופנים.

ויותר מזה — בשבועות הג'יל אנו קוראים בתורה על השעבוד של אבותינו, וכן גם את נס יציאת מצרים, החל מן העליה' הרביעית בפרשת שמות (ארבע עליות) ובהמשך כל פ'י וארא (שבע עליות) ופ'י בא (שבע עליות) ועד נס קריעת ים סוף בפ'י בשלח (עליה רביעית) שהם סך הכולל עשרים ושניים עליות.

זהו מעין רמז והיקש לעשרים ושנים ימי בין המצרים שאף בזמנים הנראים קשים ימי חשיכה אפשר להבחין בהתנוצצות הגאולה כפי שראינו בעשרים ושנים העליות שביציאת מצרים שהיה בתחילתו שעבוד בבחינת מצרים וסופו גאולה ומתוך מכות המצרים באה הגאולה. ואפילו עשרים ושניים הימים של חוס של היקף', —ימי בין המצרים— יהפכו בעתיד הקרוב לימים של שמחה. כל יום ויום מן הימים של בין המצרים מכל בתוכו את הזרעים — המהות הפנימית — של עשרים ושניים הימים הקדושים לנו ביותר.

הדבקות במצוות התורה, תאפשר לנו לעשות את המעבר מהאחיות של השעבוד המעיק, אל עבר השחרור והיציאה לחירות לעבודת ד' ולוואי וכולנו נזכה לראות, להרגיש ולחיות את הברכות המוצפנות בכל יום ויום מן הימים האלה, וכך מעבור את הגלות המגבילה וגיע לגאולה חסופית.

העמידו תלמידים הרבה

הרב משה רייס

מעמד מיוחד התייחד ביהדות לאישי הדוֹרות הראשונים ולדברים שהיו בפייהם.

על הפרשי הדרגות שבין הדורות הראשונים לבין הדורות האחרונים התבטאו חז"ל בלשון קודשם (שבת קיב, ב): **"אם ראשונים בני מלאכים, אני בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים, אני כהמונים..."** הגדרה נוספת המבטאת את ירידת הדורות נאמרה בפי רבי יוחנן (עירובין נג, א): **"ליבן של ראשונים — כפתחו של אולם, ושל אחרונים — כפתחו של היכל, ואנו — כמלא נקב מחט מדקית"**. אין בידינו ביאור מדוייק למי התכוון רבי יוחנן באומרו **"ראשונים"**, ומי הם **"האחרונים"** שעליהם הוא מצביע. אולם בין כך ובין כך, משתקפת היטב מדברי רבי יוחנן תפיסת חז"ל אודות הפער העצום המצוי בין הדורות, שכלל שהדורות מתאחרים יותר, הפער שביניהם גדל ומתעצם.

וכפועל יוצא מתפיסת עולם זו מוענק ביהדות משקל נכבד לדבריהם של הקדמונים. לפיכך למרות שמחלוקות בתחום ההלכה אינן שליליות, ואדרבה, על ידם עניינים מתבהרים, מכל מקום מתוך הערצה לבני הדורות הראשונים, האחרונים אינם מהינים בדרך כלל לחלוק על דבריהם, וכל עיסוקיהם הוא לפרש ולבאר את דברי בני הדורות הקדומים.

והנה אחת האימרות הראשונות המופיעות במסכת **"אבות"**, היא זו שנאמרה מפי אנשי כנסת הגדולה, מקבלי התורה מפי הנביאים, הקוראת: **"העמידו תלמידים הרבה"** (אבות א, א).

כל הדברים שנשנו במסכת **"אבות"** דברי תורה הם, וללומדם ולהתבונן בהם אנו צריכים, על אחת כמה וכמה שלאור המשקל הרב שיש לדברי הראשונים, אימרה זו צריכה להילמד ולהידרש על ידינו ולבחון היטב את הנאמר בה, להלכה ולמעשה.

סילוק שומר הפתח

כדרכם של דברי תורה שהם מתפרשים בכמה וכמה פנים שכולם אמת, כך גם אימרה זו שנשמעה מפי אנשי כנסת הגדולה התבארה בפי המפרשים בכמה אופנים.

רש"י מבאר שכונת דבריהם היתה: **"שאם העמדת תלמידים בבחורתיך, העמד בזנותך, כי אין אתה יודע איזה נהם יכשר מחבורי"**. מקור דבריו אלו הוא במסכת יבמות (סב, ב) המסתמך על האמור בספרי קהלת (יא, ו): **"בבוקר זרע את זרעך, ובערב אל תנח ירך, כי אינך יודע אי זה יכשר, הזה אף זה, ואם שניהם כאחד טובים"**.

יתירה מזו, ההוראה להעמיד תלמידים הרבה משמעותה, לדברי אחרים מהמפרשים, לא לברור יותר מדי בטיבם של התלמידים הבאים ללמוד, אלא ללמד תורה לכל החפץ בכך. כך ביאר ה"מאירי": **כלומר, שירבו בישיבה כדי שיעמידו תלמידים הרבה ולא תהא תורה משתכחת, ולא ידקדקו יותר מדי שלא להושיב לפניהם אלא בעלי תריסין, אלא יסבירו פנים לכל תבא לפניהם... ולא אמרו שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון אלא במי שמידותיו מגונות, שזה בוודאי ראוי להרחיקו החזקה יתירה**.

ביתר ביאור התפרשו הדברים בפי רבינו עובדיה מברטנורא, המסביר שמשנה זו באה להוציא משיטתו של רבן גמליאל שכפתח בית המדרש העמיד שומר שהכריז (ברכות כח, א) **ש"כל תלמיד שאין תוכו כבור, לא ייכנס לבית המדרש"**, ועל כך אמרה המשנה שיש ללמד תורה לכל אדם מבלי לבדוק אחריו, ובלבד שאין אודותיו מידע מוקדם שמעשיו מקלקלים.

בגמרא (ברכות, שם) מסופר כי ביום שבו הועבר רבן גמליאל מן הנשיאות ובמקומו התמנה רבי אלעזר בן עזריה, סולק אותו שומר פתח בית המדרש שהיה מופקד לא להרשות להיכנס לכל דיכפין, ובו ביום אכן התווספו כמה מאות ספסלים ותלמידים בבית המדרש.

[ה"שפת אמת" (בפירושו ל"אבות") העלה את התמיהה איך נחלק רבן גמליאל על הוראתם של אנשי כנסת הגדולה, שקדמו לו בכמה וכמה דורות? ותירץ, שרבן גמליאל היה סבור שהוראתם של אנשי כנסת גדולה לא היתה אלא לשעתה, משום שבימיהם התעלו התלמידים, ולכן הם המליצו להרבות תלמידים, אולם לא היתה בכך הוראה לדורות.

אפשרות נוספת שמעלה ה"שפת אמת" היא, כי אדרבה הוראתו של רבן גמליאל, לא לאפשר למי שאין תוכו כבור להיכנס לבית המדרש היא היתה הוראת שעה, בהתאם לצרכי דורו].

אלף נכנסים למקרא

ב"אבות דרבי נתן" (פרק ג, ט) מצינו תוספת הרחבה ורקע לדברים שהיו בפי אנשי כנסת הגדולה:

"והעמידו תלמידים הרבה" – שבית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם, ועניו, ובן אבות [מיוחס] ועשיר [השמה בחלקו], ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה, שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה, ויצאו מהם צדיקים, חסידים וכשרים.

ברור למעלה מכל ספק שהכרחו של רבן גמליאל לכל תינתן רשות למי שאין תוכו כבור להיכנס לבית המדרש, וכיוצא בכך שיטתם של בית שמאי לברור ולנפות את באי בית המדרש, לא נבעה חלילה מתוך צרות עין, אלא מתוך מגמה להעמיד תלמידי חכמים רק כאלו שהם בעלי שאר רוח.

רבן גמליאל חשש שאם מי שאין תוכו כבור ייכנס לבית המדרש, ילמד ויתקדם בתורה, ופנימי יותר תהיה נכובה וקלוקלת, ח"ו הרבה קלקולים עלולים לצמוח מכך. ועל כן העדיף לא לאפשר זאת. באותה מידה סברו גם בית שמאי שיש ללמד תורה רק למי שיש לו נתונים בסיסיים להצליח בה. לשיטתם אם מלמדים תורה לכל החפץ בכך בלא אבחנה, יש בכך חזלה מסויימת של כבוד התורה, ועל כן הם קראו להמנע מכך.

אכן הוראתם של אנשי כנסת הגדולה גרסה לא כך. הם סברו שכיון שהאדם יראה לעיניים ורק הקב"ה יראה ללבב, אפשר שלבית המדרש יידחפו דוקא אותם שאינם מתאימים, ואילו הראויים באמת שברוך כלל אינם בעלי מרפקים ואינם נדחפים, **והשומר פתחו להכניס** הם קראו לפתוח את דלתות בית המדרש לרווחה, כדי שכל הרוצה יוכל להתקרב לתורה.

דברים בסגנון דומה מצינו ביחס לאימרה נוספת שבפי חז"ל. הם אמרו (ויקרא רבה ב, א): **"אלף בני אדם נכנסין למקרא, ויצא מהן מאה למשנה, עשרה לתלמוד, אחד להוראה"**.

כך דרכו של עולם, שלא כולם מסוגלים להתמיד בתלמודם עד לשלבים מתקדמים, ולכן במרוצת הזמן נושרים מהם, עד שבסיומו של התהליך נותרים רק יחידים בודדים. לאור זאת, מבאר ה"שפת אמת", שרבן גמליאל ברר מלכתחילה רק את אותם מצויינים שמסוגלים היו להעפיל עד לגמר, ובהם מצא לנכון להשקיע את כל המאמצים והמשאבים.

אף בזה מסתבר שאשר חכמי ישראל שנחלקו עליו, היו סבורים שברוך ברכיה כזו, עלול לקרות שדוקא אותם הראויים להוראה ישארו מחוץ לכתלי בית המדרש, ואם כן, מה הועילו חכמים בתקנתם? לפיכך הם העדיפו להכניס לבתי המדרש את כל המעוניינים וצליח כל אחד בדרכו כפי שיצליח. לא על הרב מוטלת האחריות להצלחתם של תלמידיו. הוא מצווה ועומד ללמד תורה כפי יכולתו, ומידת ההצלחה או חוסר ההצלחה של שומעי לקחו אינה תלויה בו, ועל כגון זה נאמר (אבות ב, טו): **"לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין ליבטח הימנה"**.

דברים ברוח זו כתב רבינו יונה בפירושו למשנה זו, ואלו דבריו:

"והעמידו תלמידים הרבה" – כדעת בית הלל, כענין ששינו: "בית שמאי אומרים, אין מלמדין אלא לתלמיד הגון, צנוע וישר וירא שמים... ובית הלל אומרים, מלמדין לכל אדם, אפילו מאה, שבשיל שיצאו מהם עשרה טובים, ועשרה – כדי שיצאו מהם שניים, ולשניים – לפי שאינכם יודעים אי זה יכשר, הזה או זה, ואם שניהם כאחד טובים". וכהתוא מעשה של הלל שכנס לכל תלמידיו, ואמר להם: **תלמידי ישנם כאן כולם? אמרו לו: תן, אמר לו אחד מן התלמידים: כולם באו חוץ מן הקטן שבהם. אמר להם: יבוא אותו קטן, שעתיד הדור להתפרנס על ידו**. והביאו לרבן יוחנן בן זכאי. הנה כי אין לדחות את הקטנים מפני הגדולים, כי הגדיים, ייעשו תישיים".

זאת ועוד, מסתבר שחכמי ישראל שנחלקו על רבן גמליאל בהתבססם על הוראת אנשי כנסת

הגדולה, סברו שאין למנוע תורה אפילו ממי שבסופו של דבר לא יגיע להישגים גדולים. כתר תורה מונח בקרן זרית וכל הרוצה ליטול יכול לבוא וליטלו, ואיש אינו רשאי למנועו מכך.

יתירה מזו, המציאות הוכיחה פעמים אינספור שלאירת בית המדרש כוחות רוחניים ככירים המסוגלים לחולל פלאים. בכוחה של התורה לשנות את מעמדו הרוחני של האדם, עד שגם מי שנכנס לבית המדרש כשתוכו לא היה כבור, עשוי להשתנות לטובה בלי הכר, עד שגם תוכו ישתנה לטובה.

ברוח זו מסביר ה"שפת אמת" את התבטאות המשנה **"העמידו תלמידים הרבה"**, לאמור, העמידו אותם על רמה רוחנית נאותה, שתוכם יהיה כברם.

המונע הלכה מפי תלמיד

אודות החובה להרביץ תורה לתלמידים הרבה העמידונו חז"ל במקורות נוספים.

באחד מהם נאמר (סנהדרין צא, ב): **"אמר רב יהודה, אמר רב, כל המונע הלכה מפי תלמיד, כאילו גזלו מנחלת אבותיו, שנאמר (דברים צג, ד): "תורה צוה י'נו משה מורשה קהילת יעקב", מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית"**.

העיקרון שביסוד אימרה זו הוא שהתורה היא נחלת כל אחד מישראל, שהרי כך מעיד הכתוב: **"מורשה קהילת יעקב"**, וכשם שבדיני הירושה אין כל הבדל בין הבנים, וגם לכן חלש יש חלק בירושת אביו, וכך גם בענין מורשת התורה, שניתנה לכל יחיד מישראל ללא הבדל, המסקנה מכך היא שאם מאן דהוא יכול לסייע ליהודי להגיע לנחלת התורה, חובתו לעשות זאת, ואם הוא מתעלם מחיוב עקרוני זה, כמרהו כמי שגזלו מנחלת אבותיו.

לכל אדם מישראל חלק ונחלה בתורת ה', ועל כך אנו מתפללים: **"ותן חלקנו בתורתך"**, וכשם שחובתנו לעשות הכל על מנת לסייע ליהודי ליהנות מבחינה חומרית־כלכלית, כך חובה קדושה יתירה מוטלת עלינו להעמידו בקרן אורה מבחינה רוחנית. המתרשל ממילוי חובה זו, גורם בעקיפין לגישולו מנחלת אבותיו, ויש בכך לא רק מניעת רוח, אלא גם גרימת נזק.

התבטאות בוטה עוד יותר בנידון זה מצינו במהלך דברי הגמרא (סנהדרין, שם): **"אמר רב חנא בר חיננא, אמר רבי שמעון חסידא, כל המונע הלכה מפי תלמיד, אפילו עוברין שבמעיי אמו מקלקלין אותו, שנאמר (משלי יא, ב): "מונע בר יקבדו לאדם"**.

התבטאות חריגה זו שבדברי חז"ל על העוברין המקללים כביכול את אותו אדם, צריכה תלמוד. ואפשר שהיא מבוססת על מה שסחו חז"ל (נדה ל, ב) שתינוק כשהוא במעי אמו, מלמדין אותו כל התורה כולה, ורק משעה שהוא יוצא לאויר העולם הוא משכח תלמודו. נמצא לפי זה שכל תלמודו של אדם, אינו אלא כדי להיזכר מה שלמד בעודו עובר. משעה שהוא אינו מוציא לאור את גרעין התורה שנשתל בו בטרם לידתו, יש בכך כמין גיעה לריק, ולפיכך אפילו העוברים מקללים אותו.

על כך יש להוסיף שהנוק שבהימנעות ללמד הלכות לתלמיד, הוא לא רק לשעה, משום שיש לו השלכות ישירות גם על העתיד, וגם על בני הדורות הבאים. סגולתם של דברי תורה שהם פרים ורבים ומקרינים על כל סביבותיהם, ולפיכך מי שגורם להעדר תורה, גורם נזק גם לעוברים שעתידיים עוד להיוולד, והוא יתן על כך את הדין. זו הסיבה שגם עוברים במעי אימם אינם סולחים לו על מחדליו, שרישומם נשאר לדורות.

מתלמידי יותר מכולם

הנזק הנגרם במישרין ובעקיפין למי שנמנע ממנו להגיע לחלקו בתורה, ובעקבות זאת התביעה החמורה על הגורם להימנעות זו, אינם אלא צד אחד של המטבע.

לאידך גיסא כאשר אדם מעמיד תלמידים הרבה, לא רק התלמידים יוצאים נשכרים, אלא גם הרב מוסיף על ידי כך חכמה על חכמתו.

כפי שפירש רבינו בחיי:

לפי שהרובו בתלמידים הוא סיבה לריבוי התורה, ומתוך שהתלמידים מתרבים, התורה מתרבה ומתפשטת עם רחבי ארץ, ואין צריך לומר שחכמת המלמדים גם כן מתרבה. וכך אמרו: **"הרבה למדתי מרבותי, ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכולם"**.

"והעמידו

תלמידים הרבה"

– שבית שמאי

אומרים אל ישנה

אדם אלא למי

שהוא חכם, ועניו,

ובן אבות [מיוחס]

ועשיר [השמה

בחלקו], ובית הלל

אומרים לכל אדם

ישנה, שהרבה

פושעים היו בהם

בישראל ונתקרבו

לתלמוד תורה,ארכיון היהודי

ויצאו מהם

צדיקים, חסידים

וכשרים

"ל בטעם הדבר שקורין פרשת פינחס בבין המצרים וסעין זה אייתא גם בספרי"ק דהנה פרשת פינחס היא פרשת המועדים ונכתבו בה כל דיני הימים טובים, וי"ל שנרמז בזה למשי"כ בנביא (זכריה ח, יט) **כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים וגו', ולכן קוראים פרשה זו בבין המצרים לרמוז שימים אלו יהפכו לששון ולשמחה.**

"כ"ק מרן אדמו"ר מסטאקוב זצוק"ל בשוה"ט פר' פינחס תשמ"ט "דברות קדוש", פינחס תשס"ה, עמ' ג'

שמעתי מפי הרה"ק ר' אליעזר זוסיא מסקולען זצ"ל שאמר בשם הרה"ק ר' אברהם מתתיהו משיטפנעשט זצ"ל, שכוונת השבטים שביזו את פינחס היתה לטובתו, לבל יתגאה בפעולתו הגדולה, לכן ביוזוהו, אבל **"בא הכתוב ויחסו אחר אהרן"** (נרש"י במדבר כ"ה, י"א). לומר שפינחס לא הוצרך לבזיון הלז, כיון שמעולם לא נכנס במחשבתו מחשבת פיגול לדמות שזכה לפעולה זו בזכות עצמו, כי אם זכות אבותיו עמדה לו, וזוהי הכוונה במה שיחסו הכתוב אחר אהרן, ודפח"ה.

ואפשר לומר, שזוהי כוונת התנא בפרקי אבות (פ"ב מ"ב) **"וכל העמלים עם הציבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעת"**, שידעו ויכירו בפנימיות לבבם, שכל מה שזכו הכל הוא **"בזכות אבותם"** ולא בזכות עצמם. וכשידעו זאת, אז צדקתם תעמוד להם לעד, ולא תפגום במחשבת פגול הגאון.

הגה"צ רבי אלחנן היילפרין שליט"א אב"ד גולדרס-גרין "יפה שיחתו" (ברוקלין תשס"ד) ח"א, ע' קמ"ה

הרבי רבי הירש מרימנוב זי"ע נסע פעם על עגלה עם הגאון רבי עניזל מסטרי זי"ע, ושאל לו הגאון, דאיטא במס' אבות (מ"א, מ"ה) אל תרבה שיחה עם האשה, וידוע דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ובכן איפה מרומז דברי משנה זו בתורה.

וענה הרבי רבי הירש על אתר, דמצינו בפרשת בהעלותך (במדבר ט, זרט), דכאשר שאלו האנשים הטמאים את משה רבינו למה נגרע לבתלי הקריב את קרבן ד' במועדו, אמר משה, עמדו ואשמעה מה יצוה ד' לכם, **אבל בפרשת פינחס** כששאלו בנות צלפחד למשה רבינו **למה יגרע שם אבינו**, טאמר **ויקרב משה את משפטן לפני ד'**, ולא כתוב אמר להם עמדו ואשמעה מה יצוה ד' לכם, ולמח, **אלא משום אל תרבה שיחה עם האשה**. ונהנה הגאון מה.

"כ"ק אדמו"ר מהרנ"צ מבאבוב זצוק"ל "בית צדיקים" יעמוד" (ברוקלין תשס"ה) ח"ג, ע' קי"ד

ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר וגו' אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קורה כי בחטאו מת ובנים לא היו לו.

וביאר אבי הק' זי"ע, עפ"י אמרם ז"ל (שבת צ"ו): מקושש זה צלפחד, דהוא עשה את המעשה הזה בכוונה טובה, כדי שממנו יראו וילמדו את העונש שמענישים למחלל שבת, ועי"ז יזהרו הכל בשמירת השבתות, והוא הנקרא בחז"ל **"עבירה לשמה"**, וכבר למדנו (גזיר כ"ג): אמר ר"נ בר יצחק **גדולה עבירה לשמה** ממצוה שלא לשמה, ומירש רש"י (שם) עבירה לשמה — **לשם מצוה**. ונהנה בכל דבר שהאדם עושה העידו בנו חז"ל (אבות ד' ב') **מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה**, כי לפעמים יש אדם

א. בן אי"ש

אמרות טהורות על פרשת פינחס שלא נדפסו בספרים כפי סדר הפרשיות

אוצרותיהם

ההגה"רביקון מהמחברת

ותולדה של עבירה אחרת, זהו סימן מובהק שאכן העבירה היה לשמה, ולא יחשב לו לחטא, ועל כן שפיר בקשו בנותיו תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו.

הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל גאב"ד חוג חת"ס — ב"ב "רשומים בשמך" (ירושלים תשס"ז) ע' קפ"ח

...כתיב (במדבר כז, טו) **"וידבר משה אל ה' לאמור יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה"** ומירש"י: אלוקי הרוחות למה נאמר, אמר לפניו רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד, ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו. אולם (שם יח) **"ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, ויש לדקדק, הלא משה ביקש אלוקי ירוחות",** מנהיג שיוכל לסבול רוחו של כל אחד ואחד, רוחות שאינן דומות זו לזו, והיה צריך הקב"ה להשיבו קח את יהושע איש אשר **"רוחות"** בו, שיוכל לסבול כל אחד קטון כגדול, ומדוע השיבו **"איש אשר רוח בו"** — לשון יחיד. אלא בא להורות, דאדרבה, אם בשביל לסבול רוחו של כל אחד ואחד צריך לנהוג בהרבה רוחות, עם קטני הדעת לדבר בשפתם וכפי רוחם הנושבת, ועם גדולי הדעה לפי גדלותם. אילו צריך לשנות ולתנהג בכמה רוחות, ואינו עומד תקיף להנהיג את הכלל כפי רוחו, כהאי גוונא **לא נחשב יכול לסבול רוחו של כל אחד ואחד** ואין שום ערך להנהגה בדרך זו. **וידוק המנהיג הזה שרוחו רוח אחת, רוח ממרום**, יש לו דרך אחת בעבדות ה', שמד ותקיף על עקרונותיו, יודע מה תכליתו בעולמו ומה ה' שואל מעמו, והגם שכן נוהג וסובל רוחות הרבה, הוא האיש הראוי והנכון להנהיג את העדה, הוא האיש אשר יוכל לסבול כל אחד ואחד לפי רוחו האחת והיחידה, בין עם גדולי הדעת ובין עם פשוטי העם כל אחד לפי מעלתו.

"כ"ק מרן אדמו"ר ממודיץ שליט"א בדברי קדשו — ביום השלושים לאביו "כ"ק מרן אדמו"ר ממודיץ זצוק"ל "תוספת המודיע", ט"ו סיון תשס"ז, עמ' ז'

על דרך הנהגתו להחמיר בקיום המצוות אמר (הרה"ק רבי שמחה בונם מאוטוואצק זי"ע) פעם בפירוש הפסוק (במדבר כ"ז, ט"ז):

"יפקוד ה' בו' איש על העדה, אשר יוציאם ואשר יביאם." אבי הקדוש (הרה"ק רבי מענדל מווארקא) זצ"ל פירש **"אשר יוציאם"** — **"זאל אויס גיין פאר זיי"** (שימסור נפשו עבורם). ואני אומר: **"אשר יוציאם"** — מלכהשל במצוות לא תעשה: **"ואשר יביאם"** — לקיים מצוות עשה.

"הרבי הקדוש מאוטוואצק" (ברוקלין תשס"ז) ע' כ"ב

ברש"י (במדבר כ"ט י"ח) ובפייט (שחרית ליום ב') צ"ח כבשים שבמוספי סוכות הם לבטל צ"ח הקללות שבמשנה תורה. **ומירש כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה** כי בקללות נאמר (דברים כ"ח מ"ח) תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, וסוכות הוא זמן שמחתנו שהעבודה היא בתכלית השמחה מתקנין זה, דפח"ח.

"שם משמואל" (סוכטשוב) סוכות תרע"ג, ע' קמ"ו

הקריה "טוב", לעצמך, אלא יש ללמדה גם לאחרים, "כי לכך נוצרת", ללמוד על מנת ללמד.

וה"האמרי חיים" מודיניץ זצ"ל היה מפרש אימרה זו בדרך צחות בהתבססו על מאמר חז"ל הנ"ל שתינוק בהיותו בבטן אמו מלמדים אותו כל התורה כולה. לאור זאת, לכאורה הן עדיף היה לאדם להישאר בבטן אמו ולא לצאת לאור העולם. אם הקב"ה העדיף ליצור את האדם ולהולידו לחיי העולם הזה, הרי זה כדי שירבה כבוד שמים וילמד תורה גם לאחרים. הוי אומר שאם הוא גם מלמד לאחרים, הוא משיג את המטרה שלמענה הוא נוצר. לאורך גיסא, אם הוא לומד רק לעצמו, מה חבל על יצירתו ויצירתו לחיי העולם הזה].

תורת חסד על לשונה

ואכן חז"ל העלו על נס את מי שאת תורתו שלמד אינו שומר רק לעצמו, אלא גם למלמה לאחרים.

אחת האימרות המפורסמות שנשאו חז"ל בנידון זה היא דרשתם על הפסוק (משלי לא, כו): **"פיה פתחה בהכמה ותורת חסד על"י שניה"**, על כך הם שאלו (סוכה מט, ב): **"כי יש תורה ש"ל חסד, ויש תורה שאינה ש"ל חסד"** והם השיבו (באחד מתירוצינם): **"תורה ל"מדה — זו היא תורה ש"ל חסד, שלא ל"מדה — זו היא תורה שאינה ש"ל חסד"**.

במילים קצרות אלו גנוז חז"ל עומק נפלא. ממעמקי דבריהם משתמע שהלומד וגם מלמד, לא זו בלבד שהוא עוסק בתורה ובחסד כאחד, אלא שתורתו היא עצמה מאיכות שונה, משום שהיא של חסד, לאמור, שעצם מהותה חסד.

חסד משמעותו הענקה והשפעה ללא גבול, ואכן זוהי מהותה האמיתית של התורה. כיון שהתורה נאצלה מהקב"ה שהוא אינסוף, וגם התורה היא אינסופית ואינה מכירה בגבולות כלשהם, לפיכך אם אדם לומד תורה אולם הוא

מגבילה לתחומי עצמו, משמע שתורתו מוגבֿלת, ולא זוהי התורה שהינה כולה חסד. רק המלמדה גם לאחרים מוכיח במעשיו שהינו דבוק לתורה בצורה מהותית, ועל כן הוא אינו תוחמה בתחום כלשהו, בבחינת **"פריצי מעייני דתיך חוצה"**, ולכן תורתו היא "תורת חסד".

ברוח דברים אלו תובן ביתר שאת הקריאה להעמיד תלמידים הרבה, משום שכך מקבלת התורה הנלמדת את מלוא ביטויה המהותי, שהוא תורה בלתי מוגבלת, הפורצת, עוברת ומגיעה לכל מבקשה.

מעמידו על האמת

ראוי לסיים מאמר זה באימרה חסידיית משמו של הרה"ק ר' אברהם ישכר הכהן מרדומסק זצ"ל.

בספרו "חסד לאברהם" (פרשת לך) הוא מסביר בצורה מקורית את הביטוי: **"העמידו תלמידים הרבה"**, דהיינו: **"להעמידם על רגליהם בלי יימומו, כלומר, להעמידם בהבנת אמיתותה ש"ל תורה שזה נעמידו וקיום, כי שקר אין לו רגליים"**.

ומשמו של הרה"ק מקאצק נמסר שפירש **"העמידו תלמידים הרבה"** במובן שיש להרבות תלמידים באופן כזה שכשיגדלו בתורה יוכלו לעמוד על רגליהם שלחם, לאמור שתפקיד הרב להורות לתלמידיו את הדרך ללימוד התורה, כדי שבהמשך יוכלו ללמוד בצורה עצמאית.

הרי לפנינו מקצת מההנחיות שניתנו לנו ונכללו בדברי אנשי כנסת הגדולה. אולם על כל ההשתדלות יש להוסיף תפילה ובקשה להשי"ת שיסייע בכיוון זה, כפי שכאמור לעיל התחנן יעבץ מלפני הקב"ה, התונן לאדם דעת שיעזרהו בעיניו.

ואכן הכתוב מעיד (דברי הימים, שם) שתפילתו זו התקבלה: **"ויבא אלוקים את אשר שא"ל"**, כה יתן ה' זכה יוסיף להולכים בדרכיו.

שאלה:
נוכח המבוכה והמבולקה חסרת התקדים השוררת בחודשים האחרונים בתוככי מדינת ישראל בכל הנוגע לטיבה ולתפקודה של ההנהגה הנוכחית, הרי דומה שאין כל פלא שעיני הכל נשואות אל סוג הנהגה לאומית מזן שונה לחלוטין. ואכן, בהקשר ישיר לאמור, אבקש לנצל שדותיו הטובים של מדור זה במטרה לברר אל־נכון את הנקודות דלהלן: א) מה הן התכונות הנדרות שות למנהיג לאור השקפת עולמה של תורת ישראל? ב) מי וכיצד יש לבחור את אותם מנהיגים פוטנציאליים הראויים להנהגה?

תשובה:

שואל נכבד,

שאלתך החשובה והנכבדה — ללא כל ספק — אכן מועילת היא בעתה ובזמנה. שכן, נכון להיום, הלא אודות הריאגנוזה הכללית בדבר טיבה ומהותה של הנהגת המדינה הנוכחית הרי אין איש חולק. ומה לנו עדות טובה יותר, משכנעת יותר, מעדות הנחתומים עצמם על עיסתם. זו הקובעת נחרצות כי שפל מוסרי כה חמור, כה עמוק,

פרקים באמונה, במחשבה ובהשקפה

מאת: מ. אלירז

תאודור בנימין הרצוג

"יפקוד ה' אלוקי הרוחות

דומה כי ניתן ללמוד מהעובדה דלהלן:

שח באוני יהודי שרעייתו התקשתה עד מאד בלידתה, והרופאים המטפלים הביעו לא־אחת את דאגתם העמוקה לעתיד האם והעובר כאחת. כצר לו נכנס אותו יהודי למעון קדשו של אחד מצדיקי הדור שליט"א, ותינה בפניו את כאבו. ברכו אותו צדיק והרגיעו, כי מי שמפתח של חיה בידיי שלט לו את מלאכו הטוב. ואכן, בשעת לילה מאוחרת — לשמחת ההורים וכל בני המשפחה — הגיע לחלל העולם בן חי בריא ושלם.

חזר אפוא מידענו — האב המאושר — לביתו, התפלל תפילת "שתחיה", ומיהר לבשר לאותו מנהיג בישראל את דבר הבשורה המרגינה. אלא שכאן הפתיעו אותו יהודי רס"מ־עלה בהביעו פליאתו על האיתור שבהודעה. שכן, לתדהמתו של האב המאושר, התברר לו כי מרגע שבא והודיע על צרתו ועד לרגע זה ממש נותר הרב לשבת בסמוך למפתח הבית, לכל יפריע מנוחתם של בני הבית, ובהתפללו ללא הרף עבור האם ובנה מבלי שהוא נותן תנומה לעינו ולו לרגע קט...

"...אמרו חז"ל על הפסוק: 'וירא בסב"ר תם' — שיהיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מישראל. כן אתנו תמיד, הקדושים שבדור מסייעים לכל אחד מישראל, או ככתפיו או כאנחה עבורו. רק שאין אנו כדאים להיות מבינים עליו, שכן שמעתי מחסיד אחד ששמע מפ"ק הרבי רבי בונם ז"ל, בתפילת משה רבינו ע"ה, יפקוד ה' אלוקי הרוחות וגו' איש על העדה וגו', והקשה הר"ב ז"ל: מה ס"קא דעתך, שיעזוב השי"ת חז"ל את ישראל בלי רועה ומנהיגו... ותידיר: אכן ידע משרע"ה שיהיה אחד מנהיג קדוש, רק לפעמים שאין העדה כדאית להכירו — אינם מבינים מי הוא צדיק הדור. ולכן סיים: 'ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה'. היינו: שיהיה להם התקרבות אל הרועה נאמן ושיזכו להכירו. וכן שמעתי מפ"ק וזינו ז"ל, אשר מה שבדורותינו ישראל קדושים רצים לא־פים אחרי כל רבי, אף קטן. אמר: שיוכל להיות מזה תיקון גדול על מה שהכתוב צווה ששלח השי"ת השכם ושלוח ולא שמענו, לכך בשיש ה"א על אחד שהוא עובד השי"ת — אנו רצים אחריו..." (כ"ק האדמו"ר מפליץ ז"ע בספרו "שפתר צדיק", פי שופטים)

של העולם", קשור הוא לא לכשרונותיו האישיים, ליכולתו האנליטית, לאמינותו המוסרית או לדמותו האינטלקטואלית, כי אם ובעיקר למראהו החיצוני!...

כן, כך בוחרים מנהיג לאומי בעולם המודרני ש"הקידמה" וה"נאורות" הן המנור טוט את דרכו. בחירה הרצופה ומלווה בתעמולה החסרה כל רמה אינטלקטואלית, כזו שבינה ובין האמת האבסולוטית אין ולא כלום. וכמובן, שאין כל צורך להאריך שדעתה של תורתנו הק' בנושא זה שונה היא לחלוטין. ואכן, מול אותו אבסורד "דמוקרטי" החסר כל קורטוב של הגיון, הרי — להאמ"ה הנה כך מאתרים אנו בדברי המדרש (מד"ר שמות א, כז) את האינדיקציה האלוקית לבחירתו של מנהיג ראוי. כשהדב"ר יום שם מתייחסים לאבי הנביאים — מרע"ה, מנהיגם ומרשיעם של ישראל.

"...וירא בסב"לותם' — מהו וירא? שהיה רואה בסב"לותם ובוכה ואומר: 'הכל ילי עליכם, מי יתן מותי עליכם'. שאין דף מלאכה קשה ממלאכת הטיט, ויהי נתן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן. ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אישה ומשוי אישה על איש, ומשוי וקן על בחור ומשוי בחור על וקן. ויהי מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סב"לותיהם, ועושה כאלו מסייע לפרעה. אמר הקב"ה: 'אתה הנחת עסקך והלכת לראות בעצערן של ישראל, ונהגת בהן מנהג אחים. אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך'. הה"ד: 'וירא ה' כי פר לראות', ראה הקב"ה במשה סבר מעסקיו לראות בסב"לותם. לפיכך: ויקרא אליו אֱלֹקִים מתוך הסנה..." ואכן, עד כמה חשובה היא ונצרכת אותה תכונה אנושית המוכרת בדברי המדרש כמרכיב עיקרי בדמותו של מנהיג יהודי אמיתי, הרי אודות כך ניתן לנו ללמוד מדברי המקובל האלוקי רבי חיים ויטאל זו"ע בספרו "שערי קדושה" (ח"ב, שער ד'): "...לא זכה משה לכל מעלותיו, אלא שהיה אודב לישראל ומצטער בצרתם. כמו שאמרו ז"ל (מד"ר שמות פ"א) על וירא בסב"לותם, ועל הפסוק (שמות לב, לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא. ולכן היה שקול ככל ישראל כמו שכתוב (ישעיה סג, יא): 'ויבחר ימי עולם משה עמו'..."

כל זאת ללמדנו: כי מנהיג אמיתי בעם היהודי מן הראוי שכראש ובראשונה יהא הוא

תחושה שהמדינה שומטת את ערכיה אחד לאחד, והתחושה הכללית היא של משבר מנדיונות, משבר מנדיונות המוביל לדיכודך לאומי ועייפות הרוח..."

וכל מי שמדע ולירבמעט לטיבה ומהותה של אותה "רוח ישראלית" עלובה וקלוקלה, הרי דומה כי מבחינתו אין כל סיבה להתפלא אודות עייפות כרונית זו שתקפתה! ואם זו היא עדות הנחתומים על עיסתם, אזי דומה כי אין גם כל צורך להאריך בחומרת הדברים. שכן, כנחזה כיום לעין־כל, אזי בניגוד גמור למצופה מהנהגה ראויה ומהימנה, הנהגת המדינה הנוכחית הלווא מייצגת היא בכל דרכיה ומהותה את ההיפך הגמור, בהוותה דוגמא אישית שלילית ביותר לכלל אזרחי המדינה. ואם אכן מצויים אנו בתוככי משבר מנהיגות כה חריף ואקוטי, הרי — כאמור לעיל — אין לך אפוא שעה טובה יותר, הולמת יותר, לשאלתך האמורה. זו המבקשת להכיר מקרוב את דעתה הטהורה של תורת ישראל בנדון חשוב זה.

א) "וירא בסב"לותם!..."

שואל נכבד, מן המפורסמות הוא: כי הנהגתה של זו המדינה החילונית לאורך כל שנותיה אימצה לעצמה כרפוס עבודה מתוכנן את הבעיטה ברגל גאווה בכל ערכי ויסודות תורתנו הק', וזאת תוך כדי פזילה חולנית וקיעונית לעבר התרבות המערבית על כל מחדליה וקללותיה. כך נראו פני הדברים לאורך השנים בכל נושא וענין שעלו על הפרק, וכך ההארצון וההנהגה גם בהקשר לנושא מאמרנו זה. כשבחירת מנהיגיה של מדינה פסבדו־יהודית זו מתבצעת באופן קבוע — כמקובל ברחבי העולם הדמוקרטי — באמצעות החלטת המון העם. זה אשר מטבעם של דברים רובו ככולו הינו לא רק נכער מדעת, כי אם גם חסר הוא את הנתונים הנדרשים המינימאליים ביותר לבחירת מנהיג הולם.

ועד כמה מסוכנת היא אותה תרבות מערבית קלוקלת כמודל עלוב לחיקוי לחיינו הנוכחיים, דומה כי תוכל להעיד העובדה כי לאור סקרים שחזרו ונשנו פעמים אין־ספור ברחבי ארה"ב של אמריקה נמצא: כי המרכיב העיקרי בבחירת נשיא ארה"ב, זה הנחשב בדעת הקהל העולמית כ"אזור מספר אחד

מחרה מחזיק אחריה שותפה לחונטה המשפטית — ה"ה היועץ המשפטי לממש" לה, אשר אף כי גם הוא דחוק מלייצג את זו ה"טלית שכולה תכלת", אולם לזכותו יאמר: כי הוא דבריו לפחות השכיל להצביע על הנקודה האמיתית בה ובמהותה שומה עלינו להתמקד. וכה היו דבריו אותם השמיע לפני ימים אחדים כנסס אקדמי שנערך באחת האוניברסיטאות שבישראל: "...מאז הקמת מדינת ישראל היא נאלצה להלחם על קיומה, ולהתמודד עם אתגרים מורכבים וקשים. תחושתו היא: שעתה הכאן חברתי תקף את החברה הישראלית. הגם שהגוף מתפקד לכאורה כרגיל, קשה יותר לקום בבוקר ולהתבונן בפרופי' הקולקטיבי הנשקף במר"א. לא מדובר רק באיום האירני, בקאסא מים, בפערים הכלכליים והחברתיים, בגלויי האלימות או בחום הקיץ — מדובר בעייפות הרוח... מדינה הנמצאת תחת אזהרה... אישי ציבור נכנסים ויוצאים מחדרי הקירות, סקרים מעידים על כרסום הולך וגובר באימון שחש הציבור כלפי מערכות השלטון הער, נות, לרבות המערכת השיפוטית. סמלי הממלכתיות קורסים בזה אחר זה, יש

ניחן באהבת ישראל עמוקה, כזו שתאפשר לו גם ממרום מעמדו החברתי לחוש בצרתם של פשוטי ודלי העם. תופעה — שלצערנו הרב — לא רק שאינה נפוצה במקומותינו, אלא שעומדת היא בסתירה של מאה ושמונים מעלות לכל המוכר לנו בחייה הנוכחיים של הפוליטיקה הישראלית. וכך מוסיף ומאיר עינינו בנושא הנדון בספר "תורת משה" (שמות, ב, יא):

"...הנה אומר: וירי בימים ההם' הוא מיותר, כי מי לא ידע כי בימים ההם היה גדול אך הנה ידענו, כי בכל מקום שנאמר 'וירי', הוא צרה (מגילה י. וכו' נבוא אל הענין, והוא: כי בא ללמדנו, כי איש מישראל שיעלה לגדולה בזמן שכל ישראל בצרה, אין ראוי לו לומר שלום עליו נפשי, רק להיות נמדם בצרה. זה יאמר, הנה וירי', שהוא אוי וצרה היה בימים ההם. ואז 'גדל משה' — שעלה לגדולה, בן בת המלך וגדול בבית המלכות. ולא יאות לו להיות פורש מצרתם, על כן: ויצא אל אחיו וירא בסב"לותם' — רואה ומצטער בצרתם, וירא איש עברי מכה' וכו'..."

ואכן ההיסטוריה היהודית לכל אורך אלפי שנותיה הוכיחה ותזרה והוכיחה עד כמה טבועה היתה מידה יהודית אצילית זו בקרב ההנהגה היהודית הרבנית בת אלפי השנה. אותה הנהגה יהודית שורשית הנטועה עמוק היטב באדני האמונה היהודית, והעומדת בסתירה מוחלטת לכל המוכר לנו מהנוף הישראלי. ועד כמה תפיסת עולם יהודית שורשית זו מופנמת היא עמוקות במחם וכלבם של מנהיגי ישראל עדי עצם היום הזה,

ב) "וידכא עושק!...!"

והנה, אם תדלונה של ההנהגה הישראלית מסתכם היה רק בחסרון כלשהו באהבת ישראל, אזי אולי ניתן היה איכשהו לעבור לסדר היום. אולם הרי מן המפורסמות הוא כי מנהיגי המדינה והיום חשודים על היותם בבחינת עבריינים מועדים לא רק בעבירות של "שב ואל תעשה", כי אם גם באלו של "קום ועשה". שהרי האשמות המוטחות בימים אלו כלפי ראשי המדינה ומנהיגיה עוסקות בשותפות פעילה בפלילים, פשוטו כמשמעו!...

וכך שבניגוד גמור למצב הקטסטרופאלי המתואר בשורות דלעיל, באה תורתנו הק' ומלמדתנו: כי מנהיג אמיתי בישראל לא רק שהינו אסור בכל האמור, אלא שמעצם טבעו שומה עליו לחוש בסלידה עמוקה עד אין קץ אל מול כל אותם מעשים אנטי־מוסריים. וכפי שמסב תשומת לבנו לעובדה בורה זו אחד מגדולי קדמונינו ה"ה רבי יצחק ערמאה זי"ע בספרו "עקידת יצחק" (שער לד):

”...וירא בסבלותם, וירא והנה איש מצרי מכה איש עברי מאחיו ויך את המצרי וכו' — הרי וירכא עושק/ כי קנא בחסם הנעשה ולא יכלה נפשו לסבול. והנה ביום השני כשאמר לרשע: 'למה תכה רעיו?', הרי ישפוט נעירעם' כי הכט אל עמל לא יוכל. ורצה לתת רסן המשפט על פני הרשע המרים יד על חברו, ולזה מה שאמר לו: 'מי שמך לאיש שר ושופט עלינו'. והנה במה

לכל בשר איש על העדה!...

שנאמור: ”ויבאו הוֹנִים ויגְרֹשׁוּם ויקם משה ויִּוּשִׁיעַן/ נַתְבָּאָר עֵינִן ויִּוּשִׁיעַ לְבִנֵי אֲבִיחָן/...” כזו היתה דמותו של המנהיג הראשון בעם ישראל, וכזו היתה ונותרה חובתו של כל מנהיג שר ושופט בישראל לאורך ההיסטוריה היהודית כולה. כאשר טובתו האנוכית האיר היתה שית של אותו מנהיג רחוקה היא עד מאד מלעמוד בראש דאגותיו, וכפי שמסכם את הדברים לענין הלכה למעשה הרמב"ם ז"ל (הלכות סנהדרין, פרק ב:):

”...צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים, ואלו הן: חכמה, ונגנה, ויראה, ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב, וכל אלו הדברים מפורשים הן בתורה, הרי הוא אומר: 'אנשים חכמים ונבונים' — הרי בעלי חכמה אומר, 'וידועים לשבטיכם' — אלו שדות הבריות נוחה מהם. ובמה יהיו אדוניים לבריות — בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש שפלה, והבריות טובה, ודיבורן ומשאן בנחת עם הבריות. ולהלן הוא אומר: 'אנשי חיל' — אלו שהן גבורים במצוות ומדקדקים על עצמם ובבושין את יצרן עד שלא יהא להן שום גנאי ולא שם רע ויהא פרקן נאה. ובכלל 'אנשי חיל' שיהיה להן לב אמין להציל עשוק מיד עושקו, כענין שנאמר: 'ויקם משה ויִּוּשִׁיעַן/ ומה משה רבינו עניו, אף כל דיין צריך להיות עניו. 'וראי אֱלֹקִים' — כמשנר ע, 'ושנאי בעט' — אף ממון שלהם אינן נבהלִין עליו, ולא רודפִין לקבץ הממון, שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבואנו. 'אנשי אמת' — שיהיו רודפִין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן, אודותה את האמת ושונאין את החסם ובורחין מכל מיני הונא!...”

ובהקשר לאמור, הרי גם נקודה זו מחובתנו לציין: מעלתו ואישיותו הערכית של המנהיג היהודי אינה חשובה רק כזה הכוח המניע שאחר הפעולות, כי אם ובעיקר בהיותו מהווה את הדוגמא האישית לבני עמו כולם. עובדה חשובה עד מאד, שאך למותר לציין כי יש בה בכדי להעלות את רמתו המוסרית של העם כולו.

”...ולכן כשאמאר לְמִשָּׁה רבינו שיסתלק מן העולם, ביקש מלפני השיית שיפקוד עליהם איש אחד אשר יוכל להפשיט עצמו מהגשמויות בכדי שיוכלו ללמוד ממנו לעשות כמעשהו. וזה שביקש משה: 'יפקוד ה' וגו' איש על העדה אשר יצא' וגו'. פירוש: שאשר יצא ויפשיט עצמו מהגשמויות לקשר עצמו באין סוף ב"ה ולקשר נשמות עם בני ישראל

לשרשם, ושיהיו כמדרגה זו שגם כשהיו בין אנשים יוכל להפשיט עצמו מהגשמויות ואת תהיה לפניהם. פירוש: גם בשבתו ביניהם לא בהתבודדות לכד בכדי שיוכלו ללמוד זאת ממנו. 'אשר יבוא' פירוש: שמה שחריד עצמו מעט מדביקותו להתעסק בגשמויות לצורך קיום העולם תהיה גם כן לפניהם, בכדי שילמדו גם כן סדר העבודה בעת העסק בגשמויות איך ומה לכוין לעבודת הבורא...” (”מאור ושמש”, פ' פנחס)

ג) “האדם יראה לעינים!...”

ומכאן, שואל נכבד, מגיעים אנו גם לחלקה השני של שאלתן זה העוסק בדרכי הבחירה של המנהיג הראוי לאור דעתה של תורה"ק. ואכן, בנקודה חשובה זו דומה כי יהא זה מחובתנו להרגיש ולהבכיר: מבחינתנו כיהר דים מאמינים בני מאמינים הרי ללא כל ספק שהדרך הטובה ביותר, האדיאלית ביותר, בבחירתו הראויה של מנהיג יהודי אמיתי, שומה עליו לעבור מבעד למי שמכיר לפני ולפנים את טיבו ומהותו של המנהיג כאת טיבו ומהותו של אותו דור ספציפי הוזק לאותו מנהיג. כך הרי נבחר מרע"ה — מנהיגם הראשון של ישראל, כך נבחרו מלכי ישראל כשאול דוד, וכך הרי גם עתיד להתמנות מלכנו העתידי — משיח בן דוד. מבאר את הדברים ומבהירם, הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקוב זי"ע בספרו "דגל מחנה אפרים" (פ' פנחס): ”...”יפקוד ה' אֱלֹקֵי הַרוּחוֹת לְכָל בֶּשֶׁר אִישׁ עַל הַעֲדָה אֲשֶׁר

לכל בשר איש על העדה!...

יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם' — ... והנה ידוע ראשי הדור הם לפי הדור ולפי שורש נשמותיהן. כן שולח ה' ברוך הוא — היודע שורש נשמות של כל ישראל — תמיד בכל דור ודור ראש ומנהיג להם כפי אותו הדור וכפי מה שצריך אותו הדור, בכדי שיוכל ראש הצדיק להעלות כל בני הדור לשורשן ולקרבן לַמִּלְחָמָה לַיהוָה! אפשר שיתמנה ראש על הדור על ידי אדם, כי אם על ידי ה' ברוך הוא. שהוא מקור המקורות ונשמה לכל הנשמות ויודע שורש נשמות של כל דור ודור, כן הוא שולח ראש ומנהיג להם לפי מה שצריכין. וזה יש לומר שריבון יפקוד ה' שאתה אֱלֹקֵי הַרוּחוֹת לְכָל בֶּשֶׁר, היינו: אֱלֹקִים על כל הרוחות והנשמות של כל בשר ולכך יך נאה לפקוד איש על העדה!...

ומכאן, שהבחירה המוצלחת ביותר בכל הגנוע למנהיג האדיאלוי, הלא היא זו הבחירה האלוקית. וכך שאם נכון להיום חסרים אנו — בעוה"ר — את זו ההתגלות האלוקית שתופיע ותאיר לנו את זהותו הספציפית של המנהיג הראוי והרצוי, הרי בחסדי שמים כי גברו עלינו הלא עדיין מצוים עמנו גדולי ישראל למתנותיהם ולעדותיהם, אלה המייצג גים את דעתה הטהורה של תורה"ק. ומי לנו טוב מהם, אמין מהם, בדעתם הרחבה ובנשמתם הגדולה, בהנהגתו של זה העם עתיק היוםין שריד תהרב והתלאה.

ואכן, נוכח כל אשר מתחולל כאן בשנה האחרונה בכל הקשור לפרשיותיהם האפלות של מנהיגי המדינה, הרי היה זה לא אחר מאיש ציבור חילוני אשר מצא לנכון להתבטא לאחרונה, כי מן הראוי היה להעביר את הנהגת המדינה לידי "מועצת גדולי התורה"... וכדבריו: ”אף כי אינני יודע עד כמה מבינים אותם גדולי תורה בנושאי בטחון וכלכלה, אולם הרי חזקה עליהם כי ישכילו הם לדעת עם מי להתיעץ. מאידך — בדבר אחד וחשוב עד מאד בטוח אנכי בכל מאת האחרים, והוא: כי החלטותיהם של מנהיגי אמת אלו — בניגוד לאלה של מנהיגנו הנוכחיים — חזקה עליהן שתהיינה מונעות אך ורק מטובת העם והמדינה ולא מטובתם האישית האנוכית...”

ודומה, נכבדי השואל, כי למסקנה פשוטה ומתבקשת זו חייב להגיע כל אזרח דובר אמת בלבבו ומעט מוח אנושי בקרקודו!... ואכן, כך מפרש את בקשתו של מרע"ה בפרשתנו, אותו עיר וקריש נכד לאור שבעת הימים הכעש"ט הק'. ”...”איש על העדה'

היינו: ”לא כמו שאמרו ישראל בימי שמואל הנביא (שמואל א, ח, ו) 'תנה לנו מלך', שיהיה המלך בידם. רק איש על העדה' — שהוא יהיה עליון על העדה, שכל נשמות ישראל יהיו דבוקים בו. והוא יהיה כלל כל נשמות ישראל שבאותו הדור, כדי שעל ידו יוכלו לעלות ולדבק בשורשם...” (”דגל מחנה אפרים”)

אלא שמאחר — וכמובא בספה"ק נגזר עלינו משמים שגלותנו האחרונה תהיה תחת יד אחים יהודיים — וככל הנראה עדיין לא הגיע זמן גאולתנו. ולחזור לתוככי אותם מושגים נאצלים המוזכרים בקטע זה דלעיל, הרי קצרה ידינו. אי לכך לא נותר לנו אפוא כי אם להיעזר במעט אינדיקציה מעשית הקשר רה ליסודות תהליך בחירת המנהיג הראוי, בסיועם של גדולי ישראל שהאירו עינינו בנושא נכבד וסבוכך זה.

וכך, לאור דבריהם הק' נמצאנו למדים, שהנקודה הראשונה החייבת לעמוד מול

לכל בשר איש על העדה!...

עינינו, הרי היא זו האומרת: כי בחירתו הראויה והאדיאלית של מנהיג אמיתי בתוככי עם ישראל בשום פנים ואופן לא יתכן כי זו תתבצע אך ורק לאור חוות דעתו העלובה והמצומצמת של המון העם. ואכן, זו היא גם הסיבה שבמסורת ישראל אין אנו מוצאים כל עקבות שהן לאותה שיטה מדרשית המסמלת "בחירות דמוקרטיות", זה התהליך במסגרתו ניתנת זכות הבעת דעה שווה לאדם המשכיל והמלומד מחד, ולאנאלפבית והשוטה המופ" לג מאידך. שכן, שיטה זו מבחינתו פסולה היא בתכלית, גם אם קודם לה אותו פסטיבל המוני ורעשני זה המכונה "פריימריס".

וגם זאת למדנו מנוסח בקשתו של אבי הנביאים: אחת מתכונותיו הנדרשות של המנהיג הרי היא זו אותה מתאר מרע"ה במילים: ”אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם, ואשר יוציאם ואשר יביאם”. לאמרו: הנהגתו של העם חייבת להתבצע בעוז ותעצומות ולא בהשכנות עלובה אחריו, מעין זו המדריגות הממשלתית השכיחה במקומר תינו. זו אשר בראש מעייניה עומדת ההשתדל לות לרצות את כתבליבי ושרני התקשורת הישראלית. עליה ועל שכמותה כבר דרשו דורשי רשומות את מאמר חו"ל: ”פני הדור — כפני הכלב”. דהיינו: בניגוד לדמותו של המנהיג האמיתי, איז זה המזויף נוהג הוא כמנהג הכלב. בהיותו אמנם רץ בראש לפני אדונו, אולם כל מספר שניות מפנה הוא ראשו בבקשו לדעת לאן מופנות פני אדונו...

זאת ועוד: עם כל התקיפות הנדרשת מצדו של המנהיג, הרי יחד עם זאת יהיה זה מן הראוי כי הלה יאמץ לעצמו כחלק בלתי נפרד מהנהגתו את עצתו של "סגנורם של ישראל" אשר כנאמן לשיטתו ובבחינת: ”הוא היה אומר!...”, רואה הוא את אחד מעיקרי תפקידו של המנהיג בלימוד זכות על כלל ישראל

”...”יפקוד ה' אֱלֹקֵי הַרוּחוֹת לְכָל בֶּשֶׁר/ כְּצֹרֵם: שופט ומנהיג שילמוד תמיד זכות על ישראל כמו שאתה צומד זכות על האדם על שאינו עובד אותך בתמידות, כן ביקש משה שיעמוד מנהיג לישראל שילמוד תמיד זכות על ישראל. וזהו: 'יפקוד ה' אֱלֹקֵי הַרוּחוֹת לְכָל בֶּשֶׁר' — כמו שאתה אֱלֹקֵי הַרוּחוֹת לְכָל בֶּשֶׁר ואתה מלמד זכות עליהם, כן פקוד איש על העדה שמנהיג לישראל יהיה גם כן מלמד זכות על ישראל...” (”קדושת לוי, פ' פנחס) ואכן, כמבואר בספרים הק', מנהיג יהודי אמיתי עם כל רוממותו הרוחנית, ותהא היא

כזו היתה דמותו של המנהיג הראשון בעם ישראל,

וכזו היתה ונותרה חובתו של כל מנהיג שר ושופט

בישראל לאורך ההיסטוריה היהודית כולה. כאשר

טובתו האנוכית האישית של אותו מנהיג רחוקה

היא עד מאד מלעמוד בראש דאגותיו

נשגבה ככל שתהא, שומה עליו לדרת אל העם. לחיות מקרוב את חייהם של ישראל, ולהעלותם יחד עמו אלי הפסגה הרוחנית המתבקשת. וכפי שמרגיש את הדברים ומבארים כ"ק האדמו"ר בעל ה"שפת אמת" זצ"ל (ליקוטים, פ' פנחס): ”...”אשר יצא לפניהם' בו' — כי המנהיג צריך מקודם לפנות הדרך, וצריך לעבור בכל המקומות הרעים וכל מקומות טובים שלא ימנע הבאים אחריו וכענין מרגלים. וזה: אשר יצא לפניהם', כמו שאיתא: 'צא וכבש הדרך לבניך'. והיינו: על העדה להיות הוא הפקיד ממשך שפע חיים וברכה על כל העדה...”

ואילו כ"ק האדמו"ר מסוכצ'צ' זצ"ל בעל ה"שם משמואל" (פנחס, תר"פ) הוסיף ללמדנו: כי אחת התכונות הבסיסיות בבחירתו של מנהיג הלא היא זו מידת השלום המאירה בתוככי נשמתו של אותו אדם. מידה המאפשרת לו לחיות בשלוה וברוגע עם יהודים בעלי דעות שונות ותפיסות עולם

לכל בשר איש על העדה!...

מגוונות. ”...”יפקוד ה' אֱלֹקֵי הַרוּחוֹת לְכָל בֶּשֶׁר איש על העדה' — מנה עליהם מנהיג שיהא סובל לְכַאֲוִיא לפי דעתו. והרבה מפרשי המדרש נתנו יד להגיה ולשנות מקומו להלן, ולפי הגי' י"ל עפ"י דברי כ"ק זקני האדמו"ר זצ"ל ה"ה מקאצק שהגיד שמרע"ה ראה את פינחס מצליח ותולך חשב שזה הוא דאיש על העדה, עכ"ר. וי"ל דהיינו שראה שזכה למדת השלום הכוללת ומאחדת את כל הצדדין, חשב שזהו האיש הראוי להיות מנהיג וסובל כל הרוחות איש איש לפי דעתו. ע"כ קבע המדרש מאמר זה כאן, אחר מאמר הענין שזכה פינחס לברית שלום...”

ואכן, מכאן גם נשכיל להבין כי דמותו של אותו מנהיג חייבת להיות שקולה ואחראית מבלי להיתפס ולהשתלחם כתוצאה לעמדות קיצוניות כאלה ואחרות. ולתשומת לבך: גם מיצויה של נקודה חשובה זו מקורה בפרשתנו הנוכחית. שהרי כבר שאל אחד מגדולי ישראל על שום מה דקא לעת הזו התעורר מרע"ה לבקש את בורא עולם במינויו של יורש עתידי? — והשיב: כי עד למעשה קנאתו של פנחס סבר מרע"ה כי בודאי פנחס הוא הראוי להיות הנושא בהגה והנהגה. אולם משראה מרע"ה כי המדובר הוא במי שנתפס לקנאות, איז עם כל המעלה שטמונה היתה באותו מעשה של קנאת ה', הרי אין זו נקודת זכות למי שמבקש להיות מנהיגו של כלל ישראל...

ולסיכומם של דברים: הרי דומני כי לעת הזו כאשר אין מנהיג בישראל ואיש הישר בעיניו יעשה, אזי מבחינתנו האישית אין לנו אפוא צעד טוב יותר, אמין יותר, יעיל יותר, מלהצטרף גם אנו לתפילתו של אותו ענק שבענקים ה"ה הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע, וכפי שזו מופיעה בספרו "ליקוטי תפילות" (ח"ב, תפילה ז):

”...”רבונו של עולם! 'דועה ישראל' האוינה נדה בצאן יוסף, יושב הכרובים הופיעה'. אתה עשית עמנו חסדים רבים ועצומים בכל דור ודור, ונתת לישראל בכל דור ודור מנהיגים אמיתיים אשר הורו את ישראל את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. חוסה עלינו גם עתה כדור הזה, ושלח לנו דועה נאמן מנהיג אמת, רחמן אמיתי, אשר יוכל לנגח אותנו ברחמים ובחמלה כמו משה רבינו עליו השלום, שירחם עלינו ברחמנות האמיתי להוציא אותנו מעוונות, אשר זה עיקר הרהמנות על עמך ישראל...”

^[1] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[2] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[3] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[4] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[5] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[6] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[7] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[8] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[9] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

^[10] חוספת לגליון המודיע כ' בתמוז תשס"ז — ז'

רשאים ליטול מלפניהם וליתן לבנו או לעבדו של בעל הבית, אלא א"כ נטלו רשות מבעל הבית. המגן אברהם מביא בשם המהרש"ל, שדווקא לעבדו אסור, אבל לשמש המשמש בסעודה — מותר. וי"א שאף לשמש אסור לתת (ועי' שו"ע סי' קס"ט סעיף א'). ועוד דיוק אנו מוצאים במגן אברהם, שמכך שהרמב"ם מביא שהטעם הוא שאין לבעה"ב אלא מה שהביא לפניהם, הרי שאם יש הרבה להם על השולחן שלא יחסר להם, הם רשאים לתת.

קידושין במנת האורח

הלכה זו, שאין לאורח לתת מהאוכל שעל השולחן לאחרים, הביאה לשאלה מעניינת. הרמ"א בשו"ע אבן העזר (סי' כ"ח סעיף י"ז) פוסק: אורח שיושב אצל בעל הבית, ונוטל חלקו וקידש בו — הוי מקודשת.

הבית שמואל כתב ע"כ: אע"ג דא' אורחים אין רשאי ליטול מלפניהם וליתן לבנו וכו'. צריך לומר דווקא לבנו לא יתן, אבל רשאי לקדש בו אשה, וכן ליתן זה לזה. וט"ז כתב מחמת קרשיא זו, שאינו אלא ספק קידושין. החכמת שלמה מברלי, שאם האורח אכל כדי שבעו — אז המותר חוזר לבעה"ב, שיש אומדנא שלא הקנה לו רק כדי אכילתו, אבל אם צמצם ולא אכל כדי שבעו, והיה יכול לאכול עוד ולא אכל, זה הוי שלו, ויכול ליתנו למי שירצה וכו'. בספר המקנה (קונטרס אחרון הלכות קידושין סי' כ"ח סעיף י"ז תי', שמה שאין האורחים רשאים לתת מהאוכל שלפניהם אינו מדין גזל, אלא משום דרך ארץ, ולכן במקדש בחלקו מקודשת.

לא יִהְיֶיָא יָדִידִים — בתנחומא (פר' אמר ב') א"י: בנוהג שבעולם, אדם שהוא הולך לבית המשתה אינו מוליך בניו עמו, מפני מראית העין.

לבוא בזמן ולשבח המארח

מנהג משונה ופסול הוא שישנם אורחים המגיעים לאכסנייתם או לשמחות מאוחר, ומביאים את בעל השמחה במבוכה, משום שאין לבעל השמחה במה לכבדם. וכה לומדים אנו בירושלמי ברכות (פ"ו ה"ו) ארן רשות לאורח ליכנס אחר ג' פרפראות. ופירש בעל הספר חזררים מנהגם היה להביא ג' מיני פרפרת קודם סעודה זה אחר זה, מערנים הפותחים את בני מעיים, להיות לבו משוך אחר המאכל, ואם יכנס האורח אחרי שאכלו בני החבורה

מנהג להשאיר מתנה

מקובל מאד שכאשר מתאכסים אצל הזולת משאירים מתנה כל שהיא. מקור לדברים הם דברי הגמ' במס' יומא (יב.) אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינה שלהן, שלא נתחלקה לשבטים. ר' אלעזר בר צדוק אומר: אף לא מיטות, לפיכך בגלל שהאורחים מתאכסים בירושלים ללא תשלום, בעל האכסניות נוטלים את עורות הקדשים בזרוע. אמר אביי: שמע מינה, שדרך העולם הוא שהאורחים משאירים לבעלי האכסניות את הקנקן של חרס, ועור בהמה, שהוא שוחט ואוכל בבית בעל הבית.

את הג' מיני פרפראות יכוש בעל הבית, שהרי אין לו ליתן לפניו אפי' אחד. (ועי' ביאור הלכה סי' ק"ע ד"ה אורחים הנכנסים). במס' ברכות (נח.) מובא: אורח טוב — מהו אומר? כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי, כמה בשר הביא לפני, כמה יין הביא לפני, כמה גלוסקאות הביא לפני, וכל מה שטרח — לא טרח אלא בשבילי. אבל אורח רע מהו אומר? מה טורח טרח בעל הבית זה? פת אחת אכלתי, חתיכה אחת אכלתי, כוס אחד שתיתי, כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. על אורח טוב מהו אומר: (איוב לו, כד.) "זכור כי תשגיא פעלו אשר שוררו אנשים", על אורח רע כתיב (שם לו, כד.) "לכן יִדְאוּהוּ אַנְשִׁים" וגו'.

ובמס' בבא מציעא (כג.) אמר רב יהודה אמר שמואל: בהני תלת מילי עבירי רבנן דמשנו במלייהו במסכת ובפוריא ובאושפויא וכו'. ופי' רש"י: באושפויא שאלוהו על אושפיו אם קבלו בסכר פנים יפות, ואמר לאו. מדה טובה היא כדי שלא יקפצו בן בני אדם שאינן מהוגנין, לבוא תמיד עליו ויכלו את ממונו. והקשר בתוס' הרי אמרנו במס' ברכות אורח טוב אומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי, ומתרץ שם במס'

דף ס"ג ע"א

הרבי ר' מנדלי מרימנוב ז"ל אמר:
חכמינו

אמרו **ביבמות (סג.) המלוה סלע לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומר (ישעיה נח, ט) אז תקרא וה' יענה.** ולכאורה תמוה, הלא החכם מכל אדם אמר (משלי טו, טו) כל ימי עני רעים, ולמה אמרו חכמינו **"לעני בשעת דחקו"**, וכי יצוה שיהיה לפניו שאינה דוחקת. אבל הכוונה **"הארכיון הירוק"** בשעה שלהמלוה בעצמו תשעה דוחקה, ובכל זאת הוא מלוח לעני את פרוטותיו האחרר נות עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה.

"ללקוט מנחם"

(ירושלים תשנ"ח) ע' רל"ד טו"ב

זכה עזרתו לא זכה כנגדו (ביבמות דף ס"ג ע"א). אין פירושו שאם לא זכה אינה לעזר. אלא **אם זכה**, העזר היא עיי' **שעזרתו**. **ואם לא זכה** העזר הוא עיי' **כנגדו**, כדאי בעירובין (מ"א ע"ב) דמי שיש לו אשה רעה אינו רואה פני גהינום. (דאם לא "זכה" שלא זיכך וטיהר אי"ע, העזר הוא עיי' **כנגדו** שמוכרתו ומצרפתו מכל פגמיו).

הגה"ח רבי נתן לובארט ז"ל

"שארית נתן" (אשדוד תשנ"ד)

פ"א בא אברך **למרן מוהרי"ד (מבעלזא) זצ"ל** ואשתו לא התנהגה בצניעות כדבעי למיהו, אמר לו מרן דברי מוסר אודות זה, ענה האברך מה הוא יכול לעשות אם הוא בבחינת "לא זכה" (כידוע מאמר חכו"ל [ביבמות דף ס"ג ע"א] לא זכה כנגדו), אמר לו מרן שיעיין יותר בדברי חכו"ל ותבין כוונתם, **שרש"י ז"ל כתב "לא זכה כנגדו להלחם"** האם נסית לעשות עמה מלחמה, טרם שתעשה עמה מלחמה אין טענה של **"לא זכה"** מספקת.

הרה"ח ר' חיים שלמה פרידמן ז"ל

"בצילא דמהימנותא"

(ברוקלין תשס"א) עמ' ו'

מצינו (יבמות ס"ג ע"ב) אצל איש ואשה, זכה עזרתו לא זכה כנגדו, וידוע מספרי המחקר שהמשילו את **הגוף והנשמה** לאיש ואשה, על כן יאמרו המושלים **זכה עזרתו** שאם מוכה את נפשו ולומד בקדושה ובטהרה הנוף עוזרו, והוא יכול ללמוד שעות רבות מבלי להרגיש שהוא זקוק לאכילה, ומן השמים לא נותנים לו לישון. **לא זכה כנגדו**, ובעוד שיש לו כח לעסוק בליצנות ולשון הרע ולהשתולל שעות על גבי שעות הרי כשיושב ללמוד מיד אוחותו תרדמה, או שאשתו באה לבטל אותו מלימודו.

כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז זצוק"ל

רעוא דרעוין פר' וירא תשל"ג

[ד"ת — ארה"ב תש"ס — גליון ד', עמ' י']

כל העוסק בבנין מתמסך — הכי אמחז"ל ביבמות (סג, א). ועי' הצחות אמרתי לדייק לשון **העוסק** דקאמר ולא אמר הבונה מתמסכן. אלא

אחרון פרלוב מרגליות הדף היומי

יבמות דף ס"ג – דף ס"ה

דקאי על הקבלנים שכל **עסקם** הוא בנינים והנסיון מעיד שע"פ רוב הקבלנים מתמסכנים רי"ל ודחז"ל נאמנים הם וק"ל.

הרה"ק רבי יהושע העשיל

ממאניסטרישטש זצוק"ל

"ערכי יהושע" (ירושלים תשנ"ו) ע' קי"ג טו"ב

אחז"ל יבמות (דף ס"ג ע"א) מידי דקשא ממותא, ומי איכא מידי דקשה וכו', נפק דק ואשכח ומוצא אני מר ממות את האשה. **וידוע מש"כ המפרשים ע"ד צחות** דאשה רעה קשה תמנה. **דיסורי מות** סובל האדם פעם אחת אבל אשה רעה בביתו של אדם תגרום לו צער תעניף מדי יום ביומו והוא מר ממות.

הגה"צ רבי דוד יהודה פריינד זצ"ל

אבד"ק סאסרעגן

"אלופי יהודה" (ירושלים תשמ"ו) ח"א, ע' כ"א

פעם בשיחה העיר (הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל) **בבדיחותא:** מצינו **בגמרא (יבמות ס"ג ע"א) "רב, הוה קא מוצרא ליה דבייתהו", כל מה שהגיד לה עשתה להיפך.** וכי תיסק אדעתין שאשתו של רב היתה רעת לבב? חס וחלילה! אלא משום שמצינו ברב (עוין רמב"ם הלי דעות פ"ב הי"ד, ובכסף משנה שם) שכל ימיו לא שח שיחה

ירושלמי ביצה דף כ' ע"ב

למען אנסנו חילך בתורתי אם לא (פרי בשלח) כי במן הי' אדם יכול לטעום כל מיני מטעמים ומעדרים שבעולם, אלו ההמון עם שבטנם דבק בחומר להתענג בתענוגים היו מרבים באכילה ומנצלים את המן למלא תאותם ומשאלות לבם, לא כן בעלי מדרגה לא מילאו כרסם במן כדי שיוכלו לעסוק בתורה, כי מי אשר רוצה לזכות לכתרה של תורה אל יכניס מעדרים לתוך מעיו, **ויש לבאר בזה דברי הירושלמי (פ"ה דביצה) ר' יוחנן ורשב"ל תרויהון אמרין אגן לא זכינן לאורייתא אלא בגין דחמינן אצבעתי' דרבי מן גולגיקין דיד' (מן בית יד שלו),** רי"ל שרבינו הקי הגביה עשר אצבעותיו למעלה, שלא נחנה אפילו **באצבע** קטנה מהנאת עוה"ז, אף שהי' לו עפרות זהב בכ"ז חי בהסתפקות, **זה שראו ר' יוחנן ורשב"ל אצבעותיו** איך להיות פרוש מתענוגי העולם, ומוזה למדו מידת הסתפקות וזכו לכתרה של תורה.

הגה"צ רבי יוסף צבי דושינסקיא זצ"ל נאב"ד ירושלים "תורת מהרי"ץ" (ירושלים תשל"ג) ח"ב, דף ל"ד טו"ב

ברכות מדובר בין בני אדם מהוגנים, ובמס' ב"מ מדובר בין בני אדם שאינם מהוגנים.

לציית לבעל הבית

במס' פסחים (פו:) מסופר על רב הונא בן רב נתן שנקלע אל רב נחמן בר יצחק. שאלו את רב הונא מה שמך? והוא ענה רב הונא. אמרו לו לשבת על המטה והוא התיישב וכו'. שאלו אותו מה טעם הנך קורא לעצמך רב הונא? ותשובתו היתה שזה שמו ולא שם תואר. ומה טעם שהתיישבת על המטה כשאמרו לך? אמר להם: כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא. המאירי סבור, שאין גורסים כאן חוץ מצא אלא שבקצת ספרים נמצא כן, ודרך הגהת ליצנים נשתבשו בה הספרים. בזה"ק פר' פנחס (דף רמ"ד ע"א) אנו מוצאים כן את הגרסא, חוץ מצא.

בשפת אמת על הש"ס (פסחים שם) סבור, שתקנו תקנה זו אחר המעשה של בר קמצא, המובא במס' גיטין, שיצא קלקול מכך שהוציאו, ונחרב בית המקדש. ולכן אמרו שביד האורח שלא שמועו לצאת לפעמים, כשיהיה לו מזה בושה גדולה. ולכן יש גורסים חוץ מצא. הב"ח מביא את הגרסא, ומסבירה, שכל שירות שיאמר לך בעל הבית, שיעשה בתוך ביתו — יעשה חוץ מצא. כלומר, אם יאמר לו שישרת אותו ביציאה חוץ לבית, כגון לשלחו לשוק ולצאת חוץ לבית — אין צריך לשרתו בכך, כי אין זה דרך ארץ לאורח לצאת לשווקים ולרחובות שאינו מכיר בהן. הפרישה מסביר את זה, חוץ מצא — הכוונה היא לדברי הגמ' הנ"ל, שלא לשנות את האכסניה, שלא יצא מהאכסניה רק אם אומר לו צא, אלא עד שיפשיל לו כליו לאחוריו.

השל"ה שער האותיות מביא קטע מראשית חכמה בזה"ל: הכלל שאין לך דבר שלא יחוקך בתשובה. ומה שפירשו בזוהר שאינו תלוי בתשובה היא שתשובתו קשה, ואף זה מכלל קושי התשובה, שמראים לו שאינה חלויה בתשובה, ואין לך דבר שעומד בפני התשובה, ואף אם שמעת שובו בנים שובבים חוץ מפלוני, כענין אלישע אחר, אל תחרש, שהרי אלישע אחר סוף נתקבל, אפילו שלא שב, כל שכן אם היה שב שהיה מועיל לו יותר ויותר, אלא שסגרו דלתי התשובה בפניו, והיה צריך להפציר עד שיפתח הפתח. וזה מה שאמרו ז"ל: כל מה שאומר לך עשה, מהמצוות עשה, חוץ מצא, שאם יאמר לך צא מביתי ואל תכנס בתשובה כענין אלישע אחר, אל תשמע לו, אלא תכנס בתשובה כי זה חשקו של הקב"ה אלא שמטעה אותך.

הוא מפי השמועה). דלא רצו לשמוע תשובה מהחתן **רק רצו לרמוז לו** שבו הדבר תלוי שכאם יהי' צדיק יחי' מצא ולר' יוסי דסובר שאדם נידון בכל יום (רי"ה דף ט"ז ע"א) יחי' לו לזכרון שיחזיק תמיד בצדקו דאלי"כ ויכל להיות אתמול הי' מצא והיום מוצא.

ממכתב קודש

כ"ק מרן אדמו"ר מפשעווארסק זצוק"ל

"כתבי קודש" (אנטווערפן תשנ"ט) ע' ע"ט

א"ל בן עזאי ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה כו' (יבמות דף ס"ג ע"ב). ולכאורה קשה הלא כל חכמי ישראל שבכל דור דור בודאי הי' גייכ נפשם חשקה בתורה, ועכ"ז נשאו נשים, **אולם י"ל** שטענת בן עזאי שאין ראייה מכל החכמים דאדרבה ע"י שהי' להם נשים עסקו בתורה עוד יותר, והוא עפמי"ש על מאמר רי"ל (בברכות דף י"ז ע"א) נשים במאי זכיין באתנווי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתי מבי רבן, היינו כיון דנשים אסורים ללמוד תורה לכן ישתדלו שבעליהן יעסקו בתורה כדי שיהי' להם חלק במצות לימוד תוה"ק יעו"ש, **אולם בן עזאי חלש** במצות לימוד **בתו תורה** (במסכ' פסחים דף כ' ע"א) אי"כ ממילא לא יצטרכו הנשים לחשתדל שבעליהם ילמדו כיון שהם בעצמם יוכלו ללמוד לכן חש מלקבל רחיים על צווארו והבן.

הגה"צ רבי פנחס הלוי הורביץ זצ"ל

בעל "פתחא זוטא"

"בית פנחס" (לונדון תשכ"ה)

ח"ב, עמ' ה'

דף ס"ה ע"ב

אאמו"ר (הרה"ק רבי נתן דוד משידלובצא) זצוקלה"ה אמר שזה **שתתירו חז"ל (עי' יבמות סה:)** **לשנות מפני דרכי שלום**, הוא רק לומר

לישנא דמשתמע לתרי אמי, ולשנות קצת מדברי האומר. **אבל לשקר לגמרי, ולומר היפך, זאת לא**

התירו כלל חז"ל. וכמדומה לי שכן מובא בספרים הקדושים.

הרה"ק רבי יצחק יעקב מביאלא ז"ע

"דברי בינה" (ירושלים תשנ"ז)

ח"א, ע' צ"ג

בתוס' יבמות (דף ס"ה ע"ב) כתבו דאין למהר לגרש לזוג שאין להם בנים ואין לסתור הבנין כי רחמי שד"י מרובים עכל"ה. (ושמעתי בשם רב גדול אחד שכתב קמיע לחשוכי בנים רי"ל מלשון התוס' בזה) ובגר ישראל להגה"ק **מ"מ מקאזניץ ז"ל** (סוף ס"ק מ"ח בליקוטי רב האי גאון) כתב **כי בדיוק כתבו התוס' רחמי שד"י מרובים מפני שמהם הזה בא רפואה לבנים עיי"ש** (ומובא בדבריו בהקדמת ספר אות שלום על הלכות מילה בדי"ה אות ברית קודש וכו').

"דברי תורה" (מונקאטש) ח"ב, אות ס"ח

עמוד 10 מתוך 28

אלקיו, עד שבאה שעתו לטול המשרה על שכמו, והיה קשה בעיניו כקריעת ים סוף לגלות מפניו מה שהיה רגיל להסתיר...".

בראשית תקופת הנהגתו, אחז רבינו בפלך השתיקה, כבש את מעיינו מלהשמיע דברות קודש, וכל דרכיו היו בהסתר. מובן הרבר, שדרכו הנסתרה לא היתה לשביעת רצונם של החסידים, אשר גרסה נפשם לתאיה לטעום מעץ החיים, להתחמם באור תורתו וקדושתו.

באחד מהימים, החליט אחד מגדולי בני החב"ריא, הרה"ק רבי אלעזר ביאליסטאקער זצ"ל – אם הרבי מסתיר את דרכו ברכים, לא ארפה ממנו ואבדוק אחריו עד לחורי חדרים, אולי שם אוכה להתוודע על הליכות דרכו בקודש, והתחיל להסתובב בחורי בית רבינו, כדי לעמוד על טיבו.

עד מהרה הרגיש רבינו בדבר, ניגש אליו ולמדו לקח: מצינו שהמלאכים שאלו מאב"ר הם אבינו: 'איה שרה אשתך?' והשיב להם: 'הנה באהל', פירש"י: 'צנועה היא'. יש להבין, לאיזה כוונה אמר להם זאת.

אלא – ביאר רבינו – בשעת בריאת העולם עמדו המלאכים וטענו כלפי הקב"ה: מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו. השיב להם הקב"ה: חכו עוד מעט, עד שיבוא אדם אחד ושמו אברהם אשר יהיה מבחר כל היצירה, בעבורו היתה כריאת כל בריאת העולם.

כאשר נתעלה אברהם להיות אב המון גוים, ירדו המלאכים לבקר אצלו, בכדי לתהות על קנקנו אם אכן היתה כדאית כל הבריאה אודותיו, ומה גדלה תמיהתם בראר תם את אורח חייו, הוא עורך לפניהם שולחן של מלכים, מגיש לפניהם סעודה שמינה, אכן איננו משמיע לפניהם אף מלה אחת דברי תורה, ומצניע מהם כל מדרגותיו.

לזאת חשבו המלאכים אולי כלפי חזן אינו מראה את מדרגותיו, נבדוק אחריו עד לחדרי חדרים, אולי על ידי זה נעמוד על טיב מהותו. מיד ניגשו אליו ושאלוהו: 'איה שרה אשתך?' ענה אברהם לעומתם: 'הנה היא באהל', מפרש רש"י: 'צנועה היא', רמז להם באמרו: גם היא תשתוק, וגם ממנה לא יוודע לכם דבר...

כשמוע רבי אלעזר את דבריו, והבחין שברות קדשו תפס את מחשבתו, אז הכריז ואמר: אם כן, הרי אתם רבי!! ונשאר כחסיד נאמן עד אחרית שנותיו.

כנוס על גבי ענק

כשלעצמו חשב רבינו ברוב ענותנותו, כי איננו אלא כנוס על גבי ענק, להחזיק ולהמשיך קדושת אביו השרף הק' זי"ע.

וכך ביאר בקדשו כוונת מאמרם ז"ל (חולין צא, ב) על בחיר שבאבות יעקב אבינו ע"ה: 'כי מטא לחזן, אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי, כד יהיב דעתיה למיהדר קפצה ‏‏הערה^[דרוש מקור]'. במקום. והקשה שלכאורה אינו מובן, מפני מה לא התפלל באמת בהר המוריה מקודם, עד שאחר כך היה לו על זה ישוב הדעת למיהדד?

וביאר רבינו כוונת דבריהם ז"ל – כי יעקב היה ירא מאוד מן המקום הזה, על ידי הכרתו החזקה בגדול הופעת הקדושה הזורר חת שם, על ידי תפלת אבותיו הקדושים, והחזיק עצמו לקטן ודל נגד אבותיו הקד"ר שים, עד שאינו ראוי לכנוס במקום קדוש ונעלה כזה.

אכן אחר כך כשנעתק משם י"היב דעתיה למיהדר', כי התיישב בדעתו, מאחר שאין בלעדו מי שיחזיק הקדושה מאבותיו, אם כן על כל פנים יהיה כנוס על גבי הענק, ומיד 'כיון דיהיב דעתיה, קפצה לו הארץ'.

כך רבינו – בגדול ענותנותו ושפלות רוחו, לא החזיק עצמו רק כנוס על גבי ענק, ולא נענה להפצרים החסידים לקבל עליו עול הנהגה, רק משום שנצרך איש להמשיך ולהחזיק קדושת אביו השרף זי"ע.

שפלות רוח

אף בתקופת הנהגתו, לא הלך בגדולות ונפלאות, ובגדול ענותנותו ושפלות רוחו לא מנע מלהוכיח את עצמו, אף בפני אחרים, שאיננו ראוי לישב במקום גדולים להמשיך עדה קדושה.

כך מספר לנו הגה"ח ר' עזריאל חיים זאמלונג ז"ל בספרו 'עשר זכיות', זי"ל:

סיפר לי איש אחד, ששמע בעצמו מפה קדשו של הרה"ק רבי דוד זצללה"ה מקאצק, שסיפר בעצמו בגדול ענותנותו, איך שאביו הק' מקאצק הוכיח אותו.

בית המדרש של הרה"ק 'השרף' מקאצק זי"ע

בראשית תקופת הנהגתו, אחז רבינו בפלך השתיקה, כבש את מעיינו מלהשמיע דברות קודש, וכל דרכיו היו בהסתר. מובן הדבר, שדרכו הנסתרה לא היתה לשביעת רצונם של החסידים, אשר גרסה נפשם לתאווה לטעום מעץ החיים, להתחמם באור תורתו וקדושתו

עוד על השמועה, ומתוך רש"י 'קריעת ים סוף – ומלחמת עמלק'.

וסיים רבינו את דברי לקחו להחסיד: הרי נראה מזה, אשר מההכרח לבוא לרבי בעצמו, אם בדעתו לקנות השלימות האמיתית, ואין לסמוך על השמועה גרידא.

וכן אמר פעם לבאר כוונת מאמרם ז"ל (אבות פ"א, ד) 'יהי ביתך בית ועד לחכמים', לכאורה יוקשה למה יטריח האדם את החכמים שיבואו לביתו, וכן מה יעשה האדם אם לא ירצו החכמים לבוא לביתו? אלא, ביאר רבינו: 'יהי ביתך' – הבית שלך, יהיה 'בית ועד לחכמים' – במקום שהחכמים נועדים שמה, ולזה פירש הברטנור רה ז"ל: 'משלו משל למה הדבר דומה לנכנס לחנות של בושם, אע"פ שלא לקח כלום, ריח טוב קלט והוציא עמו'. הלא נראה, שאין הכוונה שהחנות תבוא אליו, אלא הוא ילך לחנות של בושם, ואז יקלוט מריחו הטוב של הבושם.

הפוך בה

ברם, האזנה בעלמא לדברי הרבי איננה פועלת לטהר הנפש, רק צריכים לחזור עליהם פעם אחר פעם, עד שיחדרו לתוך תוכיות עמקי שרשי הנפש, ויהפך לאיש אחר.

סיפר אחד מהחסידים: פעם אחת עמדתי אצל שולחני הטהור, והתבוננתי בנפשי – מדי שנה כשנה שומע אני אותן התורות, אותם הרעיונות, לשם מה חוזר הרבי ומשננם פעם אחרי פעם?

בגדול רוח קדשו שהופיעה בבית מדרשו, תפס רבינו מחשבתו של החסיד, הזכיר את שמו, ופתח ואמר: 'ויגש אליו יהודה ויאמר, ויגש אליו' – ניגש אל עצמו, חזר ושנין לעצמו אותם הדברים שכבר אמר, בכדי שיכנסו יותר ויותר לעמקי שרשי נפשו.

סיים רבינו את אימרתו הקצרה, והזכיר שוב שמו של החסיד, אף אחד מהחסידים לא הבין על מה ירמוזן דבריו, אכן החסיד ההוא למד לקח, ובפעם ההיא וודאי נכנסו הדברים לעמקי נפשו.

הק' ר' דוד ז"ל היה חתן הקדוש סבא קדישא ר' הרשלי דישקעס ז"ל. נהג את האדמו"רות מן שנת תרי"ט עד כ"ב תמוז תרל"ג, שלשה עשר שנים...

עשה לך רב

אם במשך ראשית חמשים שנות ימי חייו, היה דרכו בהסתר ובהצנע לכת, הרי באחרית י"ד שנותיו עלי אדמות, הוכרח לשנות את דרכו, ואף כי בראשית ימי הנהגתו, היה נחבא אל הכלים כדרכו מאז ומקדם, אכן לאט לאט יצא ממחבואו עד שהסתגל למצבו החדש, וברכות הזמן אחז במלוא ידייו אח רסן הנהגת החסידים.

כאשר שאלו פעם חסיד אחד: לאיזה דבר נחזן לחסידים לנסוע לרבי, אם לשמוע ממנו דברי תורה ודברי תוכחה, הלא הרבה ספרים נמצאים כעת בעולם, אשר נכללים בהם דברי תורה ודברי כיבושין, לזאת איזה תועלת יש להם לנסוע דוקא לרבי, אשר כל אחד יכול למצוא ולקנות השלימות בביתו?

לימדו רבינו משנת חסידים, והשיבו: מצינו צנין כזה אצל יתרו, כתיב (שמות יח, א) 'וישמע יתרו', פירש"י ז"ל 'מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק'. לכאורה יפלא, למה ליה לרש"י לפרש 'מה שמועה שמע ובא', הלא מקרא מלא הוא 'וישמע יתרו וכד' את כל אשר עשה אלקים למשה ומצרים'. עוד יש להבין למה דוקא מפרש רש"י שיתרו 'שמע ובא', הלא כל העמים שמעו כנאמר (שם טו, יד) 'שמעו עמים ירגזו'?

אלא – ביאר רבינו להחסיד – כך הוא המכוון, יתרו הבחין שגם עמלק שמע בתוך שאר העמים מה שעשה ה' לישראל, ועם כל זה לא לקח מוסר לעצמו, ויצא ללחום עם ישראל, מזה השכיל לדעת שעל פי השמועה לבד אין באפשרי לקנות השלימות האמיתית, כראוי, לכן בא יתרו בכבודו ובעצמו לראות ולשמוע. וזהו מה שפירש"י ז"ל: 'מה שמועה שמע ובא' דוקא בעצמו בא, ולא רצה לסמוך

כאשר שידוע שהרה"ק רבי מנחם מענדיל מווארקא זי"ע נסע כמה פעמים לקאצק, פעם אחת היה אצלו, והיה סגור עמו בחדרו הק' איזה שעות, וכשהלך לחזן היה עיף מאוד, וזיעה נוטפת מעל פניו הק', וישב בהחצר על הקורה לפוש מעט, ואמר להאנשים שהיו עמו: תרעו שהרבי הק' הזה בתן את כל איברי מכף רגל ועד ראש, עד שכמעט לא יכולתי להתאפק, ואמרתי עוד אמתין איזה רגעים, והצלחתי בזה ב"ה, כי בלית ברירה עזב ממני, והייתי מעלים ממנו, ולא נתוודע לו כלום ממני.

אחר זה קרא לבנו הרה"ק רבי דוד הנ"ל ואמר לו: ראה זה בני, ידידי מווארקא הניח אחריו כן, אבל אני מה אני? אחר! הנה תדע, כאשר בוא יבוא אצלי, מעלים הוא ממני את מהותו ואני ממנו לא אוכל להתוודע כלום.

לפעמים כאשר באו אליו חסידים, מתנצל רבינו לפניהם לאיזה סיבה הטריחו עצמם לבוא עד לבית מדרשו, כאשר בעיר מגורם שוכן איזה חסיד מופלג מאריות שבחבורה.

מסופר – פעם בא לפניו יהודי להפקד בדבר ישועה ורחמים, והזכיר לפניו חולה הזקוק לישועה. שאלו רבינו: מאיפה אתה? השיבו היהודי: מק"ק אוסטראו – מאזובי ציק, התפלא רבינו בגדול ענותנותו ואמר לו: א"כ למה באת עד הנה להזכיר את החולה, הרי יש לכם שמה החסיד רבי לייב!!

מעין המתגבר

כאשר הפציע זיוו אור קדושתו החוצה, נמשכו מעייני חכמתו כנחל נובע, מימי חכמתו העמוקים אשר היו צבורים ומכונסים זה רבות בשנים בעמקי נפשו, נפרצו ויצאו החוצה להשקות צאן מרעיתו, וכמו שמתאר לנו בנו הרה"ק רבי חיים ישראל מקאצק – פילוב זי"ע, זי"ל:

"...[= כאשר] באה שעתו לטול המשרה על שכמו, והיה קשה בעיניו כקריעת ים סוף לגלות מפניו מה שהיה רגיל להסתיר, ובעזה"י השם פה לאדם ובורא ניב שפתים פתח פיו הק', והיה כמעין המתגבר והראה נפלאות מתורתו, וכל אמרותיו היו בלשון אשכנז כמנהג אביו, והכל עפ"י סוד, רק הסוד הטמינו לעצמם ונובלות חכמה הסבירו לפנינו..."

את דרך הנהגתו מתאר לנו בדברים קצרים, נכדו הגה"ח ר' מרדכי אשכנזי ז"ל בספרו 'דברי רבותינו', זי"ל:

"...בנו הגאון והקדוש חמי זקניו ר' דוד זצ"ל הרבי האמצעי מקאצק, הי' נסתר ונחבא אל הכלים מאד, ניהל את החסידים בנעימים ובמתנות, ובמתק שפתיו צדד נפשות, תורר תיו שדרש לפני החסידים היה על דרך אביו הזקן, קצרים ועמוקים, וזולת שהיה קדוש וצדיק, היה חכם גדול עדיף מנביא.

רק תחילה צריך לירא מיראת העונש, ואחר כך יבא ליראת הרוממות, ובכל יום צריך להתחיל מחדש ביראת העונש, ואחר כך יבוא למדריגה שעומד בה.

כחמור למשא

כן הורה לחסידיו, לכל ולכו בגדולות ונפלאות, לעבוד את ד' בכדי להשיג מדריגות גבוהות, רק יקבלו עליהם עול התורה והמצות כשור לעול וחמור למשא.

בדרך זה ביאר כוונת דברי משה רבינו ע"ה שאמר לכלל ישראל ביום שמיני למילואים, מקודם אמר להם להביא קרבנות חנוכת המשכן 'כי היום ה' נראה אליכם' (ויקרא ט, ד), וכאשר שמעו בני ישראל שיזכו על ידי זה להשראת השכינה, מיד 'ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה' (שם ה), הכינו עצמם בזריזות ובשמחה למעמד מרומם זה, שיזכו לגילוי השכינה.

לזאת אמר להם משה רבינו ע"ה:
זה הדבר אשר צוה ה' תעשו' – שלא יכינו עצמם להשיג מדריגות לבד, רק כוונת השי"ת היא שיקבלו על עצמם עול התורה והמצות שיהיו כשור לעול וכחמור למשא, ולא על כוונה שישינו גילוי שכינה לבד, ועל זה נאמר התרגום 'אעברו ית יצרא כישא מן לבכון', ועל דרך דכתיב (שמות כ, יז) 'ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו'.

חסידים הראשונים

דרכן של החסידים הראשונים שהיו שותין שעות על גבי שעות בהכנת הלב לתפלה, מתבוננים בגדלות הבורא ובשפלות עצמן, ורק אחרי הכנה מרובה של לימוד התורה והתבוננות הנפש, אז ניגשים אל התפלה.

אף הוא אמר על מאמרם ז"ל (ברכות כד, ב) 'המשמיע קולו בתפלתו, הרי זה מקטני אמנה', הדבר יפלא, אם האדם מחפש עצה לעורר את לבבו, וחושב שעל ידי הרמת קולו יתעורר לבבו, הכי בשביל זה יקרא 'מקטני אמנה'?

אלא – הורה רבינו לחסידיו – אם האדם מחפש עצה לעורר את לבבו, למה המתין עד שעומד כבר בעת תפלתו, היה לו לחפש עצה ולהבין לבבו קודם שניגש אל התפלה, וזהו שאמרו: 'המשמיע קולו בתפלתו' – שמחפש עצה בעת שעומד כבר 'בתפלתו' ולא מקודם, 'הרי זה מקטני אמנה', ובלשון קדשו אמר בקוצר אמרים: למה בעת התפילה ולא קודם לתפילה... (פארוואס ביים דאווענען, נישט פארן דא' ויענען)...

וכך היה אומר משמיה דאביו השרף הק' זי"ע: כל מי שמעמיק מחשבתו בלימוד התורה קודם התפילה, בכדי להכין את לבבו ומחשבתו לתפלה, ערב אני בעדו לקבל האחריות מאיחור זמן תפלה, אף שיכול ללמוד אחרי התפלה, עכ"ז צורך תפלה היא, אכן מי שמסתובב והולך בטל, ועל ידי זה הוא מאחר זמן תפלה, פשיטא שעובר על דברי חז"ל.

יגעת ומצאת תאמין

אחד מעיקרי דרכי החסידות, היא היגיעה והעמל בעבודת ד', מרגלא הוה בפומיה דרבינו לשנן לחסידיו: 'יגעת ומצאת תאמין' – הדבר שבא לך ביגיעה, תאמין שמצאת ושישאר אצלך, ואם תבוא לך בלא יגיעה, אל תאמין שישאר אצלך, כי כאשר בא כן ילך.

לפי רוב המעשה

אין לחסיד לחשוב, להיכן הגיע בכל יגיעותיו, אם אכן השיג מדריגות נעלות, חברי כבר הגיע אחרי כל עבודתו לשלימות, ואנה אני בא, שהרי הכל לפי רוב המעשה, וכך אמר רבינו בקדשו:

כמו שהשור והחמור בעת משכם משא בקרון, אין שום חילוק והפרש להם, להעדר שכלם, בין שהקרון הוא מלא ובל, ובין שהוא מלא כסף וזהב, כי שניהם שוה להם כי המשא אחד הוא. כמו כן יהיה האדם החפץ בקרבת אלוקים, בראותו שחבירו השיג התורה בנקל, והוא צריך לעמול בה על ענין קטן.

וכמו כן בעניני עבודה, בראותו שחבירו כבר בא מתוך עבודתו לשלימות אמיתית, והוא עדיין מבחורץ וצריך עוד להזדככות התשת חומרו, עכ"ז אל ירע בעיניו ואל יתורס מעבודתו כלל, כי עיקר החפץ והמבוקש מהאדם, הוא רק העמל ויגיעה תמיד בלי הפסק כלל כל ימי חייו, כי הכל הוא לפי רוב המעשה, ולא לפי גודל המעשה.

וותיקי חסידי קאצק כיתתו רגליהם להסתופף בצל רבינו

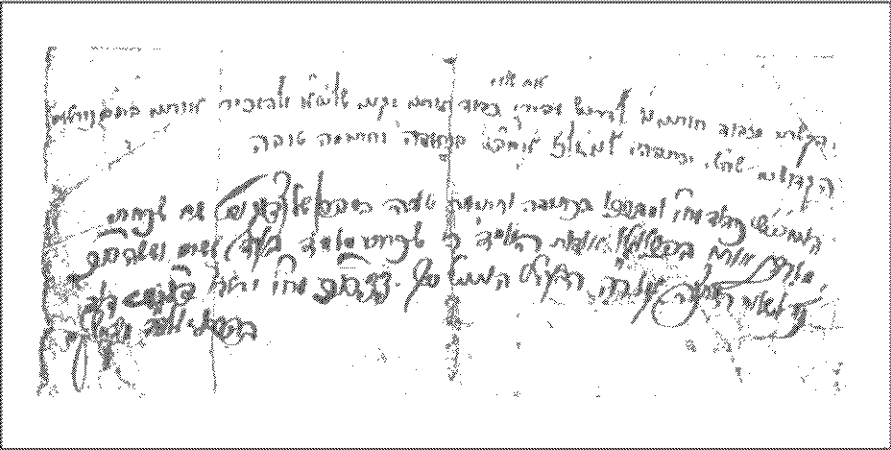
בכדי להתחמם לאורו הגדול, להאזין לשיחותיו ולחזות בגודל

עבודתו בקודש. בקאצק אין הזמן גרמא לשוחח על מדריגת

רוח הקודש המופיעה בבית מדרשו, שהרי עיקר התעלות

והתרוממות הנפש, באה להחסיד רק על ידי תורה ועבודת ד'

שמקבל מרבו

צילום כתי"ק של רבינו זי"ע

ולזה הורנו חז"ל (מגילה ו, ב) באומרם 'יגעת ומצאת תאמין', אם תעמול ותייגע עצמך, סוף כל סוף תמצא את היגיעה שלך.

עד זקנה ושיבה

החסיד האמיתי אינו נח מיגיעתו בעבודת ד', ועד זקנה ושיבה מרבה לחנך את עצמו כבחור צעיר לימים.

כך הורה רבינו לחסידיו: כתיב (משלי כב, ו) 'חנך לנער על פי דרכו, גם כי זקין לא יסור ממנה', היינו כמו שמחנכים לנער שיתהפך מדעת שפילה לדעת גדלות, כן צריך גם הזקן להפוך ולהעתיק שיתחנך בכל עת לגדלות יותר, שיתקדש בכל פעם יותר, שגם גופו לא יהיה מונע לעשות רצונו יתברך. *

שים לך נס

נסיון היא מלשון נס, האדם נתקל בנסיון, כדי שיתגבר עליו ויתעלה למדריגה גבוהה, כנס הוה שעומד במקום גבוה, ואם מתגבר על הנסיון, אזי שולחץ לו נסיון גדול ביותר, בכדי שיתעלה עוד יותר, וכך הורה רבינו לחסידיו:

לפעמים מזדמן לאדם נסיון מן השמים לגסותו, ואם יאחז צדיק דרכו ועומד בנסיון, מנסין אותו אחרי זה בדבר גדול מזה, ואם יעמוד גם בזה, אזי מנסין אותו בדבר גדול יותר.

ואם אחר כך אינו עומד בו, מנסין אותו בדבר הקטן מזה, ואם גם בזה אינו עומד, מנסין אותו בדבר קטן יותר, ואם עומד בדבר הקטן מעליך אותו אחרי זה להדבר הגדול.

החסיד האמיתי‏ מתחיל למלחמותיו התדירות של היצה"ר, רק מנסה להתגבר עליו פעם אחרי פעם, ואף כאשר הצליח היצה"ר להתגבר עליו איזה פעמים, אינו נופל ורוחו בקרבו לחשוב מחשבות של יאוש – הרי כבר השתדלתי הרבה פעמים להתחכם על תחבולות היצה"ר ולא עלה הדבר בידי, סוף כל סוף הנני בשר ודם והיצה"ר מלאך, ומה אעשה שאינני מלומד כל כך בטכסיטי מלחמה, בוודאי ימחול לי ה' רחמן על זה.

גם מחשבת יאוש כזו היא מטכסיטי היצה"ר, ולזה כיוונו חז"ל (חגיגה טז, א) באמרום: 'אם יאמר לך יצה"ר חטא והקב"ה מוחל, אל תאמין', תיבת 'חטא' היא מלשון חסרון כמ"ש (מלכים א, א כא) 'והייתי אני ובני שלמה חטאים', בכך מסית היצה"ר להאדם: הרי הנך מחוסר אמצעים להלחם בי, ובוודאי ימחול לך הקב"ה על זה.

לזה אמרו: 'אל תאמין' – לפיתוייו הכוזבים של היצה"ר, שהרי אין מנסים את

האדם מן השמים, אלא א"כ יכול לעמוד ולהתגבר על הנסיון, ואם שלחו לך הנסיון, בטח תוכל להתגבר עליו.

מעבירות שבידו

ואם אכן נכשל חלילה החסיד, ולא התגבר על הנסיון, הוא שב בתשובה שלימה מעומקא דליבא. אכן הכשלון אינו מביאו לידי יאוש ומרה שחורה, שלא יוכל להמשיך הלאה בעבודתו.

בשעה שיצאו בני ישראל למלחמה הכריז הכהן המשיח למלחמה: 'מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו' (דברים כ, ח), ואמרו חז"ל 'הירא מעבירות שבידו'. הדברים תמור' הים, הרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ומי ילך למלחמה?

אלא, הסביר רבינו: 'מי האיש הירא' – שכעת הוא ירא ד' ואין בו שום חטא, רק שנעצב 'מעבירות שבידו' – על העבירות שעשה מכבר, וחושב תמיד בזה עד שהוא שרוי בעצבות ומרה שחורה, ומונעת בעדו מלהמשיך הלאה בעבודתו, איש כזה ילך וישוב לביתו' – ואינו יכול ללכת למלחמה. וכך אמר בלשון קדשו: העבירה עוצרת בעדו ואינו יכול להמשיך... (עם שטעלט איהם אפ דיא עבירה, ער קען ווייטער נישט גיין), וכענין שנאמר (תהלים קו, מג) 'וימכו בעונם' – הם הפכו עניים בעונם (זענין גיווארין פאר ארימט מיט דיא זינר).

ומסיים החסיד הכותב: ודו"ק הארכיון היהודי עמקות גדול בדבריו הק'.

בלבד שיכוון לבו

בתקופת נשיאותו של רבינו, הוסר שומר הפתח המכריזו ואומר: 'כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש', אף שאביו השרף הק' מקאצק זי"ע הרחיק מעליו המוני חסידים, ואמר במלוא תקפו שאין רצונו אלא בחבורה מצומצמת של חסידים מופלגים המתנורים מכל היות עוה"ז, מכסים ראשם בעלה של כרוב, חוגרים מתניהם בתגורה העשויה מתבן, עומדים על הגגות ומכריזים כלפי עולם ומלואו: ד' הוא האלקים!! הסתגר בחדרו ולא הניח להכנס אליו רק גדולי החסידים.

אכן שונה היה בזה דרכו של רבינו, הוא קירב ברוב אהבה המוני החסידים, אצלו מצאו מקום אף חסידים הטרודים על המחיה ועל הכלכלה, חיזק את רוחם והפיח בהם אש שלהבת החסידות.

כאשר הבחין פעם רבינו בקבוצת חסידים סוחרים, שנפשם עליהם דווי, על אשר לא זכו להקדיש את כל ימיהם לתורה וחסידות, פנה

רבינו אליהם ואמר: אמרו חז"ל (מנחות ק', א) 'נאמר בעוף ריח ניחוח, ונאמר בבהמה ריח ניחוח', לומר אתה המרבה ואחד הממ-

עט, ובלבד שיכוון לבו לשמים".

להממעט אין התורה צריכה לומר שיוכון לבו לשמים, שהרי לבבו נשבר בקרבו על מיעוט עבודתו, וממילא מכוון לשם שמים, למי צריכה התורה להזהיר, להמרבה בתורה ומצוות, שלא תזוז דעתו עליו בזה שהוא המרבה, ומילא כריסו במצות ומעשים טובים.

חשבתי דרכי

החסיד המקיים 'בכל דרכיך דעה', ואף בעת עסקו במסחר מחשב את דרכיו שיהיו כחשבון, אזי מעשיו הגשמיים מעוררים את לבבו לתורה ועבודת ד'.

כך אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, נט) 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', ואמרו חז"ל (ויק"ר לה, א) 'אמר דוד, רבנו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות'.

ויש להבין, אם בדעתו היה לילך לבית או מקום פלוני, איך הוליכוהו רגליו למקום אחר?

אלא – ביאר רבינו – אם האדם הולך להתעסק בדברים הגשמיים בחשבון, אזי ניתן לו כח להשתוקק להתורה הק'. וזהו 'חשבתי דרכי' – אף הדרכים הגשמיים שלי היו בחשבון, ועל ידי זה 'ואשיבה רגלי אל עדותיך' – שנתעורר בלבי כוסף לדברי תורה.

לב נשבר

נחלקו חז"ל (ר"ה כו, ב) בשופר של ר"ה, חזר אמר 'כמה דכייף אינש דעתיה טפי מעלי', וחד אמר 'כמה דפשיט אינש דעתיה טפי מעלי'. ביאר רבינו הכוונה, 'דכייף' היינו מי שמכניע את דעתו, 'דפשיט' היינו שאין לו מה להכניע, יען כי הוא מרגיש בעצמו שהוא אין באמת.

וכך אמר רבינו עה"פ (תהלים קמו, ג) 'הרופא לשבורי לב', יש להבין, לאיזה תועלת רופא אותו משבורן לבו, הלא שבר רוח טוב הוא, ומקרא מלא הוא (שם לד, יט) 'קרוב ד' לנשברי לב'.

והסביר רבינו עומק המכוון: השי"ת רופא אותו משבורן לבו הראשון, בכדי שיחיה מוכשר ומוכן לחיות שנית שבר רוח.

ומסיים החסיד הכותב: ודו"ק, כי עמקות גדולה נכלל בדברים אלה המעטים.

פעם שאל חסיד את פי רבינו: איך יתכן שהאדם יתבטל בלבד, בשעה שאין לבו ברשותו?

השיבו רבינו: כבר אמר אבי הק' זי"ע – חמץ יש לבטל בלב, הלא לבו אינו ברשותו של אדם, והאין יבטלנו בלבדו? אלא, כשם שהחמץ שאינו ברשותו של אדם עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, כדי שאדם יבטלנו בלבדו, כך הלב שאינו ברשותו, עשאו הכתוב לענין ביטול כאילו הוא ברשותו.

בא בימים

רבינו הורה לחסידיו שכל שנות חייהם יהיו שרשרת ארוכה של עבודת ד', החסיד אינו מבזבז אף רגע מזמנו היקר בדברים של מה בכך, וכך היה אומר:

שום אבר מאבריו של האדם לא נברא לריק, לכל אבר יש תפקיד משלו, אדם אינו חי אפילו רגע אחד לבטלה, לכל רגע עבודה משלו. אם אדם אינו ממלא את הרגעים, הרי הוא חוטא נגד עצמו, כתיב (בראשית כד, א) 'ואברהם זקן בא בימים' – בא עם הימים, לא השאיר אף רגע אחת לבטלה.

את גודל זהירותו שלא לבזבז אף רגע אחת מתורה ועבודת ד', יכולים לראות ממכתב קדשו שכתב למחוטנו הרה"ק רבי יעקב ארי' מראדזמין זי"ע, בשנותיו האחרונות עלי אדמות, כאשר נחלה גופו הטהור והזכרת על פי פקודת הרופאים לעסוק ברפואות, ולשתות ממעיני הישועה שבעיר המרחץ קארלסבאד, וז"ל:

"...הנני להודיע משלומינו הטוב, שת"ל אתנו החיים והשלוי, והנני עוסק בשתית המים בכל יום כנהוג, יתן השם שיהיה לרפואה שלימה, שלא אצטרך עוד להתנודד במקומות כאלה, ולבלות הזמן בדברי הבאי, ומי שהוא מכונה בשם יהודי הוא בתכלית הבזיון, ונא להיות בזכרוננו הטוב ולהתפלל עלינו שיהי' הטרחא והטלטול לנו לרפואה שלימה...".

קורות עם ישראל בתקופת חורבן בית ראשון ובעשרות השנים האחרונות

עיונים והתבוננויות בספר "ירמיהו" ובקורות חייו של הנביא על רקע חיי מלכי יהודה ומאורעות עם ישראל בימיו – מצבים טראגיים בחיי הנביא – משימותיו הרב גווניות – תוכחה נוקבת של נביא אלקים והשתתפותו הכנה ובכל לב בסבל עמו – ענק האמונה ו"עמוד הברזל" של התקוה מול המצב המייאש – (מתורגם מאידיש מה"דאס אידישע ווארט" ניו-יורק –תמוז אב תש"ס). מאמר ראשון

חז"ל גם מספרים לנו שירמיהו התאונן לפני הקב"ה על התפקיד הקשה שהוטל עליו: "אמר ירמיה, רבון העולמים מה עונות היו בידי, שהנביאים שעמדו לפני, ועתידים לעמוד אחרי, לא החרכת ביתך על ידי אחד מהם, אלא על ידי...?!" (פסיקתא רבתי שם).

מדת הרחמים החבויה בעומק מדת הדין

אבל בכל זאת, למרות שנבואותיו של ירמיהו נקראות "כוליה חרבנא", הרי כבר נודע שבעומק מדת הדין נמצאת מדת הרחמים, ולכן מצאנו, בעמוד לנבואות הזעם, גם אי אלו פסוקי נחמה בנבואות ירמיהו, בדבריו הוא גם העביר לעם, בו זמנית, גם את גודל מדת הרחמים, בהתנבאו באזניהם שבעבור שבעים שנות סבל יתמו ימי גלות בבל, ועוד עתידים בני ישראל לשוב לארצם. ותיכף בנבואתו הראשונה הכתובה בספר ירמיהו, אנו כבר רואים את ההבטחה האלווקית של: "לְגִתִּי וְלִנְתִּי, וְלִנְתִּי וְלִנְתִּי, וְלִנְתִּי וְלִנְתִּי" (שם) א', ו'. נבואה שחזרה על עצמה גם בהמשך נבואותיו: "וְהָיָה פֶּאֶרְךָ שְׂקָדְתִּי עֲלֵיהֶם לְנֶתֶן וְשׁ וְלִנְתִּי וְלִנְתִּי וְלִנְתִּי וְלִנְתִּי, פֶּן אֶשְׁקֵד עֲלֵיהֶם לְנֶתֶן וְלִנְתִּי נָאִם ה' (שם ל"א, כ"ז).

אמנם הועידו אותו משמים להשמיע את נבואות החורבן והשכול, אבל לא רק, אלא בד בבד זימנו אותו מראש להשמיע גם נבואות טובות, על שיקום ההרס והחורבן, על שגשוג ותנופת בניה חדשה, ועל נטיעה מתודשת של שמחה בארצנו הקדושה.

תקופת נביאותו של ירמיהו היתה בימיהם של מלכי יהודה הנחשבים לאחרונים שבהם,

הרב משה יעקב קנר

[=כולו מדבר מעניני החורבן], וספר יחזקאל "רישיה חרבנא" [=תחילתו מדובר בעניני הגלות והחורבן], ולכך נקבע מקומו של ספר ירמיהו – שכולו חורבן – בין הספרים מלכים ויחזקאל, וכך הוא מוקף משני צדדיו אל החורבן, ואילו ספר ישעיהו מקומו דווקא לאחר ספר יחזקאל ש"סופיה נחמתא" [=בסופו מדבר בעניני נחמות], וספר ישעיה "כוליה נחמתא" [=הוא כולו נחמות], וכשם שהסמיכו "חרבנא לחרבנא" כך גם הסמיכו "נחמתא לנחמתא".

ואכן תפקיד קשה ביותר, בפרט ביחס לשאר הנביאים, קבל ירמיהו הנביא, "כוליה חרבנא"! מה גם ביחס לנבואותיו של ישעיהו, שספרו מכונה "כוליה נחמתא", ועוד יתר על כך, הרי הקב"ה מקדים רפואה למכה, ועוד שנים רבות בטרם נולד ירמיהו, נביא החורבן, כבר היה דבר ה' אל ישעיהו עם נבואות הנחמה, וכפי שלמדנו במדרש (איכה רבה פ"א, כ"ג): "וכן את מוצא, שכל נבואות קשות שנחנא ירמיה על ישראל הקדים ישעיה ורפאן". בגלל תפקידו זה סבל ירמיהו יסורי נפש נוראים, יחד עם יסורי הגוף שהמיטו עליו רודפיו הרבים, שכעסו עליו בגלל נבואותיו הקשות והצרו לו מאר, וכפי שיסופר בהמשך מאמרנו. ולא די היה בזה שהוטל על ירמיהו לנבואות את החורבן הנורא, ולראותו בעיני רוחו, בנוסף לכך, הוא גם חי וחווה את החורבן בפועל, כאשר הגיעה העת וכל נבואות הזעם שלו החממ"ו שו...

"בְּמִוֶּךְ" רמז יש בה אל הנביא ירמיהו, שהיו לו ולדברי נבואתו דמיון מסויים, בכמה וכמה פרטים, אל משה רבינו ונביאותו, (עי' ילקוט שמעוני איכה, פתיחתא, רמז חקצ"ט). שלושה מתוך כ"ד ספרי התנ"ך נכתבו על ידי ירמיהו הנביא: ספר "מלכים" שבנביאים ראשונים; ספרו שלו "ירמיהו" שבנביאים אחרונים; וקנינת, היא "מגילת איכה" שב"כתובים". (בבא בתרא ט"ז.).

"מה עוונות היו בידי?"

בשונה משאר הנביאים שעמדו להם לישראל, במשך כל הדורות, היה הנביא ירמיהו, הוא היה הנביא שאותו הועידה ההשגחה העליונה להיות "נביא החורבן...". גם ספרו של ירמיהו מכונה כפי חז"ל "כוליה חרבנא"... ולא רק שהוא עצמו כולו חורבן, אלא שגם בסמוך לו משני צדדיו נזכר החורבן... וכך שנינו ב"ילקוט שמעוני" (ירמיהו פ"א, רמז רנ"ה) על סדר מיקומם של ספרי הנביאים בתנ"ך: "שנו רבותינו סדרן של נביאים: יהושע; שופטים; שמואל; מל' כים; ירמיה; יחזקאל; ישעיה; תרי עשר". ושואלים שם חז"ל: הרי ישעיהו היה קודם בשנים לירמיהו וליחזקאל, ומדוע נקבע מקומו רק לאחר ספר יחזקאל, בעוד שעל פי סדר השנים היה צריך להיות מקומו לפני ספר ירמיהו? אלא מכיון וספר מלכים "סיפיה חרבנא" [=בסופו מסופר על עניני החורבן והגלות], וספר ירמיהו "כוליה חרבנא"

הילד המוכחר מעיר עֶנתות

למעלה מחמשים שנה לפני חורבן הבית הראשון, נולד הנביא ירמיהו לאביו חלקיהו הכהן, שנמנה על משפחת כהונה חשובה ומיוחסת. מקום מגורי המשפחה היה בעיר עֶנתות, עיר מגורי כהנים, שהיתה בנחלת שבט בנימין. גם חלקיהו הכהן, אביו של ירמיהו, היה נביא השם, (ראה מסכת מגילה ריש דף ט"ו.), ועפ"י דברי הרד"ק בשם אביו זצ"ל, (המובאים בריש ספר ירמיהו) שימש חלקיהו גם ככהונה גדולה, והוא זה שהיה לו חלק נכבד בהתעוררותו של המלך יאשיהו לשוב לפני ה' בתשובה שלימה, (עיין מלכים ב' פרק כ"ב, וראה להלן).

לא מחמת ירושת אביו נבחר ירמיהו להיות נביא השם, ולא בגלל שאביו חלקיהו שימש בכל התפקידים הרוחניים הנזכרים, אלא עוד הרבה לפני כן... עוד מששת ימי בראשית נבחר ירמיהו להיות נביא השם, כבר בימיו של אדם הראשון! הראה לו הקב"ה דור ודור ונביאיו, ובהם גם את דור החורבן ויחד עמם את נביא החורבן – ירמיהו. והוא שאמר לו הקב"ה לירמיהו: "בְּשֶׁרְךָ אֶצְרָךְ בְּטֶן יְדֵי תֵיךְ, וּבְשֶׁרְךָ תֵּצֵא מִרֶחֶם הַקֹּדֶשׁ תֵּיךְ, וְנָתַתִּיךָ" – לישראל שהיו נוהגים עצמם כגוים – (ירמ' א' ה' וברש"י), כך אמר לו הקב"ה לירמיהו: "עד שלא בראתי את העולם היית מתוקן לדבר: "בְּשֶׁרְךָ אֶצְרָךְ בְּטֶן יְדֵיךָ, ואין טרם אלא עד שלא נברא העולם, שנאמר "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ", (פסיקתא רבתי פכ"ז).

תפקידו של ירמיהו כנביא השם כבר נרמזה גם בתורה, והוא שאמר לו הקב"ה למשה רבינו: "נָבִיא אֶקִּים לָהֶם מִקִּרְבִּי אֶחֱיָהֶם בְּמִוֶּךְ" (דברים י"ח, י"ח), ולימדונו חז"ל שתיבת

האחרונות שקדמו לחורבן הבית על רקע פעילותו של נביא החורבן:

הארכיון היהודי

עד לחידושה של מלכות בית דוד, עליה אנו מתפללים שלש פעמים ביום, ומעתיירים עליה גם בברכת המזון. ואלו הם שלושת המלכים שירמיהו התנבא בימיהם: יאשיהו בן אמון, ושני בניו יהויקים וצדקיהו, (קיימת דעה שצדקיהו היה בנו של יהויקים, ונכדו של יאשיהו), שלשתם מלכו בזה אחר זה, להוציא תקופה של שלושה חודשים, לאחר מות יאשיהו שבהם מלך בנו יהואחז, ולאחר מכן מלך יהויקים י"א שנה, ולאחריו מלך בנו יהויכין הוא יכניה, תקופה של שלושה חודשים, ולאחריו מלך צדקיהו עד לחורבן הבית, וכמו שיבואר להלן.

בימי מנשה בן חזקיהו מלך יהודה

בכדי להגיע לתקופת נביאותו של ירמיהו הנביא עלינו לדלג מעט אחורה, לתקופת מלכותו של מנשה המלך. שמלך עשרות שנים קודם לכן. בתקופת מלכותו של מנשה המלך, שנמשכה חמישים וחמש שנים! מלאה ארץ ישראל עם עבדות אלילים, ובעוד חטאים כבדים, "וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד, עד אשר מלא את ירושלים דם דם, לבד מחטאתו אשר נתתיה את יהודה לעשות דרך בשיניו ה'", (מלכים ב' כ"א, ט"ז).

ותחת אשר היה על מנשה ללכת בדרכי אביו חזקיהו מלך יהודה אשר "בה' אלקי ישראל בנח, ואתריו לא היה כמוהו בכל מלכי יהודה ואשר היו לפניו. וידבק בה' לא סר מאתריו, וישמר מצותיו אשר צוה ה' את מנשה" (מלכים ב' י"ח, ה' ו'), אחז מנשה בדרכי אבי אביו, המלך אחז, אשר הרבה להכעיס לפני המקום, בעבודה זרה, הוא היה זה שגם ביטל את התורה, וכפי שאמרו עליו חז"ל (בפתיחה לאסתר רבה, י"א): ש"עמד ונעל כל בתי כנסיות ומדרשות שלא להתעסק בתורה", ולכן נקרא שמו אחז על "שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות". וכן ביטל את עבודת בית המקדש, עד שאמרו עליו חז"ל (מגילה י"א.א): "הוא המלך אחז, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו".

וכעת בא נכדו, בן בנו, מנשה המלך ועוד הוסיף ברשעתו על רשעת אחז וקינו, אחז העמיד את פסל האשרה על גג בית המקדש, על העלייה, ואילו מנשה כבר העמידו בהיכל עצמו... (סנהדרין ק"ג). ובגמרא (זבחים ס"א:) למדנו: שמנשה גם סילק מעל המזבח את האש שירדה עליו מן השמים בעת שבנה שלמה המלך את בית המקדש.

מחמת רוב העוונות והחטאים שהיו בימי מנשה המלך, חרה אף ה' על עמו, וכבר בימי נגזרה גזירת החורבן והגלות, וכן היה דבר ה' אל עבדיו הנביאים, נחום וחבקוק, בימים ההם: יגן אשר עשה מנשה מלך יהודה תועבות דאליה, הרע מכל אשר עשו האמרי אשר לפניו, ונתטא גם את יהודה בגליו. וכן בה אשר ה' אלקי ישראל, הנני מביא ידע על ירושלים ויהודה, אשר כל שמעך תצילנה שתי ארצותיו...", (מלכים ב' כ"א, י"א-י"ב).

כניעת מנשה וחזרתו בתשובה

אמנם מנשה נענש בשעתו על חטאיו הרבים, ותוך כדי יסורים קשים נלקח בשבי, על ידי שרי צבאו של מלך אשור, וכן מספרים לנו במדרש (דברים רבה, ב, כ'): "מה עשה לו הקב"ה, מסרו ביד שונאיו, מנין שנאמר (דברי הימים ב', ל"ג, י"א): "ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בפתחים ויאסרוהו בנחשפים ויליכדו בבלה" ועשו לו מולת של נחשת והכניסו אותו לתוכו, והיו מדליקין תחתיו והוא היה נשרף מבפנים, אותה שעה קרא מנשה לכל אלוהות שבעולם שהיה מזבח להם ולא ענו אותו אחד מהם... כיון שראה מנשה צרתו צרה, שלא ענה אותו אחד מהם, התחיל קורא להקב"ה, אמר לפניו רבש"ע הרי קראתי לכל אלהות שבעולם וידעתי שאין בהן ממש, רבש"ע את הוא אלקי על כל אלקים ואם אי אתה עונה אותי אני אומר שמו ח"ו כל הפנים שוות, אמר לו הקב"ה ארשע, בדין הוא שלא אענה אותך שהנעסות אותי אלא שלא לנעול דלת לפני העבים שלא יהו אומרים הרי מנשה ביקש לעשות תשובה ולא נתקבל, לפיכך הריני עונה אותך, מנין שנאמר "וקהצר לו, חלה את פני ה' אלקיו, ויפגע מאד מלפני אלקי אבותיו.

בימי מלכות אמון בן מנשה

לאחר מיתתו של מנשה מלך יהודה, מלך תחתיו בנו המלך אמון, שהמשיך בחטאות אביו, כנאמר: "ויעש הרע בעיני ה' באשר עשה מנשה אביו" (שם, כ"א, כ'), ואף הוסיף על חטאותיו, הן כעבודה זרה והן בשאר חטאים קשים וחמורים, ואת אותו פסל אשר שמונשה העמידו בשעתו בהיכל בית המקדש, והוציאו כאשר שב בתשובה, בא כעת בנו אמון והכניסו לתוך קרשי הקדשים... ואמרו חז"ל (סנהדרין ק"ג): שהיה חוטא בכדי להכעיס את בוראו, ושרף את התורה, וביטל את הקרבת הקרבנות ע"ג המזבח, עד שמרוב שהיה המזבח שומם נארגו עליו קורי עכביש... תקופה קצרה בלבד, בס"ה שנתיים, נמשכה מלכותו של אמון, עד שמרדו בו עבדיו והרגוהו.

תקופת מלכות יאשיהו

לאחר מיתתו של אמון מלך יהודה, מלך בנו יאשיהו תחתיו. ובשונה מאביו אמון, ואביו אביו מנשה, היה יאשיהו המלך מתהלך בצדק, כפי שנאמר עליו: "ויעש הרע בעיני ה', וילך בכל דרך דוד אביו ולא סר ימין ושמאל" (שם, כ"ב, ב'). אבל בזאת שהיה הוא עצמו עושה הישר בעיני ה' עדיין לא היה די בכדי להשיב את חרון אף ה', מכיון שהעם המשיך לעבוד עבודה זרה, מבלי ידיעתו של יאשיהו, ומבלי שהוא אפילו ידע איזו רעה צפיה לבוא על העם מחמת חטאותיהם. (עי' רלב"ג שם).

מנשה שנמשה תשובה, והם לא עשו תשובה. וכוונה הקדוש (ח"א, דף ל"ט.) מובא על שבעה היכולות שיש בגן עדן, ובהיכל החמישי נמצאים כל אלו בעלי התשובה השלימה, ששבו מחטאיהם והתחרטו עליהם, ויצאה נשמתן בטוהרה, וכו', ובשער ההיכל הזה עומד מנשה מלך יהודה, שקיבל אותו הקב"ה בתשובה שלימה...! עיי"ש.

ולסיום דברינו בזה עלינו להביא גם את מה שמספרים לנו חז"ל בפרשת ואלה שמות שהא' מורא הקדוש רב אשי כינה את שלושת המלכים ירבעם בן נבט, אחאב, מלכי ישראל, ומנשה מלך יהודה בתואר "חברין" — "חברינו", מכיון שהיו תלמידי חכמים כמו רב אשי וחבריו. ועוד באותו לילה נתגלה מנשה בחלום אל רב אשי ואמר לו, וכי אתה סבור שאנחנו חברים שלך ושל אבירך?... אמור נא לי הלכה פלונית בהלכות כציעת הפת, ואמר לו רב אשי שאינו יודע, אמר לו מנשה אם אינך יודע הלכה זו, איך אתה קורא לנו חברין?

מיד ביקש רב אשי ממנשה המלך שילמד עמו הלכה זו, ואף הבטיח לו שלמחר ידרוש בישיבה את ההלכה הזו בשמו, ולימדו מנשה את אותה הלכה. לאחר מכן שאל אותו רב אשי, וכי מאחר שהנכם כאלו תלמידי חכמים, איך זה שעבדתם עבודה זרה? השיב לו מנשה המלך: איך לך לרזן אותנו, שהרי גם אתה אם היית בזמנינו, היית מגביה שפת חלוקך מבין רגליך, כדי שתהא קל לרזן, והיית רץ לשם, מפני יצר עבודה זרה שהיה שולט. ע"כ, (סנהדרין ק"ב: וברש"י). והדברים מדהימים, ומעוררים בנו פחד ומורא לדון את מעשיהם בשכלנו הקט, ובהבנתנו הפעוטה לעומתם...

קורות עם ישראל בתקופת חורבן בית ראשון ובעשרות השנים האחרונות

תחילת תקופת נביאותו של ירמיהו

בימיו של המלך יאשיהו, בשנת שלושה עשרה למלכותו, היא שנת ג' אלפים רצ"ח לבריאת העולם, וארבעים שנה לפני חורבן הבית הראשון, היה לראשונה דבר ה' אל ירמיהו, ובו נצטווה לומר לעם את נבואותיו הקשות. וכך אמר הקב"ה לירמיהו: "לך אמור לישראל עשו תשובה, ואם לאו הא אנא מחריב את בית מקדשי..." (פסיקתא דרב כהנא, פי"ג, ח').

אך ירמיהו שעוד היה אז נער צעיר, נרתע מלהיות נביא המוכיח את העם, ומנבא להם רעות, כפי שהוא בעצמו מספר בתחילת ספרו (ירמ' א', ו'): ”וְאָמַר, אֲהֵא ה' אֱלֹהִים! הִנֵּה לֹא יִרְעָנִי דָבָר, כִּי נַעַר אֲנִי” — "איני כדאי להוכיח, משה הוכיחן סמוך למיתתו, כבר נחשב בעיניהם בכמה נסים שעשה להם, הוציאם ממצרים, וקרע להם את הים, הוריד את המן, הגיו את השליו, נתן להם את התורה, העלה את הבאר, אני בתחלת שליחותי אני בא להוכיחם?" (רש"י שם), על דבריו אלו השיבו הקב"ה: ”אֵל תֹּאמַר נַעַר אֲנִי, כִּי עַל כֵּן אֲשֶׁר אֶשְׁלַחְךָ תִּלְךָ, וְאַתָּה כֵּן אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ תִּדְבַּר” (שם, ו').

עוד טען ירמיהו לפניו יתברך: "רבונו של עולם איני יכול להתנבאות עליהם, איזה נביא יצא להם ולא בקשו להורגו, עמדו להם משה ואהרן, לא בקשו להגוס אותם באבנים?... העמדת להם אליהו... והיו מלעגים ומשח" קים עליו... העמדת להם אלישע, והיו אומרים לו עלה קרח עלה קרח, איני יכול לצאת על ידי ישראל", (פסיקתא רבתי פכ"ו). ירמיהו חשש שבשמוע העם את דברי המוסר והתוכחה, את העונשים הצפויים לבוא עליהם, הם ירצו לפגוע בו ולהמיתו, (וכפי שנראה להלן אכן היה חששו מרצדק), על כך אמר לו הקב"ה: ”אֵל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם, כִּי אִתְּךָ אֲנִי לְהַעֲלֶךְ נָאָם ה'” (ירמ' א', ח'). הרד"ק בפירושו לפסוק זה מפרש: ש"לא הבטיחו שלא יגעו בו, אלא יגעו בו ויכוהו, ויצילוהו מידם שלא ימיתוהו, אף על פי שהיה ברצונם להמיתו..."

ואכן ירמיהו החל בשליחותו הקשה, כפי שנצטווה. את דברי הנבואה הראשונים שלו החל ירמיהו הנביא לומר בעיר מגוריו ענתות, וכפי שהוא צפה מראש, דברי תוכחתו הקשים עוררו גדרו, גם בקרב קרובי משפחתו, שנאה תהומית ממש, ועד כדי כך גברה שנאתם אליו עד שבקשו להמיתו, כפי שאמר לו הקב"ה: ”עַל אֲנָשֵׁי עֲנָתוֹת הַמִּבְּקָשִׁים אֶת נַפְשִׁי”, הם איימו עליו מפורשות שיחדול מנבואותיו הזועמות, באמרו: ”לֹא תִנָּבֵא בְּשֵׁם ה', וְלֹא תִמּוֹת בְּיָדֵנוּ...”, (ירמיה י"א, כ"א). ואף היתה להם תכנית סודית, לתת סם המות במאכלו ובכך להרעילו למות, אלא שהקב"ה הודיע לו בנבואה על מזימתם זו: ”וְהָ הוֹדִיעֵנִי וְאֶדְעָה”, (שם י"ח, ועיין שם בדר"ק).

במשך הזמן עבר ירמיהו הנביא מענתות לירושלים, בכדי להמשיך ולהשמיע גם שם באזני העם את נבואותיו על החורבן הצפוי, רבות סבל ירמיהו גם בירושלים, על השמעתו את נבואות העזם, והקב"ה הצילו תמיד מיד רודפיו, כפי שיסופר להלן, אך בטרם נרחיב על תפקידו שם כנביא, נספר על תפקיד נוסף שהיה לו לירמיהו, וכדלהלן.

ירמיהו המנהיג התורני ומעתיק השמועה בדורו

מלבד שהיה ירמיהו נביא האלקים בדורו, הוא היה גם ראש בית דין, מרביץ תורה ומנהיג התורני של הדור. וכך מצאנו בדברי רבינו הרמב"ם בהקדמתו לספר "יד החזקה" כשהוא מונה את שמותייהם של ארבעים מגדולי הדורות, החל ממשה רבינו ועד לרב אשי, חותם תקופת האמוראים, שהיו כל אחד בדורו למעתיקי השמועה של התורה המסורה מסיני, כל אחד מהם קיבל את התורה כולה מפי קודמו, ואת אותה מסורת שקיבל העביר אל הדור שלאחריו. ואחד מאותם מעתיקי השמועה, המקבל העשרים, איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה, היה ירמיהו הנביא, שקיבל את התורה מצפניה הנביא, ובלשון הרמב"ם: ”...וירמיה קבל מצפניה ובית דינו, וברוך בן נריה קבל מירמיה ובית דינו...” ברוך בן נריה היה תלמידו הנאמן של ירמיהו הנביא, אותו

עוד נזכיר בהמשך פעילותו של הנביא ירמיהו.

ירמיהו הנביא היה גם זה שבנבואתו לימד אותנו דעת שכל קיומם של שמים וארץ תלויים בלימוד וקיום התורה: ”כֹּה אָמַר ה', אִם לֹא בְרִיתִי יוֹסֵם וְלֹאֶה חֻקוֹת שְׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שְׁמַיִ” (ירמ' ל"ג, כ"ה), וכפי שחז"ל דורשים פסוק זה: "אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ", (פסחים ס"ח:).

על דבריו של ירמיהו הנביא: ”הֲלֹא כֹה דִּבְרִי בְּאֵשׁ נָאָם ה' וּבְסַמָּיִשׁ וּפִצְצִי כִלְעִי”, (שם, כ"ג, כ"ט), נבנו על ידי חז"ל כמה וכמה רעיונות שונים ויסודיים במהותם, בנושאי לימוד התורה ומלחמת היצר: "מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי" (תענית ו'). "אם פגע בך מנוול זה [=היצר הרע] משכחו לבית המדרש... אם ברזל הוא מתפרצן" (סוכה נ"ב:); "מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים" (סנהדרין ל"ד), ועוד.

ירמיהו הנביא שהיה מתנבא ארבעים שנה קודם החורבן, ומעורר את העם לשוב בתשובה, הוא היה זה ששנים רבות לפני החורבן ”בְּאַרְבָּעֵי וְעֶשְׂרֵי הַשָּׁאֵלָה: מִי הָאִישׁ הַזֶּה? וְכֵן אֶת זֹאת... עַל מָה אֲבִדָה הָאָרֶץ...” (ירמיה ט', י"א), איזה חטא היה הגורם לחורבן הארץ? ועל כך השיב הקב"ה לירמיהו: ”עַל עֲוֹנָם אֶת תּוֹרַתִּי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיהֶם וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא הִלְכוּ בְּחָ” (שם, י"ב), וכפי שפירשו זאת חז"ל: "מצניו שויתר הקב"ה על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה, שנאמר "על מה אבדה הארץ?" על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים אין כתיב כאן, אלא ”עַל עֲוֹנָם אֶת תּוֹרַתִּי...”! (פתיחתא דאיכה רבה, כ').

עוד מצאנו שאמר הקב"ה לירמיהו: ”וְהָיָה כִּי תִגִּיד לְעַם הָהָא אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְאָמְרוּ אֵלָיו עַל מָה דִּבַּר ה' עָלֵינוּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים הָאֵלֶּה, וְכֹה נֵאֻמָּה וְכֹה נִשְׁאָתָנוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לָהּ” אלקינו" אם ישאלו אותך בני ישראל איזה חטא ואיזה עון גרם להם את כל הרעה הגדולה? "ואמרת אליהם ”עַל אֲשֶׁר עָוְנוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֹתִי נָאָם ה', וְיָלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם, וְאַתִּי עֹבֵד וְאַתָּה תּוֹרַתִּי לֹא שָׁמַר” (שם ט"ז, י"א-י"ב), גם את הפסוק הזה פירשו חז"ל שיעקר החטא שגרם את החורבן והגלות הוא עזיבת

עסק התורה, ובלשונם הקדוש: ”הֲלֹאִי אֹתִי נִעְזְבוּ וּתּוֹרַתִּי שָׁמְרוּ, מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ מִתְּעַסְקִין בָּהּ, הַמֵּאֹר שֶׁבָּה הָיָה מִחֻזִּין לְמוֹטב...!” (איכה רבה שם).

ועל כן לא יפלא שירמיהו הנביא, שכל כך רצה למנוע את החורבן בכל לבו ובכל נפשו, הוא ידע על מה לשים את הדגש, והיה ממריץ, מעורר ומעורר את בני דורו לעסוק בתורה ולא לעזבה חלילה, מכל סיבה שהיא, וכאשר טענו לפניו בני דורו: "אם] נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה, מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן [שהיתה נתונה למשמרת בבית המקדש], ואמר להם: "הֲדוֹר אֲתֶם רָאוּ דָבָר ה'” (שם ב', ל"א), שָׁמְעוּ לֹא נֹאמַר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו (רש"י שמות ט"ז, ל"ב, בשם מדרש תנחומא).

ועד עצם היום זה משמשים דברי ירמיהו הנזכרים, בתוספת מדרשות חז"ל שפירשו את דבריו, כמו גם מאות הרעיונות המובאים בספרי מוסר וחסידות המרחיבים ומפרשים את הדברים, לכמה וכמה טעמים וניצוצות קודש, המלהיבים את נפש היהודי, נוסכים בקרבו חיווק ועידוד לדבקות בלימוד התורה ולעבודת השם, ודבריו המה מקור מעיין מים חיים להתחזקות והתחדשות כנגד תחבולות היצר המתחדש ומתגבר בכל יום על האדם, בכדי להפריעו מלמלאות תפקידו בעולם.

בשנת שמונה עשרה למלכות יאשיהו

חמש שנים כבר עברו מאז החל ירמיהו להתנבאות בדבר השם ולהוכיח את העם על חטאיהם, ואמרו חז"ל (בפסיקתא רבתי פכ"ו) שהיה אומר לבני עמו: "אם תשובו ממעשיכם הרעים ותשמעון לדברי, ירומם אתכם הקדוש ברוך הוא על כל מלכיות, ואם לא תשמעו לדברי, הרי הוא מוסר את ביתו ביד השונאים, והם עושים בו כרצון נפשם, "וְלֹא שָׁמְעוּ, וְלֹא הָיוּ אֶת אָזְנָם, וַיִּלְכוּ בְּמַעֲצוֹת, בְּשִׁרְרוֹת לֵבָם וְהָיָה” (שם, ו' כ"ד), ולא רק את ירמיהו שלח הקב"ה לבני עמו להוכיחם, אלא "ירמיה היה אחד משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור, ירמיהו היה מתנבא בשווקים, צפניה בתוך

בתי כנסיות, וחולדה אצל הנשים" (פסיקתא רבתי שם).

ויהי בשנת שמונה עשרה למלכות יאשיהו, כאשר בקש יאשיהו לעשות בדק הבית בבית המקדש, מצא שם חלקיהו הכהן הגדול (אביו של ירמיהו הנביא) ספר תורה, שהיה טמון תחת נדבך, מאז שהמלך אחז (אביו של חזקיהו המלך) שרף את התורה, והטמינו מפניו את הספר התורה הזה, (עי' מלכים"ב כ"ב, ח', וברש"י וברד"ק שם), ואמרו רבותינו ז"ל שמצאה נ=חלקיהו, את הספר תורה] כשהיתה מגוללת בפרשת תוכחות והיה התחלת הוף "וַיִּלְךָ ה' אֹתָהּ וְאַתָּה מִלִּפְנֵי אֲשֶׁר תִּקִּים עָלֶיךָ אֵל גִּי אֲשֶׁר לֹא יִדְעַת אֶתָּה וְאַבְרָהָם” (דברים כ"ח, ל"ו), "והיה בזה אות ורמז להחריד את העם...!" (מצודות דוד שם).

כשמוע המלך יאשיהו את דברי ספר התורה, ואת אותו פסוק שנפתח לפניהם, קרע את בגדיו, ומיד צוה על חלקיהו הכהן הגדול ועל עוד מגדולי העם ללכת לדרוש בדבר השם אצל חולדה הנביאה, באמרו להם: ”לָכוּ דַרְשׁוּ אֶת ה' בְּעָרֵי וּבְעֵד הָעָם וּבְעֵד כָּל יְהוּדָה עַל דְּבַר הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הַזֶּה, כִּי גְדוֹלָה חֲסִדַּת ה'...” (מלכים"ב כ"ב, י"ג).

חז"ל (מגילה י"ד:) היו תמהים על יאשיהו המלך, איך עזב את ירמיהו, ושלח את אנשיו אל חולדה הנביאה, ועל כך משיכים חז"ל: "אמרי דבי רבי שילא מפני שהנשים רחמניות הן (ועי' במהרש"א), דבי יחנן אמר, ירמיה לא הוה התם, שהלך להחזיר עשרת השב" טים" [שהגולו ע"י סנהריב מלך אשור יותר מתשעים שנה קודם לכן, (עי' ברש"י ערכין י"ב: ד"ה ומשני), ונצטווה ירמיהו ללכת אל עשרת השבטים, אל המקומות שגלו שם, שהיו בעד צפון לארץ ישראל, וזה שאמר לו הקב"ה: ”הֲלֹךְ וְקִרְאתָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צִפּוּנָה, וְאָמַרְתָּ שׁוֹבָה מִשְׁכָּבָה וְשָׁרְאֵל” (ירמ' הו ג' י"ב, וברש"י, "משכבה" — "ענין מרד והליכה בדרכי הלב כמו וילך שובב" (מצודות ציון, שם). ואכן חלק מעשרת השבטים החזירים ירמיהו, ויאשיהו שהיה מלך יהודה מלך גם עליהם, וכן כתב רש"י (סנהדרין ק"ו: ד"ה אין עתידים לחזור); "והא דאמרין בגמרא דירמיה תחזירן, לא שהחזירן כולן אלא מקצתם החזיר".

תשובת חולדה הנביאה אל יאשיהו המלך, לא איחרה לבוא, שאכן בגלל חטא עבודה זרה של העם, נצתה חמת ה', ולא תכבה, וכל דברי התוכחה אכן אמורים להתקיים בהם. עוד שליחות מיוחדת הוסיפה חולדה הנביאה מפי ה', אשר היתה נוגעת באופן אישי ליאשיהו המלך בעצמו: ”וַיֵּן רַךְ לְבָבָהּ וַתִּמְנַע מִפְּנֵי ה'... וַתִּקְרַע אֶת בְּגָדֶיהָ וַתִּבְכֶּה לִפְנֵי הָעָם אֲנִי שְׁמַעְתִּי נָאָם ה'. לָכֵן הִנְנִי מֵאֲסֶפֶךְ עַל אֲבֹתֶיךָ, וְנֹאסַפְתָּ אֵל קְבָרֶיךָ בַּשָּׂדֵים וְלֹא תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ כִּכֹּל הַרְעָה אֲשֶׁר אֲנִי מַבִּיא עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה...”, כל הרעות המנובאות על העם, לא יבואו בימיו, ועוד בטרם יבואו ימי הרעה יבוא יאשיהו אל אבותיו בשלום.

אלא שיאשיהו שמלך צדיק היה, לא דאג רק עבור עצמו, ולמרות שהוכטח שבימיו לא תבוא הרעה, ביקש יאשיהו להחזיר את כל העם למוטב, למען תחול הרעה גם מהם. ויקרא יאשיהו המלך את כל העם למקטון ועד גדול אל בית המקדש, שם קרא באזניהם את כל דברי התוכחות הכתובים בספר התורה שמצא חלקיהו, ובאותו מעמד כרת ברית עם העם, שילכו אחר ה' "וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְאֶת עֲדוּתַי וְאֶת חֻקֹּתַי כָּכֹל לֵב וּכְכֹל נֶפֶשׁ”, וקבלו כל העם הברית עליהם. (מלכים"ב פכ"ג).

המלך יאשיהו מבער את העבודה זרה מהארץ

לאחר אותו מעמד נשגב ומרטיט, יצא יאשיהו למבצע נרחב של טיהור בית המקדש וכל ארץ ישראל מכל העבודות הזרות, הבמות והמזבחות, ואת כל האבירים שלהם, האובות והידעונים, את הכל הוא שבר, כתת, נתץ והשמיד, ושרף באש, הוא גם ביטל את כל הכמרים של עבודות הבעל, והרג את אותם כהני הבמות שלא הסכימו לעזוב את גילוליהם, "וְגַם אֶת הָאֲבֹת וְאֶת הַיִּדְעָנִים וְאֶת הַתַּרְפִּים וְאֶת הַגִּלְלִים וְאֶת כָּל הַשִּׁנְעִים אֲשֶׁר נִדְּאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם בָּעָר יֹאשִׁיָּהוּ, לְטַמֵּן בַּמָּיִם אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַנִּתְּנִים עַל הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא הַלֵּוִיִּת הַזֶּה” (שם). במעשיו אלו היה יאשיהו ציית ה'".

האחרונות שקדמו לחורבן הבית על רקע פעילותו של נביא החורבן:

הארמון היחודי

הארכיון היחודי

כ"ח: אומר רבי יוחנן שכונת הכתוב "ונאספת אל קברותיך בשלום" היא, "שלא חרב בית המקדש בימיו", והוה בשלום. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק י"ז) איתא על יאשיהו המלך: "והלא מאס את האלילים, ושבר את המצבות, ודחה זכותו מבחקת לפני כסא הכבוד, ובשביל הרעה שהיו ישראל עושין בסתר נאסף הצדיק, שנאמר ”כי מפני הרעה נאסף הצדיק”.

והיתה מיתתו של יאשיהו התקרומת של שלב נוסף לקראת חורבן הבית, וכפי שאמרו חז"ל במדרש: "למה נקרא שמו יאשיהו? שכיון שמת נחיאשו ישראל מן המלכות, וידעו הכשרים שהבית בטל" (בתי מדרשות ח"ב, מדרש חסרות ויתרות פר' בראשית), ועוד אמרו: "שמשה שנהרג יאשיהו, נגרעה קרן שונאי ישראל", (שם, שמואל ב'). בעוד עשרים ושחים שנה תקיימנה כל נבואותיו של ירמיהו, נביא החורבן.

תקופת מלכותו הקצרה של יהואחז

לאחר מותו של יאשיהו המלך המליך העם את בנו יהואחז, למרות שאחיו יהויקים היה גדול ממנו בשתי שנים, לא חפץ העם במלכותו של יהויקים, מפני שלא היה ראוי יהויקים למלא מקום אבותיו, (הוריות י"א:), ולכן בחרו ביהואחז הצעיר ממנו, אלא שגם על יהואחז נאמר בפסוק (מלכים ב' כ"ג, ל"ב): ”וַיַּעַשׂ הָרֶעַךְ פְּעִינִי ה' כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂו אֲבוֹתָיו” — אלו אבותיו שעשו הרע בעיני ה', כגון אחז מנשה ואמון, (מפרשי התנ"ך שם). עד מהרה בא יהואחז על ענישו, תקופת מלכותו נמשכה רק שלושה חדשים, שבמהל" כס בקש לנקום את מיתת אביו על ידי פרעה נכה מלך מצרים, "והלך ופשט בארץ מצרים והכה בהם מכה גדולה" ובשוכו משם פגע בו פרעה נכה, שזה עתה שב ממלחמתו עם מלך אשור, ויאסור אותו ולקח אותו למצרים, שם מת יהואחז. (רד"ק שם, ל"ג). גם את העם בארץ ישראל העניש פרעה נכה, על אשר המליכו עליהם את יהואחז לפני יהויקים אחיו הגדול ממנו, אשר לו משפט המלוכה (מצודות דוד שם), וגזר עליהם להעלות לו מס מאה ככר כסף וככר זהב. ועל מקומו של יהואחז המליך פרעה נכה את אחיו יהויקים בן יאשיהו למלך על ירושלים.

(המשך יבוא בשבוע הבעל"ם)

עבודה זרה, והיו מתביאים את סדור העבודה זרה שלהם מאחורי הדלת, כנוכר לעיל. וראה בהמשך אותה קינה, את כל מאורעותיו של יאשיהו עד שהרגוהו.

בן שמונה שנים היה יאשיהו במלכו, ושלושים ואחת שנים מלך בירושלים, ובן שלושים ותשע שנים היה במותו, ועליו נתנבא הנביא עמוס ”וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא... וְהָבֹאֲתִי הַשֶּׁמֶשׁ בַּצֶּהֳרַיִם וְהַיָּרֵחַ בַּלַּיְלָה וְהָאֲרֶזִים בַּיּוֹם אֹר, וְהַפְּסָלִים תִּהְיוּ לְאֵבֶל, וְכָל שִׁירֵיכֶם לִקְנִיָּה, וְהַעֲלִיתִי עַל כָּל טַעֲנִים שָׂק, וְנָעַל כָּל רֹאשׁ קֶרֶחַח, וְשִׁמְתִּיהֶם כָּאֵבֶל יְחִיד, וְאֶחָדֵיהֶם כִּיּוֹם מָוֶה” (עמוס ה' ט"ז). ופירש רש"י שם: ”וְהָבֹאֲתִי הַשֶּׁמֶשׁ בַּצֶּהֳרַיִם”, כשיראה להם שלום גדול תבא מפלה פתאום, ואמרו רבותינו (מועד קטן כ"ה) זה יומו של יאשיהו, שמת בחרב של שלום, כמו שאמרו רבותינו (תענית כ"ב) אין דף חרב של שלום יותר מפרעה נכה, שאמר לו יאשיהו: ”מה לי ולך לא נע"ך אתה היום לא נע"ך אני בא היום כי אם לעבור דרך ארצך אל בית מלחמתי”, מלכות בית דוד נמשלה כשמש שנאמר (תהלים פ"ט) ”וּכְסָאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ נְגִיד”, והפסכתי הניכס לאב"ל, כענין שנאמר ”וְכָל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם מְתַאבְּלִים עַל יְאִשְׁיָהוּ”, וכל שיריכם לקינה, כענין שנאמר ”וַיֹּאמְרוּ כָּל הַיְּהוּדִים וְהַשָּׂרִים וְהַשָּׂרִים בְּקִינֹתֵיהֶם”, כאב"ל יחיד, כאב שמתאב"ל על בן יחיד

על מיתתו של יאשיהו נתנבא גם הנביא ישעיהו שנים רבות קודם לכן, עוד בטרם נולד יאשיהו: ”הַצִּדִּיק אֲבָד וְאֵין אִישׁ שֵׁם עַל אֵב, וְאֲנִשִּׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מִבִּין, כִּי מִסְּנִי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצִּדִּיק. יָבֹא שָׁלוֹם וַיָּחֹז עַל מִשְׁפַּחְתָּם הִלָּךְ נִבְחֹז” (ישעי' נ"ז, א"ב). ופירש רש"י שם: "הצדיק אבד", כגון יאשיהו, ו"אין איש שם על לב", למה נסתלק, "באין מבין", אין בנותרים מבין מה ראה הקב"ה לסלקו, "כי מפני הרעה" העתידה לבא אל הדור "נאסף הצדיק", "בא שלום", כי כן אמר הקב"ה יבא הצדיק הזה אל אבותיו בשלום ואל יראה ברעה

במיתתו של יאשיהו נתקיימו בו גם דברי נביאותה של חולדה הנביאה שלא יראה יאשיהו את הפורענות העתידה לבא על העם, וכנוכר לעיל שלחה חולדה הנביאה לומר לו: ”הֲנִנִי אֶסְפֶּךָ עַל אֲבֹתֶיךָ, וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל קִבְרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא תֵרָאֶנָּה עֵינֶיךָ כָּכָל הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא עַל הָעָם הַזֶּה”, אמנם הוא לא מת בשלום, אלא בחיצי המלחמה, אבל אל קברו הובא בשלום, ונאספו כל העם לקברו ולספדו בכבוד גדול. ובגמרא (מועד קטן

שלום לא תעבור בארצכם, אבל "והוא אינו יודע שאין דורו דומה יפה" וילקוט שמעוני דברי הימים ב', פל"ה רמז תתרפ"ה), "שכל דורו עובדי עבודה זרה היו, אלא שהיו עושין בסתר" (רד"ק מלכים ב' כ"ג, כ"ט), וכנוכר לעיל.

וכיון שיצא יאשיהו להלחם בפרעה נכה, השיבו לו חיילותיו מלחמה, ושם בהיותו בבקעת מגידו, ויורו היורים למלך יאשיהו" (דה"י, שם פסוק כ"ג), ואמרו חז"ל "שלש מאות חצים הורו בו עד שנעשה גופו ככברה" (מדרש רבה איכה פ"א, נ"ג). ונעבירהו עבדיו... ויוליכיהו ירושלים ונמת ונקבר פקברות אבותיו וכל יהודה וירושלים מתאב"ל יים על יאשיהו" (דה"י שם, כ"ד). ואמרו חז"ל "מפני מה נענש יאשיהו מפני שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך" (תענית כ"ב:). בטרם שיצאה נשמתו כטהרה, בא אליו ירמיהו הנביא לדרוש בשלומו, וראה אותו ששפותחיו מרחשין, חשש ירמיהו שמה מרוב צער, הוא אומר דברים שאינם הגונים חלילה, התקרב ירמיהו אליו והתכופף בסמוך לו בכדי לשמוע מה בפיו, ושמע אותו מצדיק עליו דין שמים באמרו: ”צָדִיק הוּא ה', כִּי פִדּוֹ מְרִיתִי...” (איכה א' י"ח).

”וַיִּקְוֶנָּה יִרְמְיָהוּ עַל יְאִשְׁיָהוּ” (דה"י שם, כ"ה). מדברי קינת ירמיהו על יאשיהו אנו למדים על שגב גדולת מדרגתו של יאשיהו המלך, שכן קרא עליו ירמיהו הנביא: ”רוּחַ אֱמִינוּ מִשִּׁיחַ ה' נָצַב בְּשָׁחִיתוֹתָם” (איכה ד', כ'), וכדברי חז"ל (תענית כ"ב:), עד כדי כך...! והיו כל העם מקוננים על מיתתו של יאשיהו, ו"יאמרו כל השרים והשרות בקינ"ו תיהם על יאשיהו, עד היום, ויתנום לחק על ישראל, והנם כחובים על הקינות" (דה"י שם). ומפרש שם בפירוש המיוחס לרש"י, שבכל פעם כשהיה מזדמן להם איוה צער ובכי, היו מזכירים גם את הצער על מיתת יאשיהו.

גם אנו עד היום, מזכירים בקינות של תשעה באב: ”וַיִּקְוֶנָּה יִרְמְיָהוּ עַל יְאִשְׁיָהוּ”, ומיד אנו מסמיכים את לקונו את הקינה המיוחדת אותה חיברו רבינו אלעזר הקליר, על מיתתו של יאשיהו המלך (קינה י"א). בין השאר נאמר שם: ”גַּם בְּכָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר קָמוּ לְדָוִד, לֹא קָם כְּמוֹהוּ מִיָּמֹת אַבְיָגָדוֹר” — אביגדור כינוי למשה רבינו, ומימות משה רבינו לא קם מלך לישראל שקם לגדור פרעות עמו וחטאי, כמו יאשיהו בדורו. אלא ש"דבב בן חמא יציגי הדור, אשר קמו אחר הדלת לקדור", הוא עון ליציגי הדור שהיו עובדי

לבעל תשובה בהיקף היותר גדול, עד שהעיד עליו הפסוק: ”וְכַמּוֹדוֹ לֹא הָיָה לְפָנָיו מִלֵּךְ אֲשֶׁר שָׁב אֵל ה' כָּכָל לִבּוֹ וּכְכָל נַפְשׁוֹ וּכְכָל מְאוֹדוֹ כָּכָל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאֶחָדִיו לֹא קָם כְּמוֹדוֹ” (שם, פסוק כ"ה).

אבל למרות יאשיהו בעצמו שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו, אנשי דורו לא שבו בתשובה באמת, רק מאימת המלך הם היו מראים עצמם כשבים בתשובה, אבל בסתר הם נותרו דבקים בעבודה זרה. וכפי שאמרו חז"ל על יאשיהו: ש"הוא לא היה יודע שכל דורו עובדי עבודת כוכבים היו" (מדרש רבה איכה פ"א, נ"ג). וזה שאמר הקב"ה לירמיהו בימי יאשיהו המלך, שלמרות שראתה יהודה את כל העונשים והגלות שבאו על עשרת השבטים בגלל חטאיהם הכבדים, לא למדו מהם ולא לקחו מוסר: ”וְגַם כָּכָל זֹאת, לֹא שָׁבָה אֵלַי... יְהוּדָה כָּכָל לֵבָהּ, כִּי אִם בְּשִׁקְרוֹ” (ירמ' ג', י'), וכך מפרש רש"י (שם): "דורו של יאשיה מראין עצמם שהם צדיקים והם רשעים, היו צרים צורות של עכו"ם על דלתותיהם מבפנים, חציה על זו וחציה על זו, וכשהיו מבצרי עכו"ם בודקים, היה הדלת פתוח ולא היו מכירין בה" (ועי' גם ברד"ק שם, ובפסוק ר').

ולכן לא יפלא שלמרות שעשה יאשיהו כל מה שעשה, הוא לא הצליח להשיב את חרון אף ה' מישראל, וגם חטאות מנשה המשיכו לקטרג, כנאמר שם בפסוק: ”אֵף לֹא שָׁב ה' מִחֶרְדָּן אִפּוֹ הַגְדוֹל אֲשֶׁר תָּרַח אִפּוֹ בִּיהוּדָה, עַל כֵּל הַעֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִעֲבִיטוּ מִנְּשָׁה. וַיֹּאמֶר ה'... וְכַמּוֹדוֹ אֶת הַיָּמִר הַזֶּה הָיִיתָ אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת הַבַּיִת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי וְהָיָה שְׁמִי שָׁם” (מלכים ב', כ"ג-כ"ז).

"משנננו הארון..."

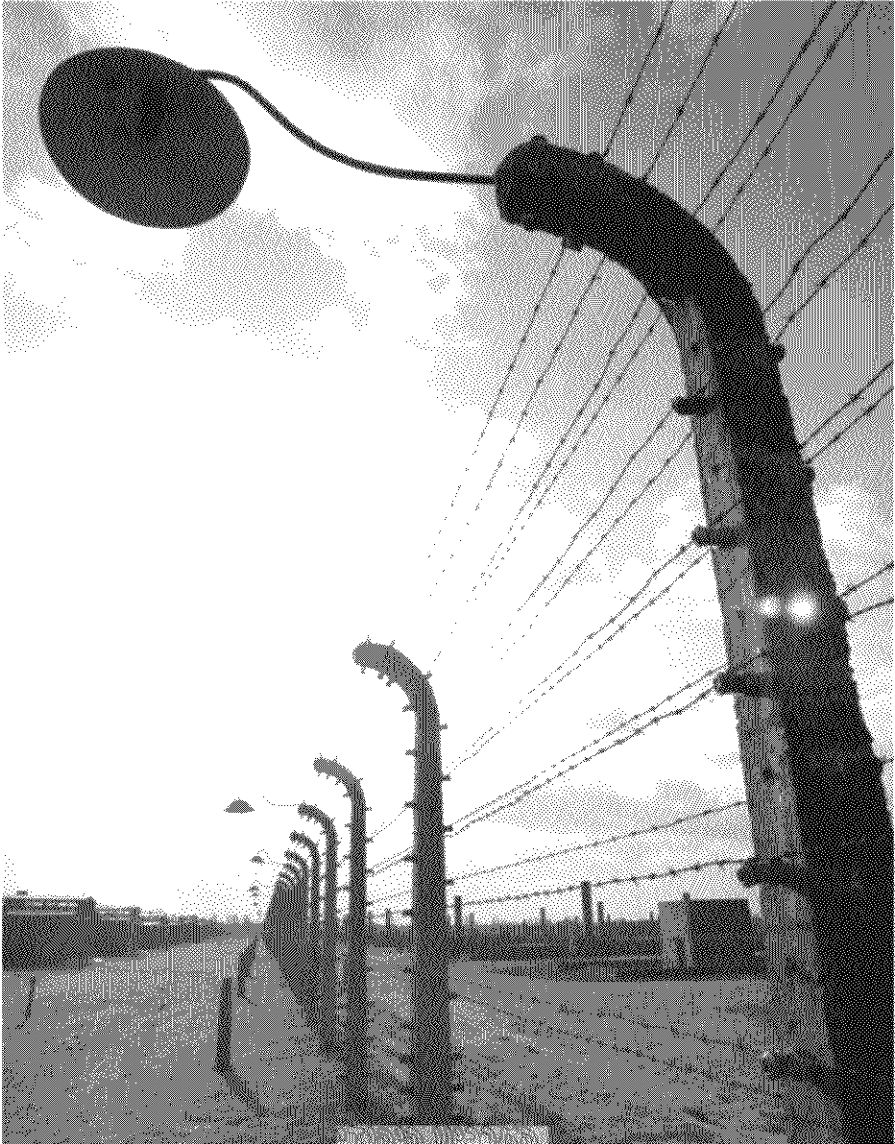
ואכן יאשיהו המלך, למרות שעשה ככל אשר לאל ידו לבער את העבודה זרה מארץ ישראל, עדיין עמד לנגד עיניו הספר התורה שנמצא בבית המקדש, והפסוק הנמצא שם: ”וַיֵּלֶךְ ה' אוֹתָךְ וְאֵת מֶלֶכְךָ אֲשֶׁר תִּקִּים עֲלֶיךָ אֶל גִּי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֹתָהּ וְאֶבְרָתָהּ”, חששו הגדול של יאשיהו מחורבן הבית הקרב ובא, לא פג, ובכדי שארון העדות לא יפול בידי נבוכדנצר הרשע עמד וגנז את הארון. וכפי שמספרים לנו חז"ל: ”מה ראה שנגזר, ראה שכתוב ”וילך ה' אותך ואת מלךך אשר תקים עליך”, עמד וגנזו, שנאמר: ”וַיֹּאמֶר לָלוּים הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְדוּשִׁים לֵה', תָּנוּ אֵת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל” וגו' (דברי הימים ב', ל"ה, ג'), יחד עם הארון נגנזה גם אותה צנצנת המן שיירמיהו הנביא הראה לבני דורו, ויחד עמם נגנזו גם צלוחית שמן הממשה ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה וכו', (יומא נ"ב:).

והיכן גנז יאשיהו את הארון? מחברו שגם שלמה המלך בשעתו, בעת שבנה את בית המקדש, כבר צפה ברוח קדשו שעתידי הבית ליחרב, והכין מיד מקום לגניית הארון, וכך כותב הרד"ק בפירושו על דברי הימים (שם) בשם חז"ל: "ואמרו, אכן היתה בבית קדשי הקדשים במערבו, ועליה היה הארון מונח ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן, ובעת שבנה שלמה את הבית וסופו ליחרב, בנה מקום לגנוז בו את הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, והאבן הזאת היתה מכסה למקום ההוא, ויאשיהו המלך צוה וגנזו את הארון באותו מקום שבנה שלמה".

"מפני הרעה נאסף הצדיק"

שלושים ואחת שנה נמשכה מלכותו של המלך יאשיהו, עד לאותו יום שבו יצא פרעה נכה מלך מצרים להלחם עם מלך אשור, ורצה לעבור בארץ ישראל עם צבאותיו, ולמרות שפרעה נכה שלח לומר לו: ”מִה לִי וְלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה, לֹא עֲלֶיךָ אֶתָּה הַיּוֹם כִּי אֵל בֵּית מִלְחַמְתִּי” (דברי הימים ב' ל"ה, כ"א), אין לו כל כוונה להלחם בו, הוא רק מבקש לעבור בארצו ולהמשיך דרכה להלחם במלך אשור, בכל זאת מיאן יאשיהו לתת לו לעבור בארצו, ומבלי להימלך עם הנביא ירמיהו, וגנז עתה, יצא יאשיהו להלחם בפרעה נכה, סבור היה יאשיהו שגם תקופתו נחשבת לזמן שבו ישראל עושין רצונו של מקום, וממילא תתקיים בו הברכה המובטחת (ויקרא כ"ו, ג' ר'): ”אִם בְּחֻקֹּתַי תִּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם... וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בְּאַרְצְךָ... וְתָרַב לֹא תִעָבֵר בְּאַרְצְכֶם” — אפילו חרב של

גבורת נפש בימי צר

זכיתי לשמוע מפי אדמו"ר מסוכטשוב זצ"ל הי"ד בעל "חסדי דוד", הסתכלות פנימית בהירה על השואה. היה זה בתחילת המלחמה, כאשר המצב היה יחסית עוד סביר, היינו שעדיין לא בוצע "הפתרון הסופי" במחנות ההשמדה. אחי הרה"ח אביגדור לייביש הי"ד נתגלגל לגיטו לודז' ומשם שלח לי מכתב ובו תיאור צרותיהם וסבלותיהם, נכנסתי לאדמו"ר זצ"ל ומסרתי לו על סבל אחינו בני ישראל ובשורות האיוב. האדמו"ר ישב שקוע בשרעפי קודש, ולבסוף נענה ואמר:

תכלית בריאת האדם וביאתו לעולם, היא כדי להשלים נפשו. דבר שאינו יכול לעשות בהיותו בשמי מרום, אלא דוקא ע"י הירידה לעולם הזה ע"י עבודתו הרוחנית והגשמית בקיום רצון ה', הרי הוא משלים תכלית כוונת הבריאה. דא עקא, כי רק יחיד הדורות זכו להשלים נפשם ותיקנו את אשר היו צריכים לתקן. אך רוב הנפשות אינם משלי-מים שליחותם כראוי, ויש אשר לדאבון לב עוד יורדים מטה ומקלקלים במקום לתקן. אמנם הבורא יתברך הוא צופה ומביט עד סוף כל הדורות וסדר הבריאה מראשית התהוותה עד עדי עד, חייב להיות על מתכונתו ושלמותו. ואזי משלים השי"ת כוונת הבריאה בסדר אחר, שלא לפי עבודת האדם והשלמתו, אלא בבחינת "יש קונה עולמו בשעה אחת".

בדברי קדשו אלה הבנתי, כי סוד השואה ונוראותיה אשר אין הפה יכול לספרם כלל, ענינה הוא: זירוז השלמת העולם ותיקונו. והרי מעין זה מצינו בגלות מצרים, שהיתה הגזירה ארבע מאות שנה וקושי השיעבוד זירז הקץ והגאולה. כן השואה האיומה זירזה את הקץ והתיקון בבחינת "יש קונה עולמו בשעה אחת".

זכורני כי באותה שעה העזתי לומר לפני האדמו"ר: הרי שנינו "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העולם הבא?" וענה לי: בודאי רוצים אנו ומתפללים שזוכה לתקן ולהשלים נפשותינו והעולם כולו בדרך החיים ובדרך הטוב. אבל כאשר חלילה לא זכינו, מזכים אותנו משמים בחיים נצחיים בדרך שונה שאינה מובנת לנו. עמדי נרעד ונפחד לשמוע דברי האדמו"ר זצ"ל. בחדר קדשו שררה דממה מוחלטת, רק

לרגל ימי 'בין המצרים', יהפכם הבורא יתברך על כלל ישראל במהרה לששון ולשמחה, מובאת בזה אסופת סיפורי גבורה ודברי תורה מצדיקים וקדושים ב'שנות ראינו רעה', בימי

השואה האיומה

הארכיון היהודי

תורתך שעשועי

גיטו ורשא ישיבות ולהרביץ תורה בשופי, תוך כדי התעלמות גמורה מן המצב. אזכור בערגה את הבחורים שלמדו בהתמדה גדולה בקיבוץ ששכן בבונקר במעמקי האדמה תחת הבית ברחוב מילא 14. לפני ראש השנה תש"א, שנה אחר פרוץ המלחמה, יצא אדמו"ר מסוכטשוב בקול קורא (שהופץ בסטנסיל) קוטב דבריו נסב על דברי הזוהר הקדושים: "אעא דלא סליק נהוריה יבטשון ביה ואנהיר, גופא דלא סלקא ביה נהורא דנשמתא יבטשון ביה ואנהיר". [בול עץ גדול ועבה שאין האש נתפסת בו, יחתכוהו לחתיכות קטנות והאש תתפס בו. גוף שאין הנשמה מאירה בו, ייסרוהו ויכוהו ותאיר בו הנשמה]. הייסורים הנוראים, אחת תכליתן – לקרב ישראל לאביהם שבשמים. הגוף שלא שמע את קריאת הנשמה – לאחר היסורים יזדכך וישמע, האפילה בה הלך הגוף אחר נטיותיו ותאוותיו, תיעלם ותימוג בהאיר בו אור הנשמה.

הגאון רבי יהושע משה אהרונסון זצ"ל בעל "ישועת משה" "עלי מרורות" (ב"ב תשנ"ז) ע' 261

פרכוסי לבי נשמעו והאדמו"ר הוסיף מילים: מן הפרשה הראשונה שבתורה למדנו זאת, הבל הצדיק וקין הרשע. והנה הבן הצדיק, דמו נשפך כמים, בעוד קין הרוצח חי ומתהלך בעולם. האדמו"ר זצ"ל הוסיף בדברים, אך איני יכול להעלותם על הכתב. ביציאתי מחדר קדשו – ידעתי, כי עלי להתכונן לגרוע מכל...

היבט נוסף על השואה ואימיה, שמעתי מפי אדמו"ר זצ"ל, וזה היה בתחילת המלח-מה, בתקופה שלא עלה על הדעת שיכולים בני אנוש לרדת לדרגת חיות טרף ממש. סביב השלחן ישבו גדולי הדור, רבנים וראשי ישיבות, חסידי סוכטשוב ובראשם האדמו"ר ה"חסדי דוד".

פתח הרבי ואמר: יחיד שנגזרה עליו גזירת כרת או מיתה בידי שמים, הרי הוא נכרת או מומת בידי שמים. אך רבים רח"ל שנגזרה עליהם מיתה, אזי "ניתנה רשות למשחית ושוב אינו מבדיל" (ב"ק ס, א). הבדל עקרוני הוא בין עונש היחיד לעונש הרבים. עונש היחיד, לו עצמו הוא. עונש הרבים, יתפסו בו כל בני הדור.

בראשותו כי הישובים סביב השלחן נחר-דים ותמהים – הוסיף: "אדרבא, הייתי רוצה לשמוע פירכה לדברי".

נענה הגה"ק מקוזיגלוב ואמר: "למדתנו רבינו: כל חייבי כריתות שלקו, נפטרו מידי כריתתן" (מכות כג, א), וכי לא די לקו ישראל?" המשיך הגאון מקוז'יגלוב. נענה הרבי ה"חסדי דוד" זצ"ל – "נצחתני בני". הגאון רבי יהושע משה אהרונסון זצ"ל בעל "ישועת משה" "עלי מרורות" (ב"ב תשנ"ז) ע' 259

★

שמעתי מהרה"ק ר' שלמה האלברשטאם אדמו"ר מבאבוב זצלה"ה (בבואו לניחום אבלים אחר פטירת מו"ח הרה"ג ר' גדלי' שארר זצלה"ה), שסיפר שימי המלחמה אחר הסתלקות אביו הרה"ק ר' בן ציון מבאבוב הי"ד ובתוקף הצרות כשהיו בגיטו הכריזו יום אחד הרשעים ימ"ש שעומדים ליקח משם את כולם והיו בצרה גדולה ר"ל, ובאו אלי יהודים בצר להם לשאול בעצתי מה יעשו אם ילכו עמם או לברוח וכדו'.

ולא היה בידי לענות להם עצה הגונה, רק זאת עשיתי פתחתי החומש וישבתי עם בני נפתלי שיחי' [כ"ק אדמו"ר מהרג"צ מבאבוב זצוק"ל] ולמדתי עמו בקול רם התוכחה, כדי לאמר להם ראו יהודים כל הקורות אתכם כבר מפורש בתורה, ומכח זה לא יפלו מאמונתם ח"ו עכת"ד...

וגדולה מזו שמעתי מתלמידי הגה"ק ר' אלחנן זצלה"ה מהישיבה הקדושה בבראנאביץ שבשעה שברחו מהדייטש ימשי"ו וראו בחוש קיום התוכחה, נתחזקה להם האמונה בזה גופא דנתקיימו דברים שע"פ השכל אינם מושגים וא"א להיות רק מכחו יתברך וכמ"ש בתורה הקדושה.

הרה"ג ר' יהושע העשיל הערשבערג שליט"א "דמיזא באורייתא" (ירושלים תשס"א) ע' פ"ה

★

בימים ההם היו מעבידים יהודים – וביניהם אנשים חשובים ומכובדים – בעבודות בזויות ומשפילות, כגון לטאטא את הרחובות וכיו"ב. סיפר ר"ג [הגה"ח רבי גד אייזנר זצ"ל, משגיח ישיבת "חידושי הרי"מ"] שלא-אחת, נשמעה אנחה קשה בתוך כדי עבודה, והוא הבין שהאנחה אינה מקושי העובדה כי אם מן הבזיון שבה, שמתבזים

דרך צדיקים

נזכרים בדברים מעודדים מהג' ה"צ מוה"ר צבי הירש מייזעלס זצ"ל מווייצען אחרי מלחמת הער' לם כשהגיע לכאן ממחנה בערגן בעלזן. ואמר עה"כ (תהלים א, ו) "כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד". יודע ה' – האמור' נה הזו שה' יודע הכל ואין דבר נסתר ממנו, ושכיון שהוא טוב ומטיב אזי בוודאי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אמונה זו היא "דרך צדיקים", אבל "ודרך רש' עים", הדרך של הרשעים לומר על הכל "תאבד" להתייאר ר"ל, ואנח' נו צריכים להתחזק בדרך הצדיקים באמונה ובטחון.

הגה"צ רבי אלחנן היילפרין שליט"א
אבד"ק גולדרס-גרין
י"פה שיחתו" (ברוקלין תשס"ה)
ח"ב, ע' קכ"ב

כרב אל אלו להתפלל עמם טרם מותם, ואז הסכים לבוא.
כאשר הגיעו למקום נאמר להם שכבר לקחו אותם לבית החיים, רצו לשם ושני היהודים כבר מוכנים להריגה. אממו"ר זי"ע נפל לרגלי החיילים והם עזבו אותם והתחילו ללכת. ואז אמר אממו"ר זי"ע באם אבקשן באנו רק להתפלל עם הנידונים קודם מותם כפי שנהוג, כיון שראה שנתרצו פנה אליהם ואמר להם, אני רואה שהנכם אנשים ישרים ולא רוצים לעשות רע רק יש לכם פקודה, הנה הבאתי לכם מתנה, תניחו ליהודים שלום אף אחד לא ידע אם הרגתם את הנידונים או לא, אני אהיה אף מוכן להעיד שבאתי והייתי נוכח שלפני מותם אמרתי עמם תפילה, הפצירו בהם עד שהסכימו לקבל השוחד. אבל כמה סכנות נפשות היה בדבר זה, לא הביט על כלום, וכך הציל את היהודים ממות בטוח, זה היה בחינת הנפש שלו, מסירות נפש ואהבת ישראל כלפי כל יהודי.

כ"ק מרן אדמו"ר מסערט'וויז'ניץ שליט"א
בשיחת קדשו – י"א תמוז תשס"ה
בהתועדות עולמית מוסדות סערט'וויז'ניץ
"קרית מלך" תמוז תשס"ה, ע' י"א

★

פשוט נבילתא', אם כבר עוסק אתה בזה, **'אל תאמר כהנא אנא גברא רבה אנא'** תוך כדי עבודה. מחשבות אלה לא יעזרו לך, רק יורידו ויכהו את מצב רוחך...
וסיים ר"ג – אמרתי זאת להרבה יהודים חשובים, שבמצוקת הימים נאלצו לעבוד במלאכות בזוויות, והם נתחזקו בזה. **"במחיצת ר' גדל"** **(ירושלים תשס"ו) ע' פ"ה**

★

כאשר היינו בגיטו דז'ורין, באו יום אחד לאאמו"ר זי"ע ואמרו לו שנודע להם שהז'נדרמריה תפסו שני יהודים שיצאו חוץ לגיטו והם מובילים להריגה.
אאמו"ר זי"ע בא לפני אחד מראשי הועד היהודי במקום מטעם השלטונות, וביקשו שיבוא עמו אולי לשחד החיילים את היהודים, להצילם ולשחררם. ענו לו שיודעים מזה אולם אין ביכולתם לעזור כי במצב הזה היה ידוע שכל מי שיוצא חוץ לגיטו עונשו מיתה, וזה סכנת נפשות גם עבורנו אם נשתדל בדבר. אאמו"ר זי"ע ניסה לשכנעם שיבואו אתו, מדובר ביהודים שיש להם משפחות וילדים, כי אולי אפשר להציל היהודים זה בחזקת ודאי ואילו אם י'הרגו אותנו זה בחזקת ספק, בואו ונלך, אתה רק תאמר שבאת ללוותי, אני אומר כתירוץ כי באתי

לעיני עוברים ושבים.

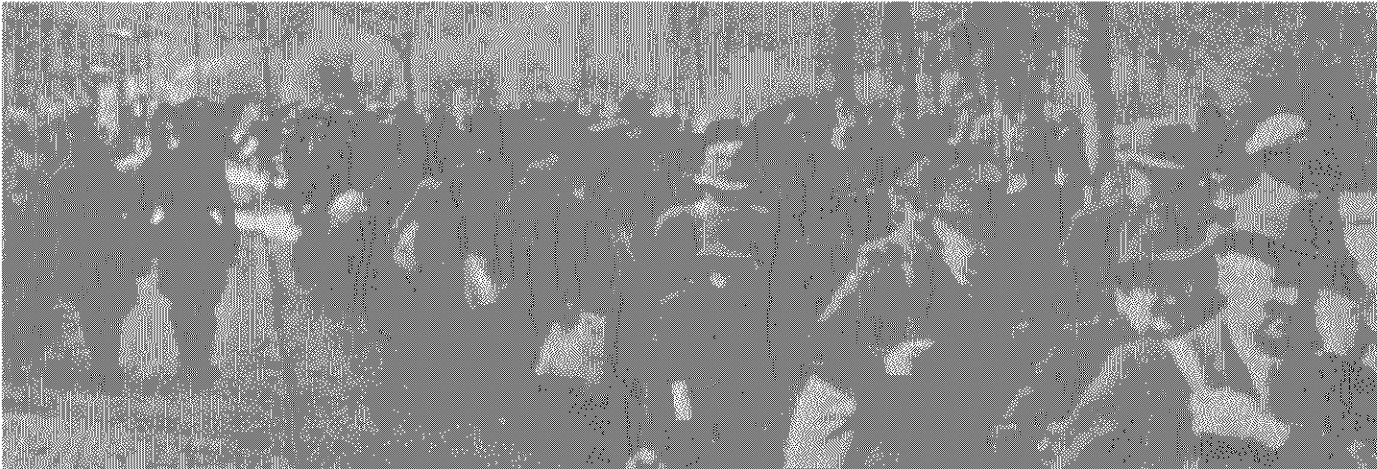
היה ר"ג מספר להם מעשה, באדם גדול רסייחס שנסע לאסוף כסף עבור ישיבתו ונאלץ לצאת לנדוד בארצות נכר, לסבב על פתחי נדיבים, וסבל מכך בזיונות שגרמו לו חלישות דעת. בשונו **הגיע אל הרבי והתאונן** על כל זאת, באומרו שאף אם אינו מקפיד על כבודו – אך חס הוא על כבוד בית אבותיו. **השיבו הרבי מן הגמ' בפסחים (קיג) "פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא ולא תימא כהנא אנא, גברא רבה אנא"**. פונה הגמרא אל הכהן או האיש הנכבד, כהנא או גברא רבה, היושב בביתו מחמת הכבוד ונמנע מלצאת לעשות לפרנסתו – ואומרת לו לבל יעשה כן, אלא יצא להשתכר כדי מחייתו אף בעבודה כמו פשיטת נבלה בשוק. אם כך לכאור' צריך היה הסדר להיות שונה: **"לא תימא כהנא אנא גברא רבה אנא, אלא פשוט נבילתא בשוקא"!**

אלא – אמר לו הרבי – יש כאן רמז שלא מופנים הדברים רק לזה שעדיין יושב ומסתגר בביתו מחמת הכבוד. פונים כאן אל הכהן ואל האדם הנכבד, שכבר יצאו לפשוט נבלה בשוק – אלא שמדי פעם תוך כדי העבודה נאנחים: הוי, כהנא אנא, גברא רבה אנא, איך נפלתי מאיגרא דמה לבירא עמיקתא? להם אמרה הגמרא עצה טובה:

קבר ישראל

בהתייחסו (הגה"ח רבי גד'ל אייזנר זצ"ל, משגיח ישיבת "חידר-שי הרי"מ") לנוסח שיש המשתמשים בו להנציח את הקדושים ולכתוב **"שלא זכו לבוא לקבר ישראל"** – אמר: **"הרי הושמדו אך ורק מחמת היותם יהודים, הרי זה 'קבר ישראל' ממש"**

"במחיצת ר' גד'ל"
(ירושלים תשס"ו) ע' קכ"ט

פלאי שיח

הגה"צ ממאקווא זצ"ל בשיח עם קצין גרמני־נאצי

בעצמכם, אמנם ההאשמה אינה תלויה בנו, לא מיני' ולא מקצתי'.

ובעיקר אין אף שמץ משהו של אמת בדבריך, שהסיבות שהצעת זה פרי השנאה שונשתרש בההמון, כי לא כימי קדם ולא כנזירות הקודמות גזירה של עכשיו. כי מקדם שהי' נופלים עלינו המון פרוע ומוסח ועשו מעשים שוד וחרג, ברובם הי' ע"ד עצמם, עכ"פ בשתיקת והעלמת עין המשטר והמלכות, כאלו אינו רואה ואינו יכול להשליט סדר. אבל עכשיו כמזה לא נהיתה כמעט מיום היות אומה ולשון עלי אדמות, הכל נעשה בסדר שטני מופחי, בסדר מסודר, הרי ע"ד עצמו לא נגע ולא פגע בנו איש, כל כולו הנם חוקים מסודרים בפרטי פרטות, וההמון כולו ממושמע לתפקידים וגזירות שהוצאתם, הכל מסודר בדוחו"ת, רושמים ומקבלים הסכמה, ומסכימים לשוד ורצח, ממילא לא ההמון גרמא זאת, אלא המשטר הלהיב והסית הציבור בכל מקומות מושבותיכם אף במקומות נידחים על ידי כל הכוחות שהיו בעשותכם.

והנה תבין שכל תשובתך מושלל יסוד כל שהוא, כי אילו החרמתם כל רכוש יהודי, שלפי דעתך זו שורש הסיבה, להחזירנו כעבדים ופועלי דחק לחוק חוקים, כמאמר אסתר (ו ד) אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי. אבל להוציא ממקומו ומדינתו כל חולה וזקן אומלל ולהוליכם בקרונות במצב גרוע מבעלי חיים, היבין זאת בן בשר ודם. אלו החזרתם אותנו למקום מוצאינו לא־סיא, אבל גם שם רציתם להשמידנו במלחמת ראממעל שלכם, לולי ד' שהי' בעזרינו ועזר והציל לאחיי בשם.

סיכום דברי, המאורעות של עכשיו נוגדים כל תולדות האומות וההיסטוריו' שלנו, ואף שלכם. התוצאות בשבילכם מי ישורנו. הביט מסביביו והודה לי על ההזדמנות, הוא נעלם בסבכי היער, ואני יצאתי מפי הארי בחסדי ד', בהודי' והלל חרישית לד' הגומל וכו'.

מרשמות הגה"צ רבי משה נתן נטע למברגר זצ"ל (גאב"ד מאקאווא)

"כלי גולה" (ברוקלין תשנ"ו) עמ' י"ח

לעשות חנגא בהפלטין לשכניו כמזהו, כל הימים סבב בארצות שונות לבזבז הכסף שהכניס מהתבואות וגז צאן, איך הי' מחבב היהודי שלו בכל מיני מתנות ואותות כבוד, ידע והבין שהצלחתו תלוי' בידי היהודי המלומד, אכן כשהגיע ימים טרופים והמסטינים לא חדלו מכל כפר ופלך נידחת להצית ולשלהב ולעורר שנאה טרופה, הוא **בעצמו מסרו לידי הזנדרים ההונגרים הארז רים הרצחנים ימש"ו, ושכח כל טובו אשר פעל למענו כל הימים, עד שבכבודו ובעצמו נעשה רוצחו בפועל**, ובדרך כלל כך הי' ברובי המקומות בארצות אלו.

וסיבות הנ"ל שלא יאה להם רכוש עצמי, ובתקופות שונות היו גזירות שאסור הי' ליהודי לגור בעיר, רק במקומות ידועות בכפרים, ולערים ועיירות זמן ביקור בשעות ידועות, ומתוך זה נעשה גזירתכם שיעסקו בהלוואות על ריבית, ומהרווחים אלו נתפרנסו משפחות משפחות, ובהכרח נשתלבו לעסק זו, הצליחו ועלו מעלה מעלה, עד שנעשו עשירים אדירים רוזני ארץ. וידוע לכם כמה מהמושלים שלכם ומלכים אשר הצילו עצמם ומשק מדינתם על ידי טוב ליבם והלוואות גדולות לאין שיעור של יהודים אלו. עוד היום חקוק טבלא גדולה של נחושת בעיריה של אייזנשטאט הכרת טובה ותודה לזקיני הארכיון־יהודי־היימר מהממשל האוסטרי ומלכו על שהעמיד להם הלוואות להצילם ממ־צוקתם.

גזירות אלו הביאו לכל המצאת הבנקים, בתחילה הי' באופן זעיר,ובמשך הזמנים גדלה והפריחה עד שנעשית כל חיוניות המשק והמסחר תלוי בה, וממילא אלו שעסקו בסרסרות מזו לזו בהלוואות ופקד־נות, נעשו ממילא המנהלים העקרים והפקידים והאמרכלים, הכל ברוב הי' בידי־הם, וכך נתעשרו ונעשו ראשי העם, בעיי־רות שונות ובכרכים גדולים, ומסחרם נתפתחו מהיר באופן יוצא מהכלל, וכן ראשי סוחרים, כי פרנסתם היתה תלויה רק באופן זה בדרך כלל, וממילא הגיעו להמצב שהגיעו. וודאי שאחרי כן קנאו בהם, ופתחתם עיניכם וראיתם מה שגרמתם

שזה בשוה בגלוי לב, ואחרי שאישר שוב הבטחתו הנ"ל, **אמרתי לו**, הרי זקינך וראש מלכות אומתך הי' שמו טיטוס עם גונדא דילי, וידעת ועברת על ספרי תולדות העמים ודברי ימיהם, הם נצחו והחריבו אומות ומדינות גדולות, אכן לא עוללו לשום אומה ולשון מה שעוללו לזקניי וחבריו, ולכל אחי בני ישראל בעידן ההוא. אבות אבותי ישבו על אדמתן במדינה קטנה באסיא, הי' עובדי אדמה עובדי פלך וכו', ככל עם ומדינה באותם הימים, ודוקא את זקניי עם חבריו לא הנחתם במקומם לכורמים ויוגבים כמו שהי' מקדם.

בשכורת נצחונכם ושנאה יוצאת מכלל כל הגיון שכל ונוהג, בימים ההם סחבתם אותם בקולרין עד רומי, ואיזה חגיגות של נצחון הי' זה לכם, אך ורק שבר אומתי הקטנה ששברתם, הרי קשת גבורת טיטוס עוד היום עומד לזכרון ברומי, חרותים עליו תמונות אבותי.

ואחרי רשע מרושעת זו הוספתם עוד בכל משך הדורות לענות ולהוסיף גזירות על גזירות לרדוף עם זו במיוחד, ולא בטעות, אלא כהכלל שנאה מקלקלת השורה, בלי התחשב עם התוצאות, ידוע לך כמו לי כל החוקים שבשנה והגזירות רק נגד אבותיי, בארצות אשכנז בגרמניא וצרפת וכו', לא להרשות להם לקנות נכסי דלא ניידי, או להיותם קשורים דוקא בקבע לעבדים ופועלים אצליכם, אבל גזרתם להיותם נעים ונדים, להתפרנס כרוכלים, מחזירים מכפר לכפר, ועיר לעיר, וממדינה למדינה, הלא מזה התהווה לאט לאט הסוחרות וחנוונות אשר אכפתם עליהם בע"כ.

ומאשר שמעולם היינו עם הספר, יודעי קרא וכתוב, עוד הוספנו על ידי זה ללמוד לשונות של כל המדינות שגורתם ורדפתם אותנו, כי ההכרח של פרנסה גרמה זאת, לידע הלשון להשתמש בהם, ואתם בזוללת נשאתם כפרייהם.

ואביא לך דוגמא מה שבעיני ראיתי בכפר הסמוך לעיר מולדתי הי' נסיך אדון על אלפי אקרי שדות, עדרי צאן ובהמות לרוב, הכל מסר בידי יהודי מלומד במשא ומתן וניהול משק, הוא [הנסיך] בא שמה פעם בשנה

ראשית עבודתינו היתה מר"ח אב תש"ד עד כסליו תש"ה לכרות עצים ולחטוב ביערות מסביב ווינא פורקערסדורף לעאפלאדסדורף שוועהאט...

ויהי בימים הרבים ההם יצא לקראתי קצין גרמני מסבכי היער, שם הי' גדודיהם עם טאנקים, קראני שאכנס עמו לטיול עד שאחזור **בערב למחננו**, כי שמע עלינו שאני רב ומלומד. והיות שלא הי' מקום לסרב, ומה לי הכא ומה לי התם, והאקדח בתרמילו, על כן הסכמתי. הביע דעתו שרצונו לשמוע מה אנו חושבים עליהם ועל תעלוליהם בזמן הזה.

אמרתי מה ערך לשיחה בין שנינו במצב שאנו עכשיו, אתה במדים שלך, ואני בסמרטוטי ובלויי סחבות, משוקע בעבודת־כס הפרך וכו', הניח ידו על סמלי דרגתו בהן שלו, ענה ואמר **שלא יודע מזה לשום אחד ולא יצא לי מזה שום רע**, ולהיפוך ברצונו לשמוע חו"ד בגלוי לב ובחפשויות גמורה, וכאלו בדרגה שוה רוצה לשוחח בפרשת ההווה.

אמרתי אמשול משל אנו רואים לפנינו עדר כבשים תמימים אין ספק אן סהדי וכו"ע, ובין רגע נהפכו כולם מקטנם ועד גדלם לנמרים עקרים כל שאפשר להשוות בכיו"ב, כאלו נבקע התופת ויצאו כל השטנים שדי שדים, האם אפשר לתפוס תופעה מחרידה כזאת בשכל אנושי. הנמשל מוגן הייתם עם בין אומות העולם היותר מלומדים, שנתנו במאה האחרונה סופרים משוררים הוגי דיעות, ובכל שטחי המדע מסודרי מדינה של אחוה ורגש אנושי בני תרבות גבוה כביכול, ואיך נפלתם **מאורא רמה לבירא עמיקתא**, נהפכתם לשדי שדין, הגרוע ממין אנושי עלי אדמות לפי המידע, דע שכל ימי בול"ד וכל הפילוסופיא והשגות רוח אנושי לא יפתור חידה זאת, **אם אתה תשאר בחיים תזוכח כי איך נתהפך אומה כזאת לשוט רצועה מרדות וקללת מין האנושי**, ועולה על כולם אשר עוללתם בפרט לנו ואחי בני ישראל בצורה שלא הי' כיו"ב בכל הדורות כנבוכדנצר וטיטוס והמן שר"י.

על זה ענה ואמר הנחת דעתי אבל אנו רק שלוחי ההשגחה לרצון של הרוצה כך.

עניתי לו כבר כתוב במיימוני (רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ה) על הקושיא למה הגיע עונש כה קשה למצרים, הרי נגזרה הגזירה דכ' (בראשית טו יג) גר יהי' זרעך וגו' ועבדים וענו אותם וגו', אלא מפני שלא מפורש איוז מדינה, וכל אלו שקפצו מעצ־מם כדי לבצע גזירה כזאת מגיע להם עונש. **אבל יותר מזו נאמר בתשובת טענה זו**, מה שכתב הראב"ד (הל' תשובה פ"ו ה"ה) במ"ש (ישעי' י ה') הוי אשור שבט אפי, היינו אם נבחרת להיות שוט ושבט לאפו של הש"ת, אוי ואבוי לאומה שנבחרה אף במורש להיות המוציא לפועל גזירה איומה ואכזרי כזו, לגלגל החוב על ידי חב (תנדב"א, רבא טז יח), ובפרט בלי נקיפת מצפון, ובשמחה ולדקדוק למלא אחריו. [וזוה הכוז־נה במ"ש (שמות יח א) **כי בדבר אשר זדו עליהם**, וכן (נחמיה ט ו) **ותתן אותות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו**, היינו כולם נענשים אף עם הפשוט אף שהם כמעט כמוכרחים מפני סכנת נפשם לבצע הפקודות, ולזה סיים **כי ידעת כי היזיד עליהם**, שלא רק במעשה, אלא גם במחשבתם הי' שלמים ומסכימים ושמהים שעלה בידם לציות ולפעול, ולא רק שלא העלימו עין, אלא התחכמו כל אחד ואחד במלא כשרו במחשבה דיבור ומעשה להיות שטנים ושדים חרפת עולם].

על תשובתי הנוקבת התחיל להעלות התנצלויות שעם הגרמני ממאות שנים יושבים על אדמתם עובדים ביגיעי כפס בכל מלאכת עבודה בשדות וכרמים, זרים יהודים שנכנסו לשם מכל המדינות אוכלים חלב הארץ הם מנהלי התעשיות סוחרים ובעלי באנק ואדני הארץ, והעם מצפים לשולחנם הלוואאות וכו', זה הסבה שנתשתרש בהאומות לשנאה העמוקה והאנטטימיות באין גבול וחקר.

אמרתי לו דע ותבין כל זה גרמתם לעצמיכם, בנו עם בני ישראל אין אף שמץ עוול בכל זאת, תתבונן לשרשי הדברים והשתלשלות העינים מדורי הד־רות, שנאתכם העוורה לעם עולם עם התורה וחכמה, שנאה עמוקה מקדם מאז היינו לעם הנבחר, לגוי קדוש, גרמה הכל.

וכשנדהם למשמע דברי אלו, באין מבין פשר הדבר, **אמרתי לו אפשר שיחתי בסמכותי על הבטחתם לשוחח כאנשים**

בתהליך הדפוס בימים עברו, היו מתגוללים דפי ספרי קודש בכל פינה בבתי הדפוס, הללו היו דפי נסיון ועלי הגהה, גם בימינו בעידן המחשב הרי התהליך מלווה בהדפסת דפים תחילה, פולמוס משא ומתן הלכתי רחב נידון אודות עלי ההגהה האם יש לגנוזם בכבוד ובקדושה או שיש לשורפם שלא יבואו לידי בזיון. גם בזמננו התברר כי שיירי ספרי הקודש מבתי הדפוס עלולים לשמש כחומר גלם לנייר חול, וכבר התריעו על כך רבני זמננו

קדושת דפי ספרי הקודש

א. בריל

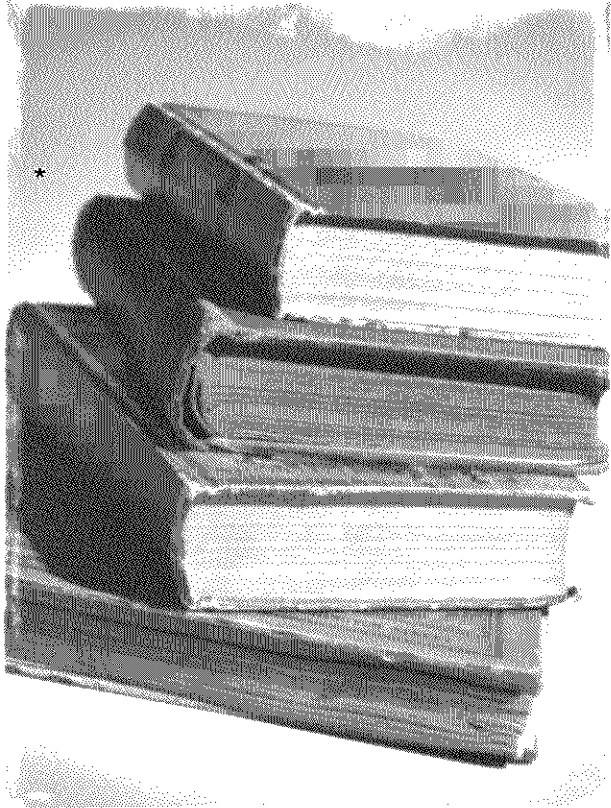
בדורות עברו, כאשר ספרים נקנו על ידי העתקה — היינו: סופר מומחה שהעתיק את הספר עבור הקונה — לא היו שאלות ובעיות של דפי ספרים מיותרים, אך עם התפתחות הדפוס, צצו ועלו שאלות למעשה, אודות דפים מהדפוס, כריכות ושערי ספרים מיותרים, מה דינם והאם מותר לנהוג בהם בבזיון או שיש לגנוזם בקדושה.

פולמוס השדי חמד

שאלת קדושת דף השער ומעטפת הספר עלתה על הפרק עם הופעתו לאור של הספר "שדי חמד", של רבי חיים חזקיה מדיני, בשנות תרנ"א-תרנ"ב, השם "שדי" נתן מקום לביקור רח.

אחד מהלומדים והת"ח קרא תגר על שם הספר, שהיה ואינו מנוקד, הרי המלה "שדי" יכולה להקרא בשם ש-ד-י, שהיא אחד משמותיו של הקב"ה, ומכיון שנהגו להדפיס שני דפי שער לכל ספר, הרי יש לחשוש שכאשר יובא הספר לכריכה יתלוש הכורך את אחד מדפי השער, ונמצא שם שמים מוטל באשפה ובבזיון. אי לכך הוא מציע לשנות את שם הספר מ"בשדי" ביו"ד בסוף, ל"שדה" בה"א בסימנת המלה.

רבי חיים חזקיה מדיני חיבר על כך קונטרס מיוחד, המופיע בתוך ספרו "שדי חמד", ומכונה "באר בשדי", לברר אם יש חשש איסור בכך. בתחילה הוא פותח כי ספריו "שדי חמד" נתקבלו בברכה על ידי גאוני הדור, ואף

(המשך בעמוד כ"ג)

כתיבת פסוקים ב"הזמנות" לשמחות

לכתוב כתבי חול בכתב שונה, וכך גם פסק הרמ"א: "יש אומרים שאין לכתוב דברי חול בכתב אשורית", ולכן הוא מסכם שאין לכתוב "ניירות הקוראים" בכתובה אשורית, ויש לגעור ביד העושים כן.

יש לציין כי כתב מרובע הנהוג אצלנו. יש שכתבו שאין צריך לנהוג בו קדושה, וכבר נהגו לזורקן לאשפה (ב"אגרות משה" הורה שאין איסור להכניס עיתונים בכתב מרובע לבית הכסא).

לשאלת ההזמנות בכתב אשורית התייחס גם הכתב סופר בתשובותיו:

"פתקאות של הזמנות אורחים הקוראים לשמחה של מצוה, לשמחת חתן וכלה, אשר נדפסה ההזמנה בכתב אשורית ובלשון אשכנזי".

הכתב סופר מיישב את המנהג המקובל באומרו: שאף שנכון הדבר שאין להדפיס בכתב אשורית דברים של חול, אולם שונים הדברים כאשר עוסקים בהדפסת "הזמנות" לסעודת מצוה, כמו לסעודת ברית או לשמחת חתן וכלה של דבר מצוה ייחשב.

הוא מוסיף לנמק: אף שמזמינים רחוקים שיבואו, והרי ידוע גם למזמן וגם למזמין אין להם אפשרות לבוא, והזמנה היא רק לכבוד, ואם כן אין כאן מצוה, אולם אומר הכתב סופר: "זה בעצמו כבוד המצוה שיתכבדו מכובדים לכבוד המצוה, לכבוד התורה ולומדיה, אוהביה ומנהיגיה..."

וכאן הוא מעיד עדות, מה שנהג אביו מרן ה"חתם סופר": "ובזכרוני שגם בשטרי הזמנה של אבהותו ורבן של ישראל, כבוד קדושת אדו"מ מאוה"ג ה"חתם סופר" צוק"ל, היו כתובים באשורית ולשון לועז, ובלי ספק היה טעמו ונימוקו עמו שלא חש לכל זה... ומכל מקום טוב לבחור בכתב רש"י או כיוצא בו".

"נתרעם על מה שנתפשט להדפיס פסוקים בהזמנות... ואף שאינם כתובים בשרטוט, וגם מדפיסים אותם בצורת קשת... עדיין טעונים גניזה, והיה נזהר שלא להשליך לאשפה את החלקים בהם מופיעים הפסוקים, ובהזמנות שהדפיס לנשואי צאצאים לא כתב "נעלה את ירושלים"... אלא "ירושלים על ראש שמחתנו".

בספר "גנוי הקדוש" מביא שהגר"י אברמסקי זצ"ל היה מקפיד מאד שלא לכתוב פסוקים ב"הזמנות" ובחתונות צאצאיו כתב בהזמנות שעושה חתונה ושיבואו להשתתף ותו לא.

בכרוז שנתפרסם על ידי הגניזה בבית וגן ירושלים, עליו חתומים הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ויבלחט"א הגר"ש אלישיב, הגר"ש וואזנר, הגר"ע יוסף, הגר"ח פ"י שיינברג ועוד מופיע:

"הגנו להזכיר לציבור שיש איסור גמור לכתוב או להדפיס פסוק גם בלי הזכרת השם, אם יש חשש שיבואו לידי בזיון, פרט לחלק מפסוק שנכתב לצחות הלשון... לכן אין להדפיס פסוק או חלק מפסוק, בתוך מודעה כעתון או ברחובות, בתוך "הזמנות" לשמחות, בתוך כרטיסי הגרלות..."

רבי יוסף חיים מבאגד, בעל ה"בן איש חי", דן בספרו שו"ת "רב פעלים" אודות המנהג החדש בזמנו להדפיס הזמנות בכתב אשורית, ויש שכותבים בהם פסוקים:

"נעשה חדשות בארץ, להדפיס ניירות בכתובה אשורית, להזמין בהם אנשים לשמחת חתן וכלה, ויש שכותבים בהם גם כן פסוקים "מצא אשה מצא טוב"... ניירות אלו סופן לילך לאיבוד, כי כל איש שיקרא בהם... אינו שומר אותם אלא זורקן בביתו, והילדים מקרעים אותם וסופם נשלכים לאשפה עם זבל הבית..."

הוא מביא את דברי הרמב"ם בתשובותיו שכתב אשורית שבו ניתנה תורה יש בו קדושה, ולכן נהגו ישראל מלפנים

הדפסת פסוקים שלמים בתוך הזמנות לשמחות או בתוך מודעות פרסומת, כרטיסי הגרלות וכדומה, מהווה בעיה של ממש כיון שיש לשמור עליהם בקדושה ויש לגנוזם.

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מתייחס בתשובתו ב"אגרות משה" (יו"ד ח"ב קל"ה) אודות מה שהדפיסו "תפילת הדרך" כחלק ממודעות פרסומת וכה הוא כותב להארמור"ר מציעשינאוו:

"ותמיהני האין שיקרו לכתר"ה לומר שאם נהגו אסתר חמו"ר חמור כזה לזלזל בשמות הקדושים ובפסוקי התורה ובנוסחי ברכות, אשר מפורסמים לכל, שאני צועק ככרוכי'א גם על ה"לוחות ששולחים מאיזה מוסדות... כדי שישלחו להם נדבותיהם ומדפיסים שם כמה ברכות... ומוסד אחד היה אשר שמע לקולי וגנוזם ולא שלחם, אך שכבר הדפיס אותם..."

רבי משה זצ"ל כותב מה שנהג בעצמו מעשה רב אודות הפסוקים שרגילים לכתוב בהזמנות: "ואני בעצמי נוהרתי שאף על ההזמנות לחתונות בני ובנותי לא כתבתי שום פסוק, אף לא "קול ששון", וכן מן הראוי לכל אדם להתנהג..." בתשובה אחרת (ח"ד ל"ח) הוא מוצא מקום להקל במה שיש כותבים בהזמנות "קול ששון וקול שמחה" בשתי שורות כל אחת משתי תיבות, וכן "קול ששון וקול שמחה" בשתי שורות, והטעם להקל בזה ששתי מילים בלבד אינם נחשבים לכתובת פסוק, וא"כ מראה בזה שמתכוין לברכה בלבד, אולם הוא מסיים שיותר מסתבר שאין לכתוב כן בהזמנות שאין בזה מקום לברכה.

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל התייחס גם הוא לכתיבת פסוקים שלמים בהזמנות, והורה שפסוק שלם שהודפס טעון גניזה, ובחצאי פסוקים יש להקל, אבל למדקדקים ראוי לחוש אף בחצאי פסוקים, וכך מופיע בספר "הליכות שלמה" מתוך רשימות שהעידו בשמו:

ישועה והצללה לשליח ההצללה

א. חכם

א

השוטרים שניצבו על פתח ביתו של הרבי היו חתומי-סבר. הם לא התרגשו יתר על המידה, כאשר ניסו להסביר להם: "זהו ביתו של הראב"ן! הרבי הקדוש!"

מה להם רבי ומי להם ראב"ן — בידם פקודה ברורה, כתובה וחתומה על-ידי מושל המחוז היושב בבוטושאן, כי על הרבי ומשפחתו לעזוב על-אחר את שטעפינעשט, ואת רומניה בכלל!

ריח כבד של אבק-שריפה מילא באותם ימים את חללה של אירופה. מלחמת העולם הראשונה גרפה בסערה ערים ומדינות, שטפה ושצפה בדם, יזע ודמע. משרד הבטחון הרומני, אשר חשש מהפיכות ומרד של אורח-חוץ בעת המלחמה — שלח פקודות לכל מושלי המחוזות, והורה לאסוף את כל האזרחים בעלי נתינות זרה, ולהעביר אותם למחנה-ריכוז.

הפקודה החלה מבוצעת בשיטיות. גם מעל הרבי, האדמו"ר הק' רבי אברהם מתתיהו משטעפינעשט זצ"ל, הונפה חרב הגירוש. בדרך-כך שברשותו נרשם כי הוא בן העיר סדיגורא שבחבל בוקובינה, ועל כן הורו השוטרים חד-משמעית על בני המשפחה: "בפקודת המושל, עליכם לארוז את חפציכם האישיים בלבד, לנסוע עמנו אל המושל היושב בבוטושאן, ומשם תועברו למחנה ריכוז המ- יועד לכל האזרחים הזרים".

נקל לתאר את הדאגה והחשש שאפפו את בני המשפחה ואת המקורבים. הם לא יכלו לשאת את המחשבה על נטישת חצר הקודש, בה התגשאו לתפארה בניינים רבים. לנטוש את החצר הפורחת המהווה תל תלפיות ואבן שואבת, ולעבור אל מחנה ריכוז. מה יהא שם על הרבי?! מה מצפה לו שם?! — תהו ומררו.

אבל את השוטרים, שלוחי המושל, לא עניין דבר. "בפקודת המושל עליכם להצטרף אלינו" — שבו וקראו בקולם הגס — "ואנחנו מבקשים להודיר".

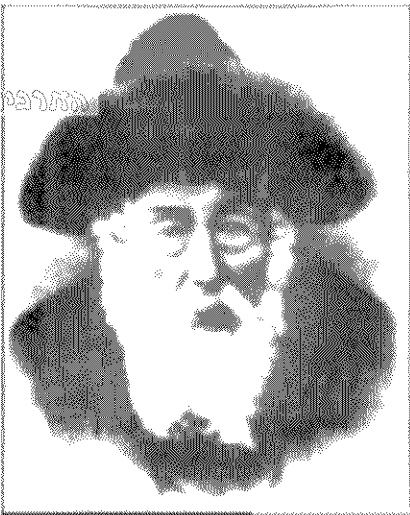
בינתיים בקעה השמועה המרה והתפשטה לה ברחבי העיר. במהירות רבה החלו נחלים של אנשים לזרום בחורבות שטעפינעשט, כשפני כולם מועדות אל בית הרבי. הרבי הצדיק, משאת נפשם וחמדת לבבם, פארם ועטרתם — הם לא יניחו לו ללכת מכאן! —

ב

צילו והודו של הרה"ק משטעפינעשט היו פרוסים על כל יושבי החצר ובאיה. רבים וטובים היו נוהרים אל הרבי, כאלה שחשקה

סיפור ליומא דהילולא של

הרה"ק ר' אברהם מתתיהו משטעפינעשט זי"ע

הארכי"ן היהודי

נפשם להתעלות בתור רה ובעבודת השם ואחרים — שחפצו להתברך בדבר ישועה ורחמים, בידעם כי זהו מקור הברכות, צדיק גזר והקב"ה מקיים. והיו גם כאלה שהגיעו אל חצר הקר דש — ונשארו שם. "יושבים" היו אלה, חסידים ואנשי מעשה, בני עליה שהתגזרו מכל חמורי תבל וכל שיהם ושיגם רק בהתעלות בדרכי התור רה והעבודה, כשכל מחסורם על בית הר- בי.

אותה חצר קודש מופלאה בשטעפינע- שט, היתה באר ממנה שאבו העדרים. סיפור

על כך הגאון רבי מאיר הכהן בורשטיין ז"ל, בעל "דברי מאיר" על הרמב"ם, בן הגאון רבי שמואל הכהן משיטווע, בעל "מנחת שבת": "צעיר לימים הייתי, כאשר החלטתי לנסוע לארצות-הברית. הייתי מודע לנסיגות הרבים שציפו למהגרים באותם ימים, וכי לא קל להישאר יהודי ירא וחרד ב'ארץ הזהב'. מאחר שהכרתי את חצר הקודש בשטעפינעשט — החלטתי כי זהו המקום שבו אוכל להכין לעצמי 'צידה לדרך' ראויה, ושם אוכל לספוג הכנה ורחינות. שנה תמימה שהיתי שם, והיתה אותה שנה כמו זריקה מרוכות, ממנה שאבתי את חיות נשמת לימים יבואו. אכן", סיים הגאון ואמר, "על אף שעברו עלי באמריקה נסיגות רבים, זכותי בחסדי ה' בזכות אותה שנה בשטעפינעשט — להקים דור ישרים מבורך".

לכו וספרו זאת לז'אנדרמים רומנים אטומי- לב! בואו וגוללו באוזני מושל המחוז חמור- הסכר, והבהירו לו באפס-מה אודות פלאי החצר בשטעפינעשט! נסו נא, רק נסו — לומר משהו לצמרת הבטחונית ברומניה... כפי המשוער, מלוחיהם של המקורבים ובני

המשפחה נפלו על אוזניים ערלות. גם המוני החסידים שלא ידעו לזרום והרימו קול נהי וזעקה — לא הרשימו במיוחד את השוטרים.

בתחילה ניסו החסידים להסביר, להבהיר, להתחנן. אחר-כך צעקו והביעו התנגדות נחרצת. מר- גע לרגע גבר זרם הבאים, אנשים, נשים וטף מילאו את הח- צר, מבואותיה וסביבותיה, ותעל השוועה השמימה.

באותה שעה, בי- עוד שטעפינעשט רוגשת וסוערת על כי חפצים לפנות ממ- נה את דיווה והדרה,

נקלע אל העיר נגיד יהודי, איל הון מפורסם בשם מילשטיין. רכושו של האיש נאמד בסכומי עתק. קרקעות רבות במדינה הרומנית היו שייכות לו. אחוזת מגוריו היתה במחוז בוטושאן, ומתוקף מגעיו העסקיים הכיר מקרוב את מושל המחוז ואת יתר בכירי הצמרת הממשלתית.

מילשטיין זה, ככל שהיה קרוב אל הכסף והנכסים, כך רחק מן היהדות ונכסיה. תורה ומצוות לא דיברו אל לבו, וגם מצדיקים ורבנים הרחיק צעדיו. הוא לא הכיר את הרבי משטעפינעשט ומעולם לא ביקר בחצרו, כשם שלא ביקר בחצרותיהם של אדמו"רים אחרים. הכסף והרכושנות מילאו את כל עולמו.

ג

"לאן רצים כולם?!" תהה מילשטיין, והביט סביבותיו בעיניים קרועות. מה פשר המחזה הזה?! מדוע נוהרים בני העיר הזאת, ועל מה ולמה הסערה הקרחתנית הניכרת מתפילות רגליהם ובין ריסי עיניהם?!

"סלחו לי, עמדו נא לרגע" — עצר מילשטיין יהודים אחדים, והם נעמדו, מתנש-

פים, לבקשתו. "לאן רצים כולם?!" "לחצר הרבי" — השיבו לו, והמשיכו לרוץ.

רץ אפוא גם מילשטיין עמהם... הם רצים והוא רץ, וכולו סקרנות וצמא לדעת מה קורה בחצר הרבי.

הגיע לשם, ומצא עצמו מוקף ברגשה סואנת. "מה קרה? אמרו נא לי, על מה הסער הגדול הזה?!" ביקש לדעת.

תהו האנשים, מה לגלוי ראש זה ולשבר הפוקד את חצר שטעפינעשט — אך הסבירו לו בקצרה, כי עומדים ליטול את הרבי ואת בני משפחתו למחנה ריכוז, והציבור כולו מתנגד ומנסה להעביר את רוע הגזירה.

"לא ישמע כדבר הזה!" — נחרד מילשטיין, ונמלא ברוח קרב. כל עוצמתו ועוזו, בהיותו בעל המאה ובעל הדעה — גאו בו, והוא נכנס בצעד החלטתי אל הבית פנימה, כשמנוי וגמור עמו למנוע את הוצאתו של הרבי אל הגלות. בהיכנסו, הבחין מיד ברבי הקדוש, ובפניו החיוורות כסדי. רב היה חששו של הצדיק, שמא לא יוכל לעבוד את בוראו כראוי, בהיותו במחנה ריכוז.

מילשטיין ניגש אל השוטרים, ושח אליהם: "שמעו נא, ידידים. אני מכיר היטב את כל בכירי הממשל שבשמש הגעתם לכאן. אני אדבר איתם ואסדר את העניין. אבל עתה — עזבו את הרבי ואל תגעו בו לרעה".

"זוהי פקודה" — התעקשו לעומתו השוט- רים. "אנו חייבים למלא אותה".

מילשטיין הוסיף לשכנע, להבהיר ולהסביר. משראה כי מאמציו עולים בתוהו והשוטרים נחושים להפיק את זממם, ביקש מהם: "המתינו נא מעט, ואשוחח עם מושל המחוז". לכך נעתרו השוטרים, ובינתיים היו הלכבות כולם הומים בחשש ובחזקוהו.

מילשטיין יצר קשר טלפוני עם המושל, וקרא אליו: "שלום לך, אדוני המושל. מדבר מילשטיין. אני יוצא אליך עכשיו, לבוטושאן, ואצליך אסדיר את עניין השארתו של הרבי בביתו. אני מוכן לשלם לך תמורת זאת משכורת לחצי שנה מראש. רק אל תגעו בצדיק הדור!"

שמע המושל וייטב בעיניו. "בסדר גמור" — נענה. "אתה יוצא עכשיו לדרך וסגור כאן את העניין".

"ואדוני המושל מצווה על השוטרים שישחררו את הרבי לנפשו ויעזבו את המקום" — השלים מילשטיין, והעניין סוכם.

עתה נקראו השוטרים אל מכשיר הטלפון, וקיבלו הודעה חד-משמעית לעזוב את הבית ולהמשיך באיסוף יתר הנתינים הזרים המופי- עים ברישומותיהם.

העיר שטעפינעשט צהלה ושמחה... מילשטיין אכן מילא את הבטחתו, השליש בידיו של המושל המאושר את הסכום הגדול, והמשיך בעסקיו. הוא לא נהפך בזכות מעשהו הנאצל לחסיד, וגם לא ביקר עוד בביתו של הצדיק.

ד

השמחה בבית הרבי לא ארכה זמן רב. הרבי לא היה היחיד ששוחרר; כמוהו נותרו ברומניה עוד אי-אלו יחסנים, שתמורת שוחד או קשרים לא הוגלו, למרות נתינותם הזרה. כארבעה חודשים חלפו מאז הסערה הראשונה, והנה הגיעה נוספת: מבוקרשט הבירה נשלח בשנית אל מושל המחוז של בוטושאן, צו חדש ומעודכן חתום על-ידי שר הבטחון, ובו נכתב במפורש: "עליך להעביר אל מחנה הריכוז את כל הנתינים הזרים שטרם הועברו, על פי הרשימה המפורטת להלן. אם הפקודה לא תבוצע — האחריות כולה נופלת על כתפך". וכאן הופיעה רשימת הנתינים ששוחררו בעבר, וביניהם הרבי הקדוש משטעפינעשט. 'נכון שהבטחתי שלא ניגע בראב"ן לרעה' — הרהר המושל, 'אבל אין ביכולתי לעשות דבר נוכח פקודתו הנחרצת של שר הבטחון'. וכאן פקד על ארבעה שוטרים, מלווים בחיילים נושאי רובים מכודנים, לצאת ולהביא את הרבי ומשפחתו.

גם הפעם, בהגיע המשלחת הצבאית אל בית

"לא מכבר החל לחוש ברע, ונסע להיבדק אצל גדולי הפרופסורים בוינה..."

הרבי, פשטה השמועה במהירות ובני העיר החלו נוהרים אל חצר הקודש, מבקשים להעביר את רוע הגזירה ולא לאפשר את העברתו של הרבי הקדוש.

הפעם נענה רבנו ואמר: "אני מוכן להתלות אל השוטרים, אך בקשה אחת לי אליהם: שיאפשרו לי ולמקורבים לעבור בדרך אל המושל בכפר מגוריו של אדון מילשטיין, ולצרפו אלינו, כדי שאף הוא יופיע אצל המושל אשר בכטושאן".

השוטרים הסכימו לבקשה, והרבי פנה לארוז את חפציו, הטלית ושני זוגות תפילין ועוד חפצים אחדים נחוצים.

פמליתו של הרבי, משפחתו ומקורביו, יצאה לדרך, מלווה בשוטרים ובחיילים. קולות נהי ליוו את הנוסעים, ותפילות מעמקי הלב שהרבי ישוב בהקדם לביתו ולתפארתו. כפי שקיוו הכל, הצטרף מילשטיין אל הנסיעה, בדרך לביתו של המושל המחזוי. בהגיעם, נכנס מילשטיין לשוחח תחילה עם המושל בארבע עיניים. הוא הבהיר למושל: "את הרבי יש לקבל באופן מכובד ומנומס, ולשוחח עמו בדרך־ארץ, ולא כפי שרגילים לדבר עם כל אדם שהוא".

המושל הנהן בראשו, וכאן הוזמן הרבי להיכנס אל החדר. במהלך השיחה ניסו לבקש מן המושל שיבטל את הגזירה, אך הוא סירב. "הפעם פשוט אין באפשרותי. מדובר בצעד בלתי מציאותי. אסור לי להשיב את הפקודה שנשלחה אלי מבוקרשט, חתומה עליידי שר הבטחון. אם לא אמלא את הצו הממשלתי — יפטרו אותי לגמרי ממשרתי ואני גם צפוי למשפט".

מילשטיין לא נכנע. בתחילה דיבר בתחרור נים, ומשלא הועיל — ניסה בנשק האחרון והכריז בתמציתיות: "אדוני המושל, תמורת שחרורך את הרבי תקבל ממני עכשיו סכום השווה למשכורת שנתית שלך. אם יארע לך חלילה דבר־מה ותהיה צפוי לעונש — אני מתחייב לשלם את הנזק כולו. אם תפוסר — אתחיל לשלם לך משכורת חודשית יותר ממה שהנך משתכר עד כה".

וכאן שלף מילשטיין את הסכום העצום, ספר אותו לנוכח עיניו הקמות של המושל והניחו על השולחן.

הידיבר נעתק מפיו של המושל. הוא לא יכל לסרב להצעה כה מפתה, בשעה שהוא רואה מול עיניו סכום אגרי שטרם ראה מימיו.

"בסדרו" קרא, תוך שהוא מושיט ידיו לעבר אדון מילשטיין. הידיים נלחצו, והרבי — שוחרר, בחסדי השם.

ה

הדרך חזרה מטירתו של המושל היתה אפופה בגיל ובשמחה. הרבי הודה לה על חסדיו עמו, המלווים כולם היו מאושרים, וגם מילשטיין, שליח ההצלה.

מאושר היה על שחפצו עלה בידו והצליח לשחרר את הרבי. אבל לצאת במחול לא יכל למרות שהוציא לפועל משימה כה מורכבת. אפילו לחשוב על ריקודים לא יכל.

הרהוריו של מילשטיין היו נושאים אותו לאחורנה למחוזות אחרים, קודוניים ביותר, אל השולחן והאין. אל שורות־שורות של קברים, אשר באחד מהם יתגורר — לפי התחזיות — בקרוב ממש.

לא מכבר החל לחוש ברע, ונסע להיברק אצל גדולי הפרופסורים בוניה. הם ערכו לו צילומי רנטגן והממצאים לא היו מרנינים. אחת מריאותיו היתה אכילה כמעט לחלוטין, והרופאים קבעו בבירור, כי את השנה הנוכחית הוא לא יסיים בחיים.

וכיצד יוכל לרקוד, אם הוא עומד למות בלא להותיר אחריו כל זכר? שנים רבות שהוא ואשתו הולכים עריירים, מייחלים לשמוע קול ציוץ של חניקן משלהם. מהווים אפוא המטבעות, הנכסים והרכוש — תחלי־פיס עלובים לילדים שאינם, והוא מצפה למות שיבוא.

מילשטיין לא יכל לרקוד, אבל בהחלט ששמח על שעלה בידו להציל את הרבי, גדול הדור, מחובת גלות, ולהשיבו אל חצר קרשו ואל העדה הממתנית בכליון עיניים.

"בקשה לי אליכם" — קטע לפתע קולו של הרבי את הרהוריו של מילשטיין.

זה האחרון התנער: "כן, בכבוד וברצון". "רצוני ללון אצלך הלילה" — ביקש הרבי — "וביום המחר אסע לביתי".

"בשמחתו! בשמחתו!" הגיב מילשטיין.

"הרבי מוזמן ללון אצלנו בכבוד גדול!" המשמשים נרדבו. בקשה זו טומנת בחובה תפקיד לא קל — הרי בביתו של מילשטיין אין מקפידים על הכשרות, והרבי לא יכול לטעום שם מאום. אי־לכך, עוד בהיותם בעיר

בוטושאן סרו המשמשים לחנות כלים, קנו סיר חדש וכוסות אחדים, והמשיכו במסעם. הלילה ירד על חצר טירתו של מילשטיין, אך לא על הפרות הדשנות ברפת הגדולה אשר בחצר. בלילה ההוא חלבו המשמשים בעצמם מן הפרות הישר לתוך הסיר, והרתיתו את התלב בחצר. כך יכל הצדיק לשתות מעט חלב.

בבוקר חזר הדבר על עצמו — המשמשים חלבו הישר לתוך הסיר, הרתיתוהו בחצר, הרבי שתה מעט ומן השיירים נהנו המקורבים והמשמשים.

את תפילת שחרית התפלל הרבי באחזה, ולאחר־מכן התכונן להמשיך במסעו, לביתו נאווה קודש. בטרם נפרד מן הבית קרא לבעל־הבית ואשתו, כדי לברכם.

הרבי פנה אדון מילשטיין וקרא: "אדוני, שאל ממני את אשר חסר לך, ואתן לך".

מילשטיין חיך מרורות בלבו, והשיב: "רבי, לא חסר לי מאומה. יש לי הכל, ב"ה". וכי מה יאמר לרבי — שהוא חולה אנוש? שאין לו ילדים? כמה יוכל הרבי לעזור, והרי עניינים אלו — לדעתו של מילשטיין — קשורים למדע ולרפואה, לא לרבנים!

מבחינתו של מילשטיין יכל המעמד להסתיים, אלא שאשתו היתה זו שלא עצרה ברוחה, ופרצה בכבי גדול ונורא, כשהיא מצעקת: "רבי, אין הוא אומר שלא חסר לו דבר? והרי הוא חולה אנוש, לא מכבר בדקוהו גדולי הפרופסורים בוניה ומצאו, שהוא לא ישלים את שנתו, מאחר שהריאה שלו חולה ואכולה! ולא זו בלבד, רבי", יללה האשה במר נפשה, "שנים רבות אנו מתהל־כים בלא ילדים, באין לנו שום סיכוי! והוא עוד אומר שלא חסר לו מאומה..."

אכן, חסר היה למילשטיין המסכן הידיעה הבסיסית בכוחם של צדיקים, וכי ביכולתם לשבר דינים ולכופף טבעים ברצות השם. דווקא אשתו היתה זו שהרגישה כי זו ההזדמנות וחבל להחמיצה, היא השתטחה אפים ארצה ממררת בכבי נורא בלא יכולת להיגרע.

בעלה הנבון ניסה להרגיעה ולאוששה, וכעבור זמן עלה בידו. אזי פנה אליה הרבי בלשונו הקדושה: "אני מברכך, שלבעלך תהיה רפואה שלמה בקרוב, וגם אף תיפקדי משמים בילדים, קינדעו צום לעבן" —

בשמוע האשה את המילים היקות מפו, את הברכה הבלתי תיאמן מבחינתה, ביצאה מפי קרשו של הרבי בקדושה ובטהרה — פרצה שוב בכבי סורר נורא, ורק לאחר עמל רב נרגעה. גם עתה שב הרבי ואמר: "א רפואה שלמה, און קינדער צום לעבן".

כאן נפרד הרבי מאת מיטיבו, ויצא לשוב חזרה לביתו.

ו

"מילשטיין!" נשמעה הקריאה, והאדון נכנס אל חדר הרנטגן. הבדיקה ברצעה, כשהרופא מתכונן לבדוק את מידת ההתדרדרות במצב הריאה. אלא שלתדהמתו לא היה גבול. לא התדרדרות ראה הרופא, אלא ריאה בריאה ושלמה!

במהירות נפנה להשוות בין שתי הבדיקות. הביט באחת והתכונן בשניה. הפך ובדק, כשכולו משרד תמיהה ותוסר הבנה. "לא ברור לי מה קורה כאן" — מילמל הרופא, ולבו של מילשטיין מחסיר פעימה. עוד רופא נכנס, עוד רופא, וכולם מתבוננים ופותחים וצועקים: "מה קרה כאן? האים רואות עינינו נכונה? אין מתרחש דבר שכזה? אתה בריא ושלם!" — ירו לבסוף.

"הכל ייתכן" — קטע קולו של מילשטיין הנרגש את תמיהותיהם העולות וגואות של לובשי הלבן, "הכל ייתכן רק אם קיימת ברכה של צדיק. וזה מה שקרה לי".

הרופאים המשתאים סיכמו פה אחד כי נס התרחש מול עיניהם וכי מדובר בעניין שמוחוץ לדרך הטבע. ומילשטיין שב הביתה, בריא ושלם...

הניסים הוסיפו ללוות את מיטיבו של הרבי, ובחלוף שנה חבקו בני הזוג מילשטיין בן זכר. לשנה הבאה נולדה להם בת.

לימים, נערכה הברית־מילה לבן שנולד לבתו של מילשטיין. הבת התגוררה בואסלוי, וכסנדק שימש הרה"ג ר' דוב רבינוביץ אב"ד ואסלוי. אל הברית הגיע הסבא הזקן, אדון מילשטיין, ובמעמד זה ביקש אותו הגאון שיספר לו את סיפורו האישי, הסיפור שכבר הכיר קודם לכן מפּי החסידים.

סיפור הישועה וההצלה של שליח ההצלה.

קדושת דפי ספרי הקודש

(המשך מעמוד כ"א)

הוא חושש לכך, והדברים פשוטים כי אין בזה שום דיני קדושה.

הגאון האדר"ת אף הוכיח מראשון לראשונים, הלא הוא הרמב"ן, קרא את ספרו "מלחמות ד'", וכן כמה גדולי עולם, קראו בשמות כאלו את ספריהם כמו "מעשי ד'" — לרבי אליעזר אשכנזי, "רוממות א־ל" להאלשיך, "מבקש ד'" — למקובל הגדול הרמ"ע מפאנו.

עם כל זאת היו שכתבו שאם לכו נוקפו, ידפיס נקודות תחת המלה "שדי", כיום מקובל לנקר את השין כשין שמאלית על הכריכה מבחוץ, וכן על דף השער.

מענינת היא סיומת התשובה של הגאון רבי יצחק שמלקיש, בעל ה"בית יצחק", מגדולי הפוסקים ברורו, כי מה שכתב שדרך להשליך את דף העטיפה, גם בלי השמות אין רשאי להשליך בבזיון דבר הנדפס בלשון הקודש.

להדביקם ללוחות הספרים

משא ומתן ופולמוס הלכתי רחב ממדים עוררו עלי ההגהה, שהיו בעלי הדפוס מדפיסים כדי שיוכל מחבר הספר להגיה את הספר ולתקנו מטעויות, האם טעונים הם גניזה, והאין לגוננם. דפים אלו, שנשארו בבית הדפוס, היו מתרכים והולכים, ולא תמיד נהגו בהם קדושה, הכמות האדירה שיצאה לא־הִיִּתְּוּתִּית תבעה תשובה.

הפוסק הספרדי החשוב, רבי דוד מילדולא בספרו "דברי דוד", מכנה עלי הגהה אלו בשם פארוואש, וכן הוא דן: "אם אלו הפארוואש שעושים המדפיסים כדי להגיה בהם טעויות הדפוס, והם הרוגמא הראשונה שמוציאים מהדפוס... אם יש בהם דין קדושה..."

בסיום תשובתו הוא מורה כי "אלו הפאר־וּשׁ... אע"פ שאינם כתובות בכתב אשורית אלא בכתב פרוכניצאל או רש"י, אף שיש בהם מחקים וטעויות, כיום שהם מודפסים בלשון הקודש יש בהם קדושה... ואסור להשתמש בהם בדרך בזיון, לאכבס בידיים או לשרפן, וטעונים גניזה.

רבי יעקב עמרין שהדפיס את ספריו בבית הדפוס שלו, עוסק אף הוא בבעיית "הדפים המקולקלים שיוצאים בראשונה מתחת מכבש הדפוס... לנסיון ולהגהה... המדפיסים נוהגים בהם קלות וארש... להשתמש בהם תשמישי הדיוטות... וצריך ללמדו ניעור, ישו כן...". הוא מציע אפוא, כיון שהם טעונים גניזה יש לו רעיון מקורי ומיוחד, "להדביקם ללוחות הספרים (כריכות הספרים) ולכסותם בנייר מלמעלה והיא גינתח, וכן נהגתי עמהם כשהדפסתי ספרי בעזה..."

האותיות מסודרות הפוך

בעיית דפים אלו לא ירדה מעל הפרק, הפוסק הגדול, רבי יצחק אלחנן ספקטור, רבה של קובנא, עוסק אף הוא בבעיית גניזת דפי הגהה אלו, אותם כינו במקומו ה"קארעקטין", וכן מוצגת השאלה בספרו "עין יצחק" (ס' דף 307).

"עלי כתבי קודש שקורים 'קורעקטין', שהדפסתם לא נעשית על מנת ללמוד בהן... והן מלאים שיבושים ולוקים כחסר ויתר, וכל עצמן לא נעשו רק כדי להגיה... ובכלל זה עלים הראשונים היוצאים מטושטשים ממכבש הד־פוס... והאותיות מפוזרות... והם מתפזרים בבית הדפוס... וזה ידוע. כי מחמת גודל ריבויין... אשר מתרכים בכל יום ויום... אי אפשר כלל לגוננם...אלא מתפזרים אחת הנה ואחת הנה... לחצר ולבית האשפה... ובאים לבזיון גדול שאין להעלות על הספר...וגם אותם שגנזו בבית הקברות, נחברר אחר כך שבאו גייים וחפרים והוציאום מהאדמה, ומשתמשים בהם, ואין לך בזיון גדול מזה..."

בתשובה ארוכה בת ל"ח סעיפים, הוא נושא ונותן בשאלה נכבדה זו, ובסופה הוא מורה ופוסק בכוחא דהתיארא, שיש להתנות קודם הדפסת ה"קורעקטין" שלא תחול עליהם קדושה כלל, ואז מותר לשרופן, ובתנאי שאין בהם "אזכרות", ואינם כתובים בכתב אשורית, וטוב שהשריפה תעשה על ידי קטן...

פסק הלכה דומה הורה הגאון הנצי"ב מוואלוז'ין בספרו "משיב דבר" אודות ה"קורעק־טין", שכן אי אפשר להדפיס בלי "קורעקטין", מותר ומצוה לשרופן שלא יבואו לידי בזיון, "שהגויים מתעוללים בהם להשתמש לכל צרכי־הם..."

מן הענין להביא הערת המו"ל ספר "שרי חמד", רבי יוסף לעזר, שתמה על אותם גאונים

שחששו באם מודפס בכתב אשורית, שהרי הדבר ידוע לבאי בית הדפוס שהמסדר יסדר האותיות במהופך ראשיהם למטה ורגליהם למעלה, והיעילה על הדעת שיש כאן קדושה "הלא אין כאן כתב אשורית כלל, וגם אם נחזיקם בראשי האותיות מלמעלה, הרי יבואו האותיות מהופך משמאל לימין..."

גם דעת החזון איש (י"ד קס"ד) הוא שיש לעשות תנאי קודם ההדפסה, ואז הם צירופי אותיות בעלמא, ומותר לשרופם, וצירף גם דאינם מעשה אדם אלא נעשו על ידי מכונות בכח שני [מתוך הספר רב ההיקף "גנוי הקודש"].

חילול הקודש

עד היום לא ירדה שאלה זו מעל הפרק, בספר "גנוי הקודש", שנדפס בפיקוח הועד לעניני גניזה, מייחד המחבר הרב פיהנגדלר סימן מיוחד אודות ה"קורקטין" — על ההגהה וההדפסה, ואודות השינויים בעיון המחשב, כך שאין להשתמש בהיתר זה.

כיום, מלבד דפי ההגהה היוצאים מהמחשב כתובים באופן מסודר קריא וברור, ישנם "העחקות שמש" — פילמים ופלטות, אותם מכניסים לתוך מכונות הדפוס.

להלכה למעשה הורו כל גדולי זמננו: הגר"י קנייבסקי, הגרש"ז אויערבאך, הגרב"צ אבא שאול, והגר"י צדקה זצ"ל, ויבלחט"א הגר"ש אלישיב, והביד"ץ עדה"ח ועוד, כי אין להקל כלל והוא איסור גמור.

בכרוז משנת תשד"ם התפרסמו הדברים דלהלן: "היות ונתברר שחלקי ספרים חדשים העודפים הנשארים בבתי הדפוס ובכריכיות נשלחים לאשפה, וחלק גדול מהם מובא לבתי חרושת לייצור חומר גלם לעיבוד נייר טואלט רח"ל.

ועפ"י רוב דבר זה נובע רק מחוסר ידיעה על חומר האיסור, או לפעמים מחמת טירחת הטיפול של הבאתם לגניזה, וגם שומרי תורה ומצוות נכשלים בזה בעזה"ר... לכן הננו מודיעים שעפ"י דין תורה איסור גמור הוא... וחילול הקודש".

כמו כן איסור גמור למסור להדפסה או לכריכה כל חומר שיש בהם קדושה ודברי תורה, לאנשים שאינם מקפידים ומשגיחים להעביר לגניזה באחריות, ויש לברר אצל המטפלים בגניזה, אם המדפיס והכורך אינם חשודים על בזיון חלקי הספרים, שלא יהיה מצוה הבאה בעבירה".

על החתום באו: "הגר"י קנייבסקי, והגרש"ז אויערבאך, הגר"י צדקה, והגרב"צ אבא שאול זצ"ל, וכן יבלחט"א הגר"ש אלישיב והגרצ"פ שיינברג.

בכרוז נוסף משנה שעברה, עליו חתומים כל גדולי ישראל בדורנו, אל מחברי הספרים והמו"ל־ים, בעלי הדפוס והכריכות נאמר:

"כי לאחר שנתברר כי שיירי הדפסת ספרי קודש מבתי דפוס וכריכות נשלכים לאשפה או לייצור חמרי גלם, ואפילו נייר טואלט רח"ל, הננו להודיע כי עפ"י דין תורה הוא חילול הקודש, והכל טעונים גניזה.

גם כיד"צ העדה החרדית הצטרפו לקריאה זו, תוך אזהרה כי גודל האיסור מוטל על המחברים והמו"לים, ולא תועיל אמתלא לגולל את האחריות על אחרים, ויש להיזהר מגודל העונש.

פירורי ספרים — טעונים גניזה

לא רק אותיות הדפוס יש בהם קדושה ויש לזיהר בהם, אלא גם שולי הגליונות יש בהם קדושה, ולכן ספר ישן שמתפורר, אף שלא במקום האותיות, טעונים הפיזורים גניזה, וכן ספרים שכבר למדו בהם ובאים לכרוך אותם על ידי קידוח חורים בהם, כדי להכניס בהם חוטי הכריכה, הרי הפירורים צריכים גניזה (הוראת הגר"ש אלישיב) וכך שנינו מקץ ספרים ומטפותויהם טעונים גניזה.

בעקבות כך דן הפוסק הקדום בעל "משאת בנימין" מדוע אנו נוהגים בכריכת הספרים (החדשים) לחתוך מהגליונות, ואין אנו חוששים לקדושת הגליון.

הוא מכריע כי בספרים חדשים, כיון שרגילים לכרוך אותם, הרי כל מדפיס מתכוין מראש על מנת לתותכם, כאילו מעולם לא חלה קדושה על חלק זה בגליון.

דבריו אלו הובאו להלכה על ידי ה"מגן אברהם" וב"משנה כרוזה" (של"ד סק"ז), תוך שהוא מקדים דברי מהר"ם מרוטנבורג שהיתה תקנה "בחרם" שלא לקצץ גליון ספר אפילו כדי לכתוב עליו.

ובשם "משאת בנימין" הוא מכיאי שכיון שנהגו לחתוך מהגליונים בשעת הכריכה, הרי זה כאילו התנו עליהם — "אבל כשכבר למדו מהם, גם הגליונים נתקדשו בקדושת הספרים".

תוספת לגליון **המודפס** כ' בתמוז תשס"ז — כ"ג

הנר הקטן הכליח את אפילת הלילה. בתי העיירה הפולנית פינטשוב חשוכים היו באותה שעה, כל החושבים נמו את שנתם, אך בביתו של הרה"ק רבי אברהם מרדכי מפינטשוב עדיין ריצד האור הקטן, לאורו ישב רבי אברהם מרדכי והגה בתורה ללא הפסק.

וכי מה היה לו לעשות יותר מכך? לחם צר ומים לחץ היו מנת חלקו כל ימות השנה. הדחקות והעוני זעקו אליו מכל פינה מפירות הבית. הבית היה מט לנפול, והקירות רעועים, חשופים לשרב בימות החמה, ופרוצים לקור העז, לגשמים ולשלגים בימות החורף הפולני. ורבי אברהם מרדכי, אינו שם לבו לקטנות שכאלה. מופשט הוא מכל הבלי העולם הזה, וכל מעייניו נתונים רק ללימוד וליגיעה במכמני התורה הקדושה, כנאמר "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה".

את משנת חסידותו קונה הוא בצילו של רבו הקדוש, הרה"ק מרן החוזה מלובלין זי"ע. מתלמידיו המובהקים הוא, ותמידין כסדרן הוא נוסע לובלינה, כדי להשתלם במחיצת רבו, ולקנות שם דרכי עבודה, כדי להתעלות במעלות עילאיות.

בני ביתו, לא היו באים עמו בטרוניה על שהוא מתעלם כליל מפרנסת הבית וכל יישותו אומרת תורה. מקטנותם התחנכו שהעולם הזה על כל תענוגותיו הוא הבל הבלים חולף, ורק התורה הקדושה, המצוות והמעשים טובים אותם מסגל האדם לעצמו, הם העושר והאושר האמיתי, הרכוש הנצחי אשר מלווה לו לארם בזה ובבא.

על אורת החיים הזה, על אף קשייו המרובים, לא קבלה מעולם זוגתו הצדקנית של רבי אברהם מרדכי. ואולם, כאשר ברבות השנים, שלושת הבנות כבר גדלו והגיעו לפרקן, לא יכלה יותר אשת הצדיק להבליג, לבה התכונן בקרבה, והיא ניגשה אל בעלה: - "ראה נא. מעולם לא הפרעתי לך מלהתעלות בתורה וחסידות, ללא כל דאגה לפרנסה כלשהיא. אבל מעתה, כאשר בנותינו בגרו, מה יהא עליהן? חברותיהן כבר נישאו והקימו בתים בישראל, ואילו בנותינו, מה?! הכי ישברו עד כי ילבינו שערות ראשן?"

מקמט רבי אברהם מרדכי את מצחו, כמי שמנסה להבין מה מתכוננת זוגתו בדבריה:

- "נו, ומה רצונך ממני? צריכים אם כן להתפלל אל הקב"ה. הבה ונתפלל יחדיו לבורא יתברך, והוא בודאי ישלח לנו את ישועתו כהרף עין".

אבל זוגתו אינה מרפה:

- "בודאי. מעולם לא חשבתי אחרת. אבל, יודע אתה עד כמה חסרון־כיס שולט בביתנו בכיפה. דרוקא מחמת כך לא תוכלנה בנותינו לבוא בברית הנישואין. אכן, התפילה מועילה, והקב"ה אב רחום וחנן הוא עד למאד. אבל רציתי כי גם מצידך תבוא איוו השתדלות".

- "וכי איוו השתדלות עלי לעשות?" – שואל בחצי פה רבי אברהם מרדכי.

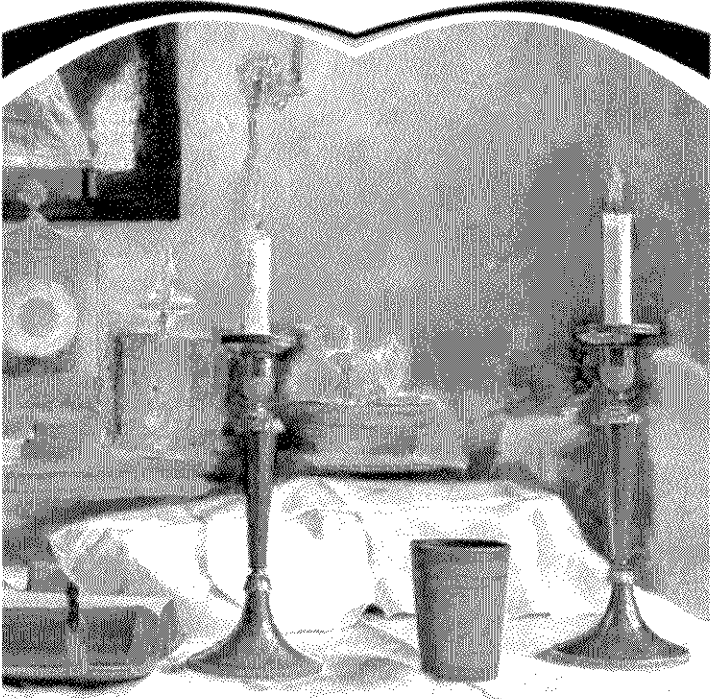
- "הן רבי גדול לך, אשר עניו צופיות למרחוק, ותהלתו מלאה ארץ. מרוע זה לא תספר לו את המעיק עלינו, ואף תבקש ממנו כי יתעיר עבורנו? שהרי כבר נאמר 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים'. בקש נא את ברכתו, והשי"ת יעזור".

לשמע דברי זוגתו הצדקנית נפלטה אנחה כבדה מלבו של רבי אברהם מרדכי. אפשר לא כל כך בשל הצרה המעיקה עליו בגין שלושת בנותיו הגדולות, אלא דווקא משום הסיבה, כי בשל כך ייאלץ להטריח את רבו הקדוש בענינים גשמיים, חמייים שכאלו...

- "האמנם?" – מפטיר רבי אברהם מרדכי לעבר אשתו – "האמנם כדאי בשל כך להטריח את רבינו הקדוש בדברים שכאלו, לבקש ממנו ברכה לעשירות? כיצד זה אהיה מסוגל להכנס לפני ולפנים ושם לבקש מלפניו על... דברים גשמיים, ולא על דברים ורוחניים, כדרכי מאז ומתמיד?"

אלא, שימים וחדשים חלפו. המצב בבית לא נעשה טוב יותר, אלא הלך ודחק. וכאשר הגיעו מים עד נפש, לא יכלה האשה להחריש יותר, וממש דחקה בבעלה כי יאות להסכים לדבריה, ולנסוע אל הרבי, החוזה מלובלין, באומרה לו: - "הן יודע אתה באר היטב, כי איני דורשת חיי מותרות! כל רצוני הוא כי לביתנו תבוא ולוא במעט הרווחה, ולא כדי שאנו נשתמש במעות, אלא כדי שנוכל להשיא בכבוד את בנותינו היקרות". ורבי אברהם מרדכי, סבר וקיבל. לא יכל להביט עוד בצער זוגתו, עזב את ביתו בלב כבד, ויסע ללובלין, לבקש את ברכתו הקדושה של החוזה.

עודנו עומד בחדרו של החוזה, והדיבור נעתק מפיו. לא יכל להוציא מפיו סוג בקשה שכזאת להוושע בעושר גשמי. אלא, שהרבי החוזה הבין ללבו, ובעינים מאירות כוון ביקש ממנו לספר את כל המעיק על לבו. במילים קצרות פירט רבי אברהם מרדכי את המצב אליו נקלע. סיפר על הדלות השוררת בביתו, והוסיף לאמור כי, בעבורו אינו זקוק למאומה, אלא

כל תירוצים ואמתלאות. והיה, אם ישלם – מה טוב, ואם לאו – אקח ממנו את כל חפציו ואשלחנו מביתנו".

אלא, שטרדות שונות מנעו מבעל המלון לגשת אל האורח בבוקר המחרת. אבל – מאותו רגע ואילך החלו הענינים להתגלגל בצורה שונה לגמרי, מכפי שחשב לו בעל המלון.

★ ★ ★

נקישה קלה נשמעה על דלת חדרו של רבי אברהם מרדכי. בפעם הראשונה לא הגיעה לאוזניו אותה נקישה. בחדרו ישב כשהוא מחעמק כדרכו בתורה הקדושה. ואולם, לאחר מספר שניות נשמעה הנקישה בשנית. אז שמע אותה רבי אברהם מרדכי ונתכהל לרגע:

ימי הוא הדופק על הדלת, ועוד בשעה כה מאוחרת באישון לילה? ובכלל, מי מבין אורחי המלון אשר ידפוק על הדלת, הן מעולם לא היה לי כל שיג ושיח עם מי מבאי המלון, ומה פשרן של דפיקות אלו?

משקם רבי אברהם מרדכי לפתוח, ראה ועל סף חדרו ניצב יהודי, שרבי אברהם מרדכי הכירו כחור המלמד של שני בניו של בעל המלון, אשר שימש גם כמשרת בבית המלון. רבי אברהם מרדכי לא הבין מה לו ולאוחו מלמד. מעולם לא דיבר עמו, ומה לו עתה באישון לילה להכנס לחדרו? האיש לא השיב על שאלה זו שלא נשאלה. הוא עמד נבוך ותוהה בפתח החדר, כשהוא מביט אילך ואילך לעבר המסדרון. משראה האיש כי אף אחד אינו עוקב אחריו, נכנס חיש מהר לחדר, בבקשו מהאורח לסגור את הדלת על מנעול וכריח.

בתחילה נבהל רבי אברהם מרדכי מבקשתו המוזרה של האיש, אבל משראה את פניו הנפולות, הבין כי יש דברים בגו, וכי חייבים לקרבו ולעודדו. אלא, שעדיין לא הבין מה לידידו זה בביתו? ברם. האיש לא הותיר מקום לספיקות לזמן רב, והחל את דבריו:

- "יסלח לי מר על שאני מפריע לו מלימודו. אבל, עוקב אני אחרי מר כבר כמה שבועות, וכאשר ראיתי כי אכן איש אלוקים הוא, אמרתי בלבי, הנה, בפני איש זה אוכל לפדוק את אשר על לבי וירווה לי. בכך אוכל לכפר על חטאי הנורא.

חפץ אני לשוב בתשובה שלמה על החטא שחטאתי. אבל – וכאן נרכן האיש בגופו

הפותח שער – בתשובה

תאריך: 11/11/2024

*

על טיבו של האורח המסתורי הזה, ולא הבין לכאן. רבי אברהם מרדכי העסיק רבות את בעל המלון במחשבותיו: "האם הוא סוחר עשיר? או שמא הוא שליחו של מאן־דהוא לבצע כאן איוו עיסקא שהיא?"

השאלות אמנם ניקדו במוחו, אבל בראותו את הארגו המונח לו בצד החדר הונח לו. הבין כי עשיר גדול הוא אורח זה, צרור כספו מונח מן הסתם בתוך ארגו זה, והוא ישלם במיטב עבור כל ההוצאות... ויש אפוא להתנהג אליו בכבוד הראוי לו.

מפעם לפעם היה בעל המלון מאיר לו פנים, ושואלו האם ברצונו לאכול מאכל שכוה, או מאכל אחר, ורבי אברהם מרדכי אינו מסרב. מהנהג הוא בראשו לאות הסכמה, מה לו ומי לו מאכל כזה או אחר, ושתיה כזאת או אחרת. בעל המלון האכילו והסקהו ממיטב המאכלים, והוא ישב כל העת והגה בתורה.

כך חלפו הימים במלון, כשרבי אברהם מרדכי עדיין אינו רואה את האור בקצה המנהרה. עדיין אינו מבין לשם מה נשלח לכאן על ידי רבו הקדוש, החוזה מלובלין.

משחלפו שבועות מספר, ובעל המלון ראה כי אין תכלית וקץ לישיבתו של האורח במלונו. החליט לבדוק, האמנם כה עשיר הוא כפי שהוא חושב. שהרי אינו עוסק במסחר כלשהוא, ורק יושב והוגה בתורה יומם וליל.

באחד הרגעים, בהם לא היה האורח בחדרו, ניגש בעל המלון לארגו, פתחו, ו... עניו חשכו. בארגו לא היה זכר למטבע כלשהוא. כולו מלא כבגדים, ספרי קודש וטלית ותפילין. משמע סתם איש עני הוא האורח הלזה, ושום הוצאות לא ישלם...

עורו מלא חימה על אשר שגה באשליות, ניגש חיש מהר לאשתו, וסיפר לה דברים כהוריתן, באומר לה נחרצות:

- "למה זה מחובתי להאכיל את האיש הזה 'לחם חסד'? חייב אני אפוא כבר מחד בבוקר 'לסגור' עמו את החשבון טבין ותקילין, ללא

כאן – המשיך המלמד בלחש־קול ובפנים נפולות. באותה תקופה עדיין הייתי שרוי בעילו של אותו מצב כלכלי אשר פקד אותי בכל השנים, ולכן קרה מה שקרה...

בעל המלון שהה בעיר אחרת מספר שבועות לרגל מסחרו, ובאותו יום עתיד היה לחזור לביתו, לכאן. ואכן, לא חלפו אלא שעות מועטות והוא שב לביתו עמוס במוזודות, קורן משמחה, על אשר הצליח להרוויח במסחרו זה הון עתק.

ההצלחה האירה לו פנים, שכן את זאת יכולתי להווכח למראה כל המתנות הנאות שהביא לבני משפחתי, ואו התחלתי לערוך השוואות בין ילדיו לילדי... כיצד הם נראים וכיצד נראים ילדי... לרגע גרשתי את המחשבות הללו מלבי, אך הם הציפו אותי בכל רגע, עד שלא ידעתי את נפשי מרוב עצבות ודכאון.

בעל הבית הסתובב בחדרים כשהוא פורק את מוזודותיו. דעתו היתה מעט מפורת לאחר הנסיעה הארוכה, ובשל כך, הגיח את הארנק הגדוש בכסף לא בכספת המיוזחדת לכן, אלא במגירת שולחנו בחדר האורחים. הוא אמנם נעל את המגירה במפתח, אבל מרוב חפזונו ורציפותו שכח והשאיר את המפתח על השולחן.

בעיני ראיתי את כל הנעשה, ואז החל יצרי לבעור בי. בלילה, כאשר הכל נמו את שנתם, הקיצותי, התגנבתי בלאט גרשתי חדר, ורציתי לפתוח את המגירה – רק אעיף מבט כדי לראות מהו הסכום שבתוך הארנק.

באותו רגע נשמע קולו של היצר הטוב: גנב! הכסף אינו שלך! לא תחמור! לא תגנוב!

אבל אינני גנב! – נשמע הקול השני שבקרי – אני רק רוצה להביט בכסף ותו לא.

באותו רגע השתלט עלי היצר הרע, פתחתי במהירות את המגירה, שלפתי מתוכה את הארנק, ההיחליתי לספור את הכסף. לבי דפק לפי קצב הספירה... וכך מגיחי לא פחות ולא יותר מאשר עשרת אלפים רובל...

עיני הסתווירו למראה ההון העצום שהיה מונח בידִי, ואז החל הקרב העו בין שני היצרים. היצר הטוב מייעץ לי: אנא, במטותא ממך, השב את הכסף למקומו, ושוב לחדרך! וכי מה יועילו לך כל המעות הללו אם אתה יודע כי בעליל אתה חוטא כעת בגניבה ממש, פשוטה כמשמ־עה?

לעומתו, נשמע קולו של היצר הרע כשהוא משיאני לחטוא, בהציגו לפני מראות עלובים מחיי משפחתי: בית עם קירות רצועים, מט לנפול, שכל כולו אומר דלות ועניות מאין כמותה. ארזנות ריקים מבגדים וממאכלים. ילדים הדולכים יתף, ללא בגד ראוי לגופם. המלחמה היתה קשה. אבל – – – יצר הרע גבר.

במהירות שלשלתי את הארנק התפוח לתוך כיסי, נעלתי את המגירה ושבתי לחדרי לישון. וכי לישון הלכתי? מאותו רגע ואילך הסתובבתי כסהרווי בשל מה שעשיתי. כל ימי נזהר הייתי מן החטא, ואילו עתה, בפזיונות של רגע חטאתי חטא כה נורא. לא יכולתי לעמוד בפני הנסיון ונכשלתי. דמעות רבות עמדו בעיני, אך את הנעשה אין להשיב.

למחרת עם שחר, רציתי לרוץ מהר ולהשיב את הארנק אל מקומו. אך, כבר היה מאוחר. הבית כולו היה כמרוקנה. כראות בעל הבית כי הכסף איננו, ויועק זעקה גדולה ומרה על העלמות כספו. רעש גדול נעשה בבית, והכל התלו לחפש בחורין ובסדקין אפשר רימצאו את הארנק.

עלי כמובן לא נפל כל חשד, שכן איש תם וישר הייתי בעיניהם, אך אנכי ידעתי עד כמה רשע הייתי באותה שעה. תפצתי אמנם להשיב מיד לבעל הבית את כל כספו, אבל ידאיתי לגלות את הדבר, פן יבולע לי.

מאז, ועד עצם היום הזה, כבר גמרתי בדעתי כמה וכמה פעמים לשוב בתשובה שלימה לגשת אל בעל הבית ולהשיב לו את כספו. אך בכל פעם מחדש, הבושה ממלאת את לבי, והפחד הגדול מפני מה שעתיד להתרחש עימי לאחר מכן מונע ממני לבצע את המעשה הנועז ולהשיב את הכסף.

כה עברו עלי מאז כמעט עשר שנים. בכסף לא נגעתי מאז ועד עתה, על אף שפעמים רבות מאז גבר המחסור בביתי, וכמעט שלא בא אוכל לפיות בני ביתי. בכל השנים שחלפו ממתין אני להזדמנות נאותה, בה אוכל לכפר על חטאי הגדול, ולהשיב את הכסף.

משראיתי לפני שבועות מספר את מעלת כבודו – הגיע המלמד לקראת סוף סיפורו – הבנתי כי כעת אוכל לבצע את הדבר, ולהשיב את הגניבה. הן הכרת פניו ענתה בו כי הוא ירא שמים. משום כן החלטתי לגלות באוזני כבודו את הדבר, מבלי להתסיר שום פרט.

משום כן, מבקש אני מכבודו: יקח נא ממני את הארנק ובו הכסף בשלימותו, ויתן אותו לבעל הבית. הן בכבוד מעלתו בעל הבית לא יחשוד, שהרי כבודו כלל לא ביקר כאל לפני עשר שנים, עת התרחשה הגניבה, ואילו אני אוכל בכך לכפר כמעט על חטאי הכבד".

ככלות לדיבר, הושיט האיש ביד רוטטת לרבי אברהם מרדכי ארנק מיושן, בו היה מונח כל הכסף, ויוסף לומר לו: 'אנא, במטותא מכבודו, ישיב נא את הכסף לבעל הבית כעילום שם'.

רבי אברהם מרדכי נדהם מכל מה ששמע, קיבל את צורר הכסף מידו של האיש, בהבטתיו לו כי אכן ישיב את הכסף לבעל הבית כעילום שם, והכל יבוא על מקומו בשלום.

★ ★ ★

למחרת, עם שחר, נזכר לפתע בעל המלון באורח העני אשר קנה לו "שביתה" בביתו, והוא אוכל 'לחם חסד'. חפץ בעל המלון להכנס אליו עם דף החשבון כדי לדרוש ממנו את כל הוצאותיו טבין ותקילין. הוא כבר התכונן לעשות זאת, אלא שאז, הקדימו רבי אברהם מרדכי, ושלה את משרת בית המלון לקרוא לו.

בעל המלון לא הבין מה מתרחש כאן. מעולם לא קרא לו האורח הלזה, ואילו דווקא עתה, כשהוא מצידו רוצה לגשת אליו, לפתע מבקשו האורח כי יכנס אליו לחדרו! אפשר והוא יודע על מה אני מבקש להכנס, והוא חפץ לשלם לי? בעל המלון נכנס לחדרו של האורח, ועד שלא היה סיפק בידו להגיש בפניו את דף החשבון המפורט, פנה אליו רבי אברהם מרדכי ואמר לו:

- "רבי יהודי! דבר סתר לי אליכם. והיה, אם תבטיחו לי שלא תשאלו שום שאלות על פרטי הדבר, אגלה את הסדר".

בעל המלון סקרן היה ביותר לדעת, מה רוצה האורח לגלות לו, ולכן הבטיח בהן־צדקו שלא ישאל כל שאלה שהיא. אז שאלו רבי אברהם מרדכי:

- "האם גננב פעם מכבודו איזה סכום כסף?"

ברגע הראשון השיב בעל המלון בשלילה, שכן לאחר עשר שנים מאז גניבת הארנק נשכח הדבר ממנו. אבל לאחר מכן נזכר לפתע באותו מעשה שקרה, ואמר לאורח: "הן! ולא עוד, אלא שגם סיפר לו בפרוטרוט את כל סיפור המעשה של גניבת הארנק ובו עשרת אלפים רובל.

- "ובכן, הנה הגניבה מונחת לפניכם" – אמר רבי אברהם מרדכי, והניח לגגד עיניו הנדהמות של בעל המלון את הארנק המיושן, ובו כל צורר הכסף, כמלואו.

- "מהיכן הגיע אליך דבר זה?" – נפלטה השאלה מפיו של בעל המלון, אך מיד חזר בו, בהזכרו כי תנאי הותנה עמו לכל ישאל כל שאלה שהיא בנוגע לסיפור הדבר. הוא נצר את פיו, מופתח כולו למראה הארנק. ספר את הכסף, ואמנם הסכום היה כמלואו.

דקות ארוכות חלפו, עד שבעל המלון נרגע ממה שהתרחש לגגד עיניו. הוא לא האמין כי אכן הגניבה כמלואה חזרה אליו, אבל את המציאות לא יכל להכחיש. משחזרה אליו רוחו, פנה אל האורח ואמר לו:

- "אמנם, בקשר לדבר הגניבה אינני יכול לשאלך כל שאלה. אבל שאלה אחרת לי אליך. יאמר נא לי כבודו, מה מעשהו כאן? לשם מה הגיע כבודו למלון זה?"

– "אף אני אינני יודע לשם מה הגעתי לכאן, ומה עלי לעשות כאן" – השיבו רבי אברהם מרדכי – "אבל דבר אחד אני כן יודע. שלוש בנות שהגיעו לפרקן יושבות לי בביתי, ואין לי פרוטה במה להשיאן. נכנסתי לתנות את צערי בפני רבי הקדוש, החוזה מלובלין, והוא אמר לי לנסוע לקרשניק, באומרו כי שם אוושע. לכן הגעתי לכאן. אבל יותר מכך לא אדע..."

באותו רגע הבין בעל המלון את כוונותיו של החוזה מלובלין. וחלף להגיש לו את החשבון שלו... ביקש מהאורח כי יגיש לו חשבון מפורט, לכמה מעות הוא צריך כדי להשיא את בנותיו. רבי אברהם מרדכי עשה את החשבון, ובעל המלון נתן לו את הסכום כמלואו בסבר פנים יפות.

למחרת, לאחר מכן, צרר רבי אברהם מרדכי את כל מטלטליו, נפרד מבעל המלון בלבביות יתר, ושב לעיירתו פינטשוב.

למותר לציין את השמחה הגדולה ששרתה בביתו של רבי אברהם מרדכי, עם הגיעו הביתה כשבירו מצוי כל הסכום כמלואו הנצרך לו להוצאות הנישואין של שלושת בנותיו.

הן נישאו לתלמידי חכמים מובהקים, ואחד מחתניו הלוא הוא הרה"ק רבי יצחק יהודה יחיאל צ"ל מקומרנא, שהיה לאחר מכן אדמו"ר לאלפים, מחבר הספרים הידועים "היכל הבר־כה", "אוצר החיים", "עשירית האיפה" ועוד.

★ ★ ★

לימים, נכנס רבי אברהם מרדכי אל הקודש פנימה, לרבו החוזה מלובלין. נענה הרבי מלובלין ואמר לו:

- "היודע אתה למה זה שלחתך לקרשניק? כח התשובה של אותו מלמד לא הניח לי לישון... האיש חפץ בכל לבו לשוב בתשובה על חטאי, אבל לא ידע כיצד, והדבר לא נתן לי מנוח שנים מרובות. משום כן שלחתך אליו, כדי שעל ידך יתכפר לו חטאו. ואמנם, לו נפתחו שערי תשובה, ואילו לך נפתחו שערי ישועה..."

יחיאל גרנטשטיין

שכנות טובה

ר' אברהם יצחק לוונברג, ומר צלאח איל היו הראשונים שנכנסו לגור בבנין שאך הושלם במרכז עיר התורה, ונהיו שכנים באותה קומה. דלת מול דלת. זה אשכנזי וכולו תורה, וזה ספרדי, בוגר ישיבת פורת יוסף המפורסמת אשר בירושלים עיר הקודש, ומזה שנים אחדות – מגיד שיעור בישיבה לצעירי העדה שלו המשתדלת להקנות להם תורה ודעת, ודרך חיים על פי מורשתם.

כמעט ואין לשני השכנים מגע ממש, כי כל אחד מועסק במתכונתו שלו רוב שעות היום. בתוספת לימוד עצמי, או, כל אחד מהם, עם ילדיו, אף על פי כן משדרים המבטים, או השיחות הקצרות המזדמנות להם יחס הוגן הדדי עם ציפיה לקשר עמוק יותר בעתיד שיצור ודאי רקע לידידות ממשית.

ואכן הזמן עשה את שלו. ילדיו של השכן הספרדי שאף הם למדו בתלמוד תורה שלהם ביקשו מאוד להגיע לקשר יותר חם עם השכן האשכנזי. יותר מזאת עשה הנער המתבגר, תלמיד בישיבה קטנה ספרדית. הוא הביע בפני אביו את דעתו שבשנה שלאחר מכן ירצה לעבור לירושלים לישיבת פורת יוסף או להישאר בבני־ברק וללמוד בישיבת פוניבו או סלבודקה שעליהן שמע רבות.

התברר שעל הילדים של צלאח איל עוברות חוויות שלא ידעו קודם לכן. הרהיב יותר המבוגר בבניו, ירא שמים מכוח עצמו, אשר בהזדמנות אחת פנה לאביו בזו הלשון:

– יודע אני את מוצאי, לעולם לא אתכחש לו, ברם, חיים אנו בזמן שעל האדם המאמין להופיע בחוץ, ברחוב, בכל מקום פומבי, יזהו את יחודו על ידי לבוש, דיבורו ומעשיו. לכן אבקש, ואל תראה במה שאומר מעין רצון של חיקוי, של כניסה לנעלים לא לעבור לירושלים לישיבת פורת יוסף או להישאר בבני־ברק וללמוד בישיבת פוניבו או סלבודקה שעליהן שמע רבות.

אביו הופתע מאוד, התגעש מדברי בנו. זקף עיניו, כי לא ידע כלל את הלך מחשבתו, והיה מרוצה מצד אחד שברוך חשם מזדהה הוא ברוחו ובנפשו עם העולם בו גדל והתחנך. בולט שהאמונה מדברת מגרונו, אולם מכאן ועד לרצון לאמץ מנהגים לא שלו, הקשורים באורח חיים יומיומי אחר, נראה לו בלתי הגיוני, וגם מעין בחינת "תפסת מרובה לא תפסת".

– מרוצה אני שפתחת לבך לפני, השמעת לפני דברים הדורשים ניתוח רעיוני ושיקול לעומקם. אחשוב בדבר, ונחזור אליו.

באותו יום עצמו נפגשו שני השכנים בחדר המדרגות, וצלאח איל ניצל את ההזדמנות וביקש מר' אברהם יצחק לוונברג לקבלו לשיחה בביתו שלו, והלה לא רק שנענה בחיוב למשאלתו, אלא לקח את שכנו תחת זרועו ושניהם פסעו ישירות לתוך ביתו ויצאו למרפסת העורפית למען יוכלו לשוחח שם באין מפריע.

צלאח איל השיח לפניו את לבו. סיפר לו על חוויותיהם של ילדיו מאז נכנסו לגור לבית החדש בו רובם ככולם דיירים בני העדה האשכנזית, חוויות המולידות אצלם מין רצון להשתוות בהתנהלות, בלימוד, ובכלל. זו אולי תופעה חיונית המובילה לחיי מסורת פנימה, ולא אֵל החוץ, אך עם זאת שואל אני את עצמי אם לא כדאי ורצוי לשמור, כל אחד, על המסורת שלו, על תורשתו?

– אתה צודק במאת האחוזים, נכון אולי שהתמוגות של העדות היתה צריכה לבוא בראשית ימי חיינו בארץ ישראל, אך מאידך אנו רואים בתורה עצמה שמבני יעקב אבינו נוצרו שבטים, וכל אחד עם הדגל שלו. משמע שהגיוון דרוש כדי להעשיר את הרוח משום שדעותיהם של האנשים שונות ולכן בונים מכנה משותף לכולם. את שבטי ישראל מאחדת התורה, האמונה באלוקי ישראל מחברת את הפרטים, את הדעות, ומעניין: אהבת האלוקים על ידי האדם היהודי מביאה גם לאהבת הזולת, כנאמר "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה". אם לא היה קיים השוני בדעות, לא היתה קיימת בחירה, והעולם לא נברא בשביל מלאכים אלא בשביל בני אדם שיעמדו בנסיונות, שיילחמו ברע, ולהביא נצחון לטוב.

– ועם זאת, הוסיף ר' אברהם יצחק לוונברג, יש דפוסי חיים שנצטברו במשך אלפי השנים שחלפו והיהודים בפורה בין הגויים. ההשפעות בכל מקום היו שונות, וכדי להשאר שונים מן הגויים, היה צורך בכל מקום ומקום ליצור תנאים מיוחדים למען לא יטמעו. דווקא המצבים האלה, הגיטאות הפתוחים למראית עין ושמירת המורשת השונה מפגיעות הסובב היו לברכה גם אם יצרו מנהגים ונוסחאות שונים, וכדומה.

– כל זה, שכני המכונד והיקר, לא היה אלא מעין הקדמה לנושא גופא שהעלית לפני בענין בניך. למעשה, הסבר אתה לילדיך את הדברים שממעת ממני, ואמור להם שלא כדאי לסכן את שלימות המסגרת בה גדלו והתחנכו, על ידי החלפתה באחרת אפילו אם היא נראית בעיניהם מועילה יותר. מדוע? משום שאף פעם אינם בטוחים אם על ידי העברה ממסגרת אחת לשנייה, לא יאבדו בדרך הפנינים שהיו מנת חלקו של אותו עבר ששימש לאדם מסגרת מאז ינקותו.

– הדברים שיצאו מפיד השפיעו עלי עצמי, ואני מקווה שאוכל להעביר את תוכנם ורוחם לילדי, ואף הם יושפעו וינהגו בהתאם.

★ ★ ★

לא בדיוק כך התפתחו הדברים בביתו של צלאח איל, שני בניו, הצעיר והמבוגר עבדו כנראה יחד בשכל וברצון זהים, לא התכחשו למוצאם לא סטו חלילה מן הדרך הישרה, אך יחד עם זאת שימש להם הבית החרדי של השכן ר' אברהם־יצחק לוונברג דוגמה לדרך חיים שמאוד קסמה להם. כתוצאה מכך פנה צעיר הבנים של צלאח איל לאחת הישיבות האשכנזיות הגדולות בבני ברק, שם נבחן והוכר כבעל ידע רב ובקיאות רחבה, ונתקבל כאחד התלמידים בה. ואילו אחיו המבוגר שמזמן כבר עמד בקשר עם ישיבה גדולה אחת ועם ראשיה ואף הרבה להשתתף בשיעוריה, החל ללכת בדרך שחפץ בה, חבש מעיל ארוך, גידל פיאות ארוכות בלתי מוסתרות מאחורי האזניים וכשניצנצו שערות זקן ראשונות לא נגע בהן, "שיגדלו", אמר בלבו, "יעד מאה ועשרים".

★ ★ ★

הקדוש ברוך הוא בורא את העולם "עולל אור מפני חושך וחושך מפני אור". היום שולט את השעות שלו ומסתלק, לא קיים כוח כזה שיעצור את הזמן שעמו כל מיני אירועים, כל מיני הפתעות. הנה למשל זכה בנו הבכור של צלאח איל, ר' עזריה, בתואר רב, על אף היותו עדיין צעיר בימים. זמן מועט לאחר מכן עמד תחת החופה עם בת אשכנזית, תלמידת אחת הסמינרים הטובים. שמחה מעורבת בנוסחאות, במנהגים, והם לא הפריעו, אלא אדרבה הצביעו על רב־גוניותה של התרבות התורתית האלוקית הנעלה שבני ישראל דבקים בה. גם צלאח איל עצמו נראה מאושר בחתונה זו של בנו הלמדן המובהק, והרי ודאי היה שותף לסגירת השידוך, והבין כי מן שמים זימנו את הכלה לבנו, כדברי חז"ל.

ומי שהיה הצעיר בבנים עדין נמצא בישיבה גדולה, ואף הוא עומד להגיע לפרקן, בלומדו, כנאמר כבר, באחת הישיבות הגדולות בבני־ברק, וזכה אף הוא לשם טוב, וראשיה מעידים שהוא ממש לומד תורה לשמה.

– – – שתי משפחות תחת קורת גג אחת, שתיהן בתורה עמלים וטוב להן, כדברי דוד המלך: "שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול" (תהלים קי"ט).

סיפור

אנו ממשיכים בסיקור משפחת "בהריר", (או כפי שנכתב על ידי רבים מבני המשפחה בפולין: "באהאריער"), שהיא אחת המשפחות המיוחסות ביותר בפולין, כפי שהרחבנו בכך במאמרו הקודם, אשר כמעט אין משפחה רבנית בפולין, שלא השתדכו באחד מענפי משפחה מיוחסת זו. מאמר מסכם זה – כקודמו, הינה תמצית בלבד מתוך מחקר מקיף לתולדות המשפחה בפולין, שנערך על ידי כותב השורות יחד עם ידידי היקר חוקר משפחות מיוחסות בפולין הרב דוב בעריש וינבער הי"ו מברוקלין.

כינוי שם המשפחה, מקורה באחד מראשי אבות המשפחה, הגאון רבי משה יהושע מפורטשין זצ"ל, בנו של הגאון הקדוש בעל ה"כוכב יעקב" מלוצק זצ"ל, וחתנו של הגאון הקדוש רבי צבי הירש הלוי הורביץ ממשאדא קוב זצ"ל, ששימש כסוף ימיו כאב"ד בראבר מ"ש, ועל שמה כונה ר' יהושע ראביטשער. אחד מבניו – האב"ד שטרים וליטמורסק, ה"ה הגאון רבי נטעלי בהריר, קרא לעצמו בשם זה, שהוא נוטריקון: "בן הרב רבי יהושע ראביטשער". אם כי במאמר קודם הסתפקנו בכך, אולם עתה מצאנו מקור לכך בספר "לתולדות הקהילות בפולין", גריידיץ, עמוד 183. תודה רבה להרב יעקב הענף אוביץ הי"ו, שהיפנה אותנו למקור זה, תשנ"ח לו.

אנו מודים בזאת לצאצאי המשפחה, שטיר חו ומסרו מהמידע שברשותם, ובהם פרטים חדשים נוספים על הנכתב. תשואות חן להם, וזכות אבות המשפחה חכמי הדורות זצ"ל, יגן עליהם ועל זרעם. תודה מיוחדת חבים אנו למר משה וורט הי"ו מבוילטימור, אשר ידיו רב לו בחקר תולדות משפחת בהריר וענפיה, ומסר לנו מידעיותיו, טוב עין הוא יבורך בכל מילי דמיטב.

ספר "כוכב יעקב" על השו"ע מאת הגאון רבי יעקב מלויצק זצ"ל

במאמר הראשון בסידרה, כתבנו אודות ראש המשפחה, הגאון רבי יעקב זצ"ל אב"ד לויצק, ואודות ספרו המקיף על השלחן ערוך הנקרא בשם: "כוכב יעקב", שנדפס פעם אחת בלבד בזאלקווא בשנת תקל"ד, ושכיום הוא ספר נדיר ביותר.

אמנם, נכונים היו דברינו עד שנה זו, שבה ההדיר מחדש את הספר אחד מחשובי צאצאיו, ה"ה החסיד הנודע הגה"צ רבי יוסף מאיר ווינגרט זצ"ל רב ור"מ בנתניה, (הוציאורלאור על ידי בנו הרה"ח רבי מרדכי מנחם ווינגרט הי"ו). אף השקיע רבות מזמנו היקר והעמוס, לברר את סדר היוחסין של משפחת ווינגרט לענפיהם, ויחוס שאר אבותיו מכל הצדדים. כחודשיים לפני פטירתו, ליבן אחי – כותב השורות אבדלחט"א – את אחד מסוגיות היוחסין שעסקנו בהם באחד המאמרים במדור רינו "ויתולדו", (תודות לחתנו הסאראאן-יהודה רבי נחום בנימין ברנא שליט"א, שקישר בינינו, ואף שלח לנו בשעתו חומר רב ערך מכתבי חותנו זצ"ל, ובהסכמתו ובעידודו). הגה"צ רבי יוסף מאיר ווינגרט זצ"ל, היה בנו של רבי יעקב ווינגרט זצ"ל, בנו של רבי מרדכי מנחם ווינגרט זצ"ל, בן רבי יוסף מאיר ווינגרט זצ"ל, בנו של רבי עקיבא חסיד זצ"ל, שהיה בנו של רבי מרדכי הירץ ווינגרט זצ"ל, שהיה חתנו של הגאון רבי נטע מאיר מורגנשטרן מלובלין זצ"ל, שהיה בנו של הגאון רבי יוסף זצ"ל אב"ד ביאלא, בנו של הגאון המחבר ספר "כוכב יעקב" מלויצק זצ"ל.

צאצאי רבי נתן נטע בהריר מליטומירסק בנו של הגאון רבי משה יהושע מראביטש בן ה"כוכב יעקב"

במאמר קודם, התמקדנו על צאצאי בנו הבכור של הגאון רבי נתן נטע בהריר מליטומירסק זצ"ל. במאמר זה, נתמקד בסעי' תא דשמיא בצאצאי שני בניו האחרים של ר' נטע'לה, ובצאצאי ארבעת בנותיו, הלא המה:

ענף א

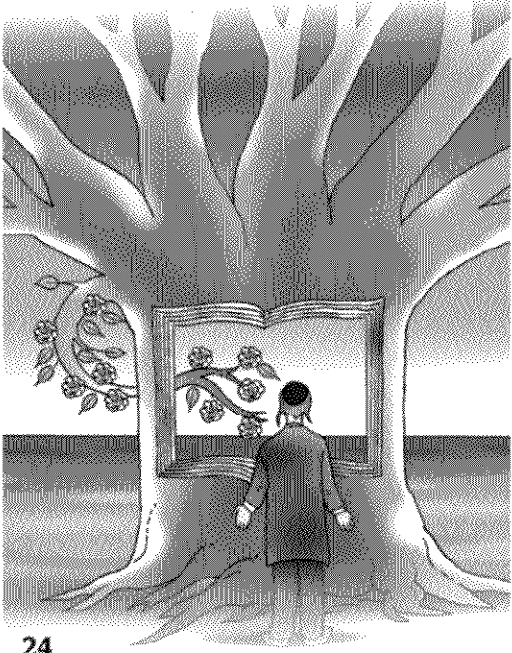
רבי יעקב זלמן בהריר מקאסטאנטין בן הגאון רבי נתן נטע בהריר אב"ד ליטומירסק

הגאון החסיד רבי יעקב זלמן בהריר זצ"ל, נשא ביווג ראשון את מרת דבורה ע"ה. לאחר

ויתילדו

על משפחות לבית אבות

לחקר היוחסין בישראל

24

פקס: 15388679877

ט"א7net@vekshtein.bezeqint.

בהריר

תואר פני הרה"ק רבי ישראל משה מפרושקוב זי"ע, בנו של הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטינין זי"ע, וחתנו של הגאון רבי נפתלי צבי ברלינר, בן בתו של הגאון רבי נתן נטע בהריר מליטומירסק, (ענף ד', אות א', מספר 2) מתוך "החסידות מדור לדור" אלפסי

לונסק, (אחיו של רבי יעקב יוסף הלוי צמח קמינר מווארשא, אבי הרה"ח רבי מאיר יחיאל הלוי קמינר, חתנו של הגה"ק בעל ה"ברוך טעם" זי"ע, ואביו של הרה"ח רבי יהודה הלוי קמינר מח"ס דגל יהודה, חותנו של הרה"ק בעל ה"שפת אמת" מגור זי"ע), בן הנגיד המפורסם רבי אברהם אבא הלוי צמח מפלונסק, בן הגאון הקדוש המפורסם רבי צבי הירש הלוי מפלונסק מח"ס צמח לאברהם וגדולי צבי, בן הגאון רבי חיים הלוי, בן הגאון רבי יהודה לייב הלוי, בן הגאון רבי

דוד בעל ה"עקודת יצחק" הי"ד. (ט) מרת טריינא ע"ה, אשת שאר"בשרה הרה"ח רבי נטע לייבוש ברלינר מלודז', בנו של הרה"ח רבי דוד מעביץ ברלינר מלודז', בנו של הגאון החסיד רבי שאול ברלינר מפיעטרקוב, חתנו של הגאון רבי נתן נטע בהריר אב"ד ליטומירסק, (ראה מאמר ראשון בסדרה, ענף ג', אות ה').

ענף ב

רבי משה יהושע בהריר מקאסטאנטין בן הגאון רבי נתן נטע בהריר אב"ד ליטומירסק

הגאון החסיד רבי משה יהושע בהריר זצ"ל, מקאסטאנטין. תלמיד חכם מופלג, ומגדולי תלמידי הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע, והרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק זי"ע. סוחר בקאסטאנטין, ומאוחר יותר (בסביבות שנת תרל"ב) עבר לגור בלודז'. נפטר בלודז', ביום כ"א בכסליו שנת תרמ"ב, ושם מנו"כ. [ממצבות בית הקברות הישן בלודז' – לודז' תרח"צ, עמוד 239, 56].

ילדיו: (א) הרה"ח רבי נתן נטע לייבוש בהריר, מפניטשוב. בשנת תר"ל, נשא את זוגתו מרת ביילא ע"ה, ממשפחת "הורביץ" הלויים מפניטשוב.

(ב) הרה"ח רבי זלמן בהריר, מלודז'. (ג) הרה"ח רבי יעקב בהריר, מסלוצ'ע. (ד) הרבנית מרת פעטיא ע"ה, אשת הגאון החסיד רבי שלמה אויערבאך זצ"ל אב"ד ק לינטשין, בנו של הגאון המפורסם רבי מאיר אויערבאך זצ"ל אב"ד קאליש ובסוף ימיו בירושלים עיה"ק ת"ו, ומח"ס אמרי בינה. (ה) מרת שרה זיסא ע"ה. ביווג ראשון נישאה לאבנך הקדוש הרב הצדיק רבי ברוך מרדכי מורגנשטרן זצ"ל, בנו של הרה"ק רבי דוד מורגנשטרן מקאצק זי"ע, בנו בכורו של השרף מקאצק זי"ע. נודע בדורו לאבנך בעל מוריגה, משכמו ומעלה, (ידער קאצקער רבי), פיעטרקוב תרצ"ט, חלק ב', עמ' ק"ב). נפטר בדמי ימיו בקאסטאנטין, כהיותו כבן תשע עשרה שנה בלבד, בשנת תרט"ו. בנם היחיד, נפטר בילדותו.

[על בנייהם ויוצאי הליציהם של הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע, מצוי מחקר ערוך ומסודר בטוב טעם ודעת שנעשה ע"י ידידי הרב דוב בעריש וינבער הי"ו, ואשר יופיע אי"ה לראשונה משולב בפרקי התולדות שבתוך הספר הנפלא "אהבת דוד" לרבינו הק' רבי דוד מקאצק זי"ע, הנמצא בימים אלו בשלבי עריכה והדפסה על ידי אחד מחשובי צאצאיו ה"ה הרב ברוך יצחק גוטער הי"ו מגוריווקן]. בשנת תרכ"ב, נישאה מ' שרה זיסא ע"ה ביווג שני להרה"ח רבי ליפא קופטאל בלודז', וקבעו שם את מגוריהם. מ' שרה זיסל ע"ה, נפטרה בדמי ימיה בלודז' ביום רביעי דחזה"מ סוכות שנת תרמ"ד, ושם מנו"כ. [נוסח מצבתה ב"מצבות בית הקברות הישן בלודז', עמוד 62]. כארבע שנים אחריה, בשנת תרמ"ח, נפטר גם בעלה ר' ליפא ע"ה בדמי ימיו, בהיותו בן מ"ט שנה בלבד, [ממצבות בית הקברות הישן בלודז', עמוד 342].

(ו) אשת הרה"ח רבי ידידי' ברגר, משערא-דו.

(ז) אשת הרה"ח רבי מנחם פרנקל, מקאליש. (ח) אשת הרה"ח רבי אברהם בויכוויין, מלודז'.

(ט) מרת גליקא ע"ה, אשת הרה"ח רבי נחום גליקסמאן, מסטרצוב. לאחר פטירתה, נשא את מרת לאה ע"ה לבית "קאהן".

(י) אשת הרה"ח רבי יונתן אברמזון, מלודז'. (יא) אשת הרה"ח רבי מנחם מנדל האנדעלסמאן, מווארשא.

ענף ג

רבי בנימין שרייבר אב"ד גריידיץ חתן הגאון רבי נתן נטע בהריר אב"ד ליטומירסק

הרבנית מרת פעסא ע"ה, בתו של הגאון רבי נתן נטע בהריר אב"ד ליטומירסק, נישאה להגאון החסיד רבי בנימין שרייבר זצ"ל, אב"ד שטרים וגריידיץ, ומח"ס "אם ליבנה" על שו"ע יורה דעה (ווארשא תרל"ב). בנו של הגאון רבי משה אריה זצ"ל, ומצאצאי הרב הקדוש המקובל האלקי רבי בנימין זי"ע מליסא, אשר השאיר אחריו חיבור בכתי"ק בשם "גבול

כ"ו — תוספת לגליון **המודיע** כ' בתמוז תשס"ז

המודיע ארץ ישראל מוסף תרני פנחס תשסז הודפס מתוך הארכיון היהודי

עמוד 26 מתוך 28

"קול מנחם" – על התורה

אמרות מהורות לכ"ק האדמו"ר מקאליב שליט"א

דב"ק של האדמו"ר שלי ט"א – דברים נפלאים מדבש מתוקים, בקול להי בות אש נאמרים, ובשמחה וגיל נשמעים, דברים היוצ"איים מן הלב נכנסים, ללב ישראל ישרים.
ובחמשך בי כרכים של "פנינו קול מן חס"י בהם נעשתה מלאכת אומן מיוחדת במינה על ידי האי ספרא רבה הרה"צ ר' משה איבגי זצ"ל מחשור בי רבני העיר ראשון לציון, שערך תמצית של כל הרעיונות לפי סדר הפרש"י ות ומפתח על מאות נוש"איים, כאשר כל קטע במס"פר שורות, הוא ממש ספיר ויהלום.

יצירה תורנית זו היא יהלום נוסף בי"כתר התר"רה"י הבוהק באור יקרות מהיכל בית מדרשו של כ"ק האדמו"ר מקאליב שליט"א בירושלים עיה"ק תובב"א, מי שזכה בחסדי שמים מרובים להניצל מגויא ההריגה ולקיים בפועל את הכתוב: "התנערי מעפר קומי, לבשי בגדי תפארתך עמי", כאשר התנער מאבק אפר החורבן, ואזר מותניו בעז ותעצומות נפש, כדי להרים קרנה של תורה, ולהאיר עיניהם של ישראל מזן ועד באר שבע לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו, בנתיבות אבותה"ק זיע"א שנדעו משך הדורות כמי שחרטו על דגלם בכוח השמחה ואהבת ישראל, לקרב ליבותיהם של ישראל לאבינו שבשמים.

בימים אלה נתבשרנו על ספר חדש שיצא לאור עולם – "קול מנחם – על התורה" בו הועלו על מכבש הדפוס עלי גליון אמרות קודש שנשמעו מכ"ק האדמו"ר מקאליב שליט"א בעת עריכת שולחנו הטהור לעת רעוא דרעוין ביומא דשבתא, בשנים תשס"ד-תשס"ו, מאז זכה ב"יה לעלות למשכן של קבע בקרנא דשופריא, עיר הקודש והמקדש תובב"א.

ספר נכבד זה הוא הכרך ח"י"ג בסדרת הספ"רים הנודעת "קול מן חס"י, וכפי שמציניים המוציאים לאור בדברי המבוא: "ספר קדוש זה אינו עוד ספר בארון הספ"רים היהודי, כי בספר זה יש מאמרים עמוקים ודב"י

רים חדשים, אשר אוון לא שמעתם מעולם, בנגלה ובנסתר, מוסר ואורחות ישרים, בדרך המיישבת הרבה מאמרי חז"ל מוסברים בצורה יחודית. באופן מופלא, בהם גם מפרשים ומתר"צים מאות פעמים פירושי רש"י עה"ת והש"ס, וכן מגלה דברים העמוקים בספר "מגלה עמו"קות", העמוק מני ים, ומובטחנו בעזה"י שספר זה יהיה לעזר רב לאברכים ובחורים שיתוו, החפצים להתעלות במעלות התורה וחיראח, אִכן לדרשנים ולכל שכבות הציבור".

סדרת ספרים זו זכתה לעדנה, כאשר משך השנים ראו אור שמונה כרכים בהם לוקטו

צ. שוען

בין המיצרים

ממיצרי המקום והזמן
תערוג נפש ליוצרה,
נאנקת בגלות
תחת עול היצר,
עוד תכסוף לראות
פני שכינה.

לימין תפנה –
ואין מושיע...
ובכל עבר, לא תמצא
תומך, סומך
ומרגוע לנפש סוערה
לא נוחמה.
בין המיצרים,
להשיג קדושה
חפצה הנפש,
ושם תמצא מנוח.

כי כל רודפי השכינה,
שם השיגוה – בין המיצרים!...

אילת אהבים

ישמח לב מבקשי ה' לקראת הופעתו של הספר "אילת אהבים" אשר כולו אש קודש באהבה בוערת לעורר האהבה לתלמוד תורה מאת הגה"ח רבי אריה לייב ברים זצ"ל. מהות ספר זה ומגמתו ללבב הלב באהבת תלמוד תורה לעמול התורה, להטעים מטפת צוף דבשה ומנועם ערבותה להאיר הלב בזיו אורה ולהעלות הנפש לרום המעלות ע"י דבקות בתוה"ק.

שבעה שערים נפתחים לספר, שער אהבת תורה הכולל גם את אהבת חכמי התורה. שער תלמוד תורה כנגד כולם. שער כתר תורה ובו גם ידובר על שבחה של תורה. שער שתהיו עמלים בתורה. שער תורה תבלין. שער שכר ועונש. והשער המסיים – הרי זה מתעלה. כל שער ושער הוא בנין ויצירה מופלאה המיוסד על דברי מאורי אור כוהר הרקיע, חכמי הדורות זכרונם לברכה, שזורים וארוגים כבמחרוזות פנינים בסדר מופלא ברוב כשרון ותבונה. וכפי שהתבטא הגה"צ רבי דוב יפה שליט"א על הספר שאלמלא שהי' יודע שהמחבר חי בדורנו הי' משייק הספר לתקופה שלפני 150 שנה. והעיון בדבריהם יעורר הלב להגות בתוה"ק ולהתענג על זיו הדרה וקדושתה.

ואכן חפץ ה' בידו הצליח והספר שהודפס עד עתה בבי' מהדורות ונמכר רק בבית המחבר זצ"ל, נתקבל בהתלהבות גדולה בקהל לומדי התוה"ק גדולים וטובים קבעו סדר מיוחד בלימוד הספר והורו לתלמידיהם לקבוע לימודם בו למען תתעורר בלבבם חשקת התורה. ועתה נתעוררו בניו שליט"א להדפיסו מחדש בהדפסה מאירת עינים, בחלוקה לקטעים יותר קצרים, בתוספת כותרות העניינים ומפתחות העניינים ומפתחות המקורות (המפתחות לבד הם חיבור בפני"ע למעלה משמונים עמודים שנותן מבט על היקפו הנפלא של הספר).

מקום הניחו לו מן השמים וזיכוחו למחבר זצ"ל בהאי נהורא עילא אשר לא נראה כזאת מימים ימימה, לזכות את הרבים ולהלחיב לב הקורא בשפה נלהבת ובלשון לימודים, בשוירת המאמרים במחרוזת פנינים, המאירים ושמחים בדברי חז"ל הקדושים, והראשונים והאחרונים, הפרושים והמפורזים בכל התורה כולה לסדרם ברוב כשרון ותבונה כבניין שלם נפלא. לשון חכמים מרפא וכנחלים בוערות, אשר יעורר את האדם מתרדמה, להכניס בלבו אש שלהבת אהבת תורתנו הקדושה, להתחבר עם החכמה בכמיהה ותיאבון, לבלוע חכמה בינה ודעת, ולהתעורר בכל עוז בשקידה יתירה עצומה לעמלה של תורה.

נאים הדברים שיוצאים מפי עושיהם, הגהמ"ח זצ"ל אשר כל ימיו יגע ועמל בעומקה של תורה ובאהבה שגה כל הימים ובחיבורו הנחיל רחשי לבו הטחור ואהבתו הגדולה לתוה"ק בבחינת הוא ה'י אומר, ומאן דנפח מדילי נפח.

שמירת נפש – גילוי משקין

של הגר"ח קניבסקי פסקי הלכה ממרנן החזו"א וחקה"י זי"ע. שלושה שיעורים מהגר"ש אלישיב בענין גילוי משקין, כאשר השיעור האחרון מחדש שבט בשנה זו, עוסק בענין זה בעקבות מחקרים חדשים שגילו כי כיום מצויים נחשים רבים בתוככי הערים בא"י, והשתנה הדבר מזמן השו"ע שפסק שכיום אין מצויים נחשים. כמז"כ הובאו בספר פסקי הלכה שקיבל המחבר מהגר"ש אלישיב שליט"א בענין גילוי. ד. מ"ה מכת"בים שהשיב הגר"ח קניבסקי לשואלים בענין גילוי משקין, בשנים האחרונות. וכן פנינים רבים והנהגות שרשם המחבר מהגר"ח שליט"א. ה. קונטרס "נפש אדם" לתלמוד הגר"ח מוואלוין בחלכות גילוי משקין. קיצור דיני המשקין לפי מציאות זמננו. מפתחות עניינים ע"יס השי"ס.

בסוף הספר הכניס המחבר מאמר ארוך ומקיף בענין גילוי משקין בזמנינו באר"י, שנכתב ע"י ת"ח א' שליט"א, ובו הוא מבאר ומבדר באר הויטב מה מצב הנחשים כיום באר"י, ועל מה סמכו כיום לנהוג היתר בזה. אין ספק כי מאחר ולא נתחבר עד כה חיבור מקיף בענין גילוי משקין, תעלה יצירה תורנית זו על שולחן מלכים. ותיתי ליה להמחבר שזכה למלאות רצון צדיק ולברר מקח זה.

סדר השולחן

– תערובות

המחבר (בתוך סוגריים מרובעים) ראיים לברכה מיוחדת על תועלתם הרבה. וכבר כתב הגאון ר' יצחק יעקב ווייס זצ"ל, גאב"ד דבית דין צדק של העדה החרדית בירושלים, בהסכמתו לספר חשוב זה "הני צורבא מרבנן והמורים בעם העוס"קים בחלכות אלו בעיון, אחר שנמרו סדר לימודם, ימצאו תועלת מרובה בספר זה לחזור על לימודם ולשגנם בעל פה, כדי שיהיו שגורים בפייהם". וכן כותב גם הגאון ר' שמואל הלוי ואזנר שליט"א, רב אב"ד ורי"מ דזכרון מאיר, בני ברק, ומחבר שו"ת שבט הלוי, "שחבור זה היתר רב תועלת כדי שיהיה הלימוד שגור בפי כל לומד, ומלאכה זו מלאכת מחשבת היא".

בחלקו השני של הספר "מפתח הלכות" ערוך ומסודר לפי סדר השולחן-ערוך, חלק זה מהווה למעשה קיצור ההלכות ומעין אפשרות לימוד כל התורה כולה על רגל אחת. בחלקו השלישי והאחרון של הספר – "מפתח הלכות תערובות", ערוך לפי סדר א"ב, בו הובאו כל ההלכות הנמצאות בשולחן-ערוך, רמ"א ונושאי כליהם, עם ציון הסימן והסעיף בשולחן-ערוך בו נמצאת אותה הלכה.

